

Măsuri afirmative pentru romi în universități Experiențe, schimbări și lecții învățate

Proiect derulat de

UNIVERSITATEA DIN
BUCUREȘTI
— VIRTUTE ET SAPIENTIA

agenția
ÎMPREUNĂ

Măsuri afirmative pentru romi în universități

Experiențe, schimbări și lecții învățate

Coordonator: Gelu Duminică

Autori (în ordine alfabetică):

Vlad Coșmeleață, Darie Cristea, Alexandra Hosszu, Dragoș Ilie, Cătălina Olteanu, Ionela Pădure

Operatori interviuri: Cătălin Ilieș, Cristina Ivan

București

Aprilie 2023

Material realizat cu sprijinul financiar Active Citizens Fund România, program finanțat de Islanda, Liechtenstein și Norvegia prin Granturile SEE 2014-2021. Conținutul acestui material nu reprezintă în mod necesar poziția oficială a Granturilor SEE și Norvegiene 2014-2021; pentru mai multe informații accesați www.eeagrants.org.

Cuprins

Lista graficelor și tabelelor.....	5
Rezumat	6
Introducere	7
Context.....	9
Măsuri afirmative pentru romi în universități	12
Definire	12
Modele la nivel internațional.....	12
Politici de acțiune afirmativă „indirectă”	15
Exemple de bune practici ale ONG-urilor și universităților la nivel internațional	15
Apariția locurilor pentru romi în universități în România.....	18
Analiză legislativă.....	20
Metodologie.....	21
Raport statistic privind situația studenților romi în perioada 2002-2022	23
Studii universitare de Licență	23
Studii universitare de Masterat	32
Studii universitare de Doctorat.....	39
Concluzii analiză date cantitative.....	39
Rezultate analiza calitativă	40
Perspectiva studenților romi.....	40
Experiența liceului.....	40
Experiența facultății	40
Locurile pentru romi	42
Formarea identității	45
Perspectiva studenților neromi	46
Măsuri afirmative.....	46
Stereotipuri și prejudecăți	48
Diversitate și recomandări	48
Perspectiva societății civile și a reprezentanților instituțiilor.....	49
Construirea firului istoric	49
Implementarea politicii publice	50

Impactul perceput al măsurii afirmative.....	55
Perspectiva universităților	56
Vulnerabilități	56
Locuri destinate romilor în universități.....	57
Impactul perceput al măsurilor afirmative pentru romi în universități	58
Lecții învățate.....	63
Angajamentul Universității din București pentru incluziune	64
Povești despre schimbare	67
Labirintul încâlcit.....	68
Mitul lui Sisif.....	69
Mulțumesc, viață!	70
Prin educație îți împlinești visul	71
Reziliența.....	72
Romul care a înțeles ce înseamnă să fii rom.....	73
Totul este cu un motiv	74
Un lucru normal din viața oricărui tânăr rom	75
Un nou început	76
Un pas spre un viitor mai bun.....	77
Concluzii și recomandări	78
Recomandări	80
Recomandări pentru instituții publice	80
Recomandări pentru societatea civilă.....	81
Recomandări pentru Universitatea din București	81
Bibliografie	84
Anexe	88
Anexa 1. Ghid de interviu pentru studenți/absolvenți romi care au beneficiat de măsuri afirmative ..	88
Anexa 2. Ghid de interviu pentru studenții și absolvenții romi care nu au beneficiat de măsuri afirmative în universitate	90
Anexa 3. Ghid de interviu studenți neromi.....	92
Anexa 4. Ghid de interviu pentru reprezentanți ONG-uri rome și pro-rome	93
Anexa 5. Ghid de interviu pentru inițiatorii măsurilor afirmative pentru romi în universități.....	95
Anexa 6. Ghid de interviu cu membri ai conducerii UB (RECTOR/PRORECTOR)	97

Anexa 7. Ghid de interviu cu membri ai conducerii UB (DECANI/PRODECANI)	99
---	----

Lista graficelor și tabelelor

Tabel 1. Proportia romilor și neromilor absolvenți de facultate (2018 vs.2012).....	7
Tabel 2. Universități cu un singur student înscris pe locuri pentru romi, sau niciunul, la studii de licență în 2021/2022.....	30
Tabel 3. Universități cu un singur student înscris pe locuri pentru romi, sau niciunul, la studii de master în 2016 - 2017	34
Tabel 4. Universități cu studenți înscriși la studii doctorale pe locuri pentru romi în anul 2021/2022	39
Grafic 1. Evoluția ocupării locurilor pentru studenții etnici romi în Universitățile din România, perioada 2002-2022, studii de licență.....	23
Grafic 2. Analiza evoluției numărului de studenții etnici romi în universitățile din România, perioada 2002-2022, studii de licență.....	24
Grafic 3. Nivelul ocupării locurilor pentru studenții etnici romi în Universitățile din România în anul universitar 2002-2003, studii de licență.	25
Grafic 4 Nivelul ocupării locurilor pentru studenții romi, în anul universitar 2021-2022, studii de licență.	27
Grafic 5. Nivelul ocupării locurilor pentru studenții romi în anul universitar 2002-2003 comparativ cu 2021-2022, studii de licență.....	28
Grafic 6. Evoluția specializărilor universitare în funcție de numărul de studenți romi înscriși la studii de licență, anul 2002 vs 2022	29
Grafic 7. Heatmap cu Geolocalizarea universităților care în anul 2002 aveau studenți romi înscriși la studii universitare de licență	30
Grafic 8. Heatmap cu Geolocalizarea universităților care în anul 2022 aveau studenți romi înscriși la studii universitare de licență	31
Grafic 9. Evoluția ocupării locurilor pentru studenții romi, perioada 2016-2022, studii universitare de masterat.....	32
Grafic 10. Analiza evoluției numărului de studenții romi, perioada 2016-2022, studii de masterat	32
Grafic 11. Nivelul ocupării locurilor pentru studenții etnici romi în Universitățile din România în anul universitar 2016-2017, studii de masterat.	33
Grafic 12. Nivelul ocupării locurilor pentru studenții romi, în anul universitar 2021-2022, studii de masterat.....	35
Grafic 13. Nivelul ocupării locurilor pentru studenții romi, 2016 vs. 2022, studii de masterat.	36
Grafic 14. Evoluția specializărilor universitare în funcție de numărul de studenți romi înscriși la studii de masterat.....	37
Grafic 15. Heatmap cu Geolocalizarea universităților care în anul 2016 aveau studenți romi înscriși la masterat.....	37
Grafic 16. Heatmap cu Geolocalizarea universităților care la nivelul anului 2022 aveau studenți romi înscriși la studii universitare de masterat.	38

Rezumat

În România, acțiunea afirmativă pentru romi în mediul universitar apare pentru prima dată în anul universitar 1992-1993 și este introdusă de către secția de Asistență Socială a Universității București, fiind alocate un număr de 10 locuri pentru studenții romi. Din anul universitar următor, acțiunea este preluată și de alte catedre de profil din cadrul Universităților din Cluj, Iași, Timișoara, urmând apoi să fie implementată la nivel național. Motivele dezvoltării măsurilor afirmative, modul de implementare, precum și efectele lor constituie un subiect de dezbatere aprins, atât în rândul specialiștilor și a comunităților universitare, cât și în rândul populației generale.

Studiul de față este printre puținele demersuri ample de a înțelege și analiza dinamica și rezultatele celei mai cunoscute măsuri specifice adresate minorității rome din România. Metodologia studiului este mixtă, îmbinând analiza datelor statistice provenite de la Ministerul Educației cu privire la evoluția numărului de studenți romi care au beneficiat de măsură cu analiza de conținut a 30 de interviuri semi-structurate cu studenți romi și neromi, reprezentanți ai societății civile și instituții publice, inițiatori ai măsurii și reprezentanți ai universităților. Complementar, pentru a ilustra studii de caz ale beneficiarilor acestei politici publice, au fost documentate 10 povești de tip Most Significant Change.

Politica măsurii afirmative pentru romi în universități este o practică care s-a dezvoltat de-a lungul celor 20 de ani (2002-2022) pentru care au putut fi analizate datele cantitative. Dacă, inițial, politica s-a adresat doar ciclului de licență, ulterior, aceasta a fost extinsă și la următoarele cicluri, respectiv masterat și doctorat. Se observă că la nivel general a scăzut numărul de studenți romi înscriși pe locuri dedicate ca parte a măsurii afirmative la toate cele trei niveluri de studii universitare – licență, masterat și doctorat. Această scădere a numărului de studenți romi înscriși pe locuri destinate poate avea mai multe cauze: (1) scăderea numărului total de absolvenți de clasa a XII-a care iau Bacalaureatului, reflectându-se și în numărul de tineri romi care se înscriu la facultate; (2) existența unui număr mai mare de studenți romi care aleg să candideze pe locuri generale și (3) scăderea numărului de studenți romi ca fenomen distinct.

Politica de acordare a locurilor distincte pentru romi în universități este considerată ca fiind în continuare relevantă și utilă de către toate categoriile de respondenți interviuați. Decalajul de acces și educațional în general nu a fost încă reparat, motiv pentru care se justifică continuarea acestei politici publice, însă aceasta poate fi îmbunătățită printr-o serie de măsuri identificate în urma analizei interviurilor. Impactul perceput al politicii publice este resimțit de respondenți pe mai multe dimensiuni: (1) Creșterea numărului de tineri romi care au avut acces la studii superioare și care au devenit modele pentru comunitățile din care provin și alte comunități de romi; (2) Dezvoltarea unui grup de romi („elită romă”) care conștientizează nevoile și decalajele cu care se confruntă romii, promovează combaterea discriminării, contribuie la diminuarea stereotipurilor și prejudecăților și au un rol activ în crearea identității culturale a romilor în spațiul românesc și nu numai; (3) Formarea de profesioniști romi care lucrează în domenii diverse precum asistență socială, administrație publică, educație, medicină etc.

În final, raportul oferă recomandări concrete pentru actorii implicați în dezvoltarea și implementarea politicii publice de alocare a locurilor speciale pentru romi în universități, cu scopul de a oferi posibile direcții pentru crearea unei abordări mai comprehensive, atât din perspectiva nevoilor studenților, cât și a sustenabilității politicii publice.

Introducere

În 1992, Facultatea de Sociologie și Asistență Socială a Universității din București a inițiat măsura prin care să fie alocate locuri pentru studenții romi în interiorul facultății ca o măsură care să sprijine dezvoltarea unei resurse umane rome. Ulterior, această măsură a fost implementată la nivel național, Ministerul Educației stabilind nevoia alocării de locuri distincte în învățământul superior pentru candidații de etnie romă cu scopul de a reduce decalajele socio-economice dintre populația romă și neromă, și „urmărindu-se crearea unei elite care să preia rezolvarea unora dintre problemele cu care se confruntă această minoritate” (Ionescu & Cace, 2006). Câți absolvenți romi au beneficiat în total de această măsură? În ce măsură locurile distincte pentru romi în universități au diminuat decalajele dintre romi și neromi? Și-a atins măsura aceasta obiectivele? Mai avem nevoie de locuri distincte pentru romi în universități sau este nevoie de o altă abordare? Sunt câteva dintre întrebările pentru care încă nu avem un răspuns după aproape 30 de ani de la inițierea acestei măsuri pentru că nu au fost realizate evaluări sistematice. Nevoia unor astfel de studii care să monitorizeze și evalueze măsura a fost exprimată de-a lungul timpului (Cace, Neagu, Raț, & Ivasiuc, 2014), însă, în momentul de față, avem foarte puține date despre evoluția măsurii de alocare a locurilor distincte pentru romi în învățământul universitar.

Conform unui studiu realizat de Agenția „Împreună” în 2018 care compară datele cu rezultatele unui sondaj similar din 2012 (Institutul Român pentru Evaluare și Strategie, 2018), proporția romilor absolvenți de studii superioare nu a crescut semnificativ; astfel, dacă în 2012, 1% din populația romă avea facultatea ca ultima școală absolvită, în 2018, procentul romilor cu același nivel de educație absolvit este de 2%. Așa cum se poate observa în Tabelul 1, proporția neromilor absolvenți de studii superioare a crescut mult mai mult, ceea ce înseamnă că decalajul educațional dintre romi și neromi a crescut.

2018		2012	
Romi	Neromi	Romi	Neromi
2%	22%	1%	13%

Tabel 1. Proporția romilor și neromilor absolvenți de facultate (2018 vs.2012). Sursa datelor: IRES 2018

În 2020, în contextul pandemiei de Covid-19, romii au redevenit țapul ispășitor al României fiind percepuți ca nerespectând regulile sau respectându-le mai puțin decât majoritarii, fapt ce a atras și o serie de atitudini anti-rome în rândul populației generale: nu au încredere în romi, au o părere proastă despre aceștia, consideră că violența împotriva romilor este justificată sau chiar că aceștia ar trebui să fie mai aspru pedepsiți decât românii atunci când nu respectă legea (IRES, 2020). Mai mult decât atât, percepția românilor este că romii beneficiază de „prea multe sau suficiente drepturi” (IRES, 2020), cel mai probabil aici fiind incluse și măsurile afirmative din domeniul educației.

Astfel, am creat design-ul unei cercetări care să răspundă unor întrebări de cercetare precum:

- Care a fost impactul măsurii afirmative de alocare a locurilor distincte pentru romi în învățământul superior din România? Cum a influențat măsura decalajele dintre romi și neromi?
- Care au fost provocările și bunele practici ale măsurii afirmative de alocare a locurilor distincte pentru romi în învățământul superior în România?

- Care sunt predicțiile privind evoluția politicii publice pentru romi în învățământul superior? Care ar trebui să fie viitorul acestuia? În ce măsură mai avem nevoie de locuri distincte pentru romi în sistemul universitar?

Metodologia cercetării este mixtă, îmbinând analiza datelor cantitative primite de la Ministerul Educației cu privire la numărul de studenți romi care au beneficiat de măsura locurilor pentru romi în perioada 2002-2022 cu analiza de conținut a 30 de interviuri semi-structurate realizate cu studenți și absolvenți romi, studenți neromi, inițiatori ai măsurii, reprezentanți ai societății civile române și reprezentanți ai facultăților din cadrul Universității din București. Complementar, pentru a ilustra studii de caz ale beneficiarilor acestei politici publice, au fost documentate 10 povești despre schimbare ale unor studenți și absolvenți romi.

Studiul de față este printre puținele demersuri ample de a înțelege și analiza dinamica și rezultatele celei mai cunoscute măsuri specifice adresate minorității române din România. Raportul scoate în evidență modul în care a evoluat numărul de romi care beneficiază de locuri în universități și cum s-au raportat universitățile de-a lungul timpului la această politică publică. De asemenea, reliefăm perspectivele multiple asupra rolului acestei politici publice și cum a fost ea percepută de către diverși actori în ceea ce privește impactul, sustenabilitatea, coerența cu alte politici publice și lecțiile învățate. Nu în ultimul rând, prin această cercetare ne-am propus să venim cu o serie de recomandări de îmbunătățire a politicii publice și de sprijin al procesului mai amplu de incluziune a romilor.

Context

În prima etapă a studiului au fost identificate, în scop bibliografic și de documentare, peste 30 de rapoarte, lucrări, proiecte, manuale, ghiduri de bune practici și proiecte de politici publice, toate din România, care au tratat tema educației minorității rome. După o primă analiză au fost selectate și analizate 20 de documente. Cele care au fost eliminate din analiză erau fie prea generale, fie propuneri de proiecte.

Documentele selectate au fost din perioada 2002-2021, multe dintre acestea făcând referire la Deceniul pentru Incluziunea Romilor. Dintre aceste documente, 4 sunt manuale și ghiduri de bune practici în domeniul incluziunii sociale și al educației pentru grupurile vulnerabile.

Rapoartele de cercetare indică faptul că populația romă din România este undeva între 2.5% și 12% din totalul populației, cu estimări ce variază foarte mult de la 535.000, la 2.500.000 de romi. Pe parcursul acestor rapoarte, încă din anii 2000, se observă o lipsă a datelor statistice despre populația roma (Roma Education Fund & The GALLUP Organisation Romania, 2009). Această problemă apare din mai multe motive:

1. Autoritățile statului consideră că astfel ar încălca drepturile la viață privată a minorității;
2. Romii aleg să nu se declare romi deoarece le este teamă să nu fie discriminați; o parte a populației rome asociază ideea de recensământ cu deportarea în Transnistria din perioada celui de al Doilea Război Mondial;
3. Autoritățile statului nu își comunică între ele datele colectate.

Documentele analizate prezintă o situație constantă pe parcursul ultimilor 20 de ani în România: un cerc vicios al discriminării și marginalizării, al lipsei accesului la resurse pentru populația romă și la servicii publice de bază, precum educație și sănătate. Din cauza dificultăților economice cu care se confruntă gospodăriile rome, părinților le este dificil să suporte costurile asociate educației obligatorii: rechizite, îmbrăcăminte, manuale etc. De asemenea, lipsa modelelor de urmat, calitatea scăzută a educației din școlile cu o proporția mai mare de elevi romi (Duminică & Ivasiuc, 2010), stigmatizarea și excluderea sunt factori ce contribuie la decalajul educațional dintre romi și neromi (Cace, Neagu, Raț, & Ivasiuc, 2014). Subaprecierea beneficiilor obținute prin educație își au rădăcinile în experiența școlară și profesională a părinților: cei mai mulți dintre adulții care nu au reușit din punct de vedere educațional și profesional sunt neîncrezători în reușita propriilor copii (Cace, Neagu, Raț, & Ivasiuc, 2014). Prin urmare, proporția persoanelor de etnie romă care finalizau studiile liceale/ școlile vocaționale era, în anul 2007, de 2,2 % romi și 22,2% ne-romi la persoanele de peste 40 de ani și 4,3% romi și 25,3% ne-romi la persoanele sub 40 de ani (Bădescu, Grigoraș, Rughiniș, Voicu, & Voicu, 2007). Un studiu al nevoilor comunităților de romi din 2018 reliefează faptul că decalajul educațional a rămas constant sau chiar a crescut în ceea ce privește nivelul de studii absolvite (Agenția Împreună, 2019). Doar 11% dintre romi aveau finalizate studii medii (liceu), în timp ce 36% dintre majoritari au finalizat studiile liceale. La nivelul studiilor superioare, decalajul a crescut semnificativ în ultimii ani, proporția romilor care au studii superioare fiind de 2% comparativ cu 22% în cazul neromilor (Agenția Împreună, 2019).

Cauzele eșecului sau succesului școlar nu sunt generate doar de familie, ci și de școală. Studiile care s-au concentrat asupra relației dintre accesul și succesul în educație al elevilor aparținând minorității rome și caracteristicile școlii au ajuns la concluzia că o mare parte a acestor elevi frecventează instituții de

învățământ mai puțin dotate din punct de vedere tehnic și material, cu fluctuație mare în rândul personalului didactic, în care relațiile dintre școală și familie sunt mai puțin active și în care persistă atitudini discriminatorii la adresa copiilor romi, acompaniate de așteptări scăzute ale cadrelor didactice cu privire la posibilitatea reușitei școlare și sociale a acestora (Duminică & Ivasiuc, 2010).

Discriminarea este încă prezentă în societatea românească, acest lucru fiind mai vizibil în cazul unor comunități decât în al altora. De exemplu, în cazul minorităților etnice sexuale, respectiv al romilor care fac parte din comunitatea LGBT+. Instituțiile statului nu au un instrumentar sau un plan privind combaterea discriminării și o mai bună integrare în societate a persoanelor romi LGBT+. Un raport din 2021 realizat în cadrul proiectului INTERSECT de către o coaliție de ONG-uri (CRJ et al. , 2021) a identificat doar 25 de sancțiuni impuse de CNCD în 8 ani. Lipsa sancțiunilor nu implică lipsa discriminării, ci poate să însemne o reticență a victimelor de a raporta un abuz sau un caz de discriminare (CRJ et al. , 2021). Într-un raport de cercetare din anul 2009 al Agenției pentru drepturi fundamentale a Uniunii Europene, se arată ca 75% dintre respondenții de etnie romă din România nu raportaseră în ultimele 12 luni poliției infracțiuni contra persoanelor sau hărțuiri foarte grave. O altă explicație poate fi necunoașterea drepturilor sau a instituțiilor care se ocupă de combaterea discriminării, tot în același studiu 89% declarau că nu cunoșteau vreo instituție sau organizație care să le ofere sprijin dacă au fost discriminați în România (FRA, 2009).

Unii cercetători au ajuns la concluzia că școlile segregate sunt amplasate în zonele rezidențiale atribuite comunităților de romi, care în majoritatea cazurilor sunt sărace și dispun de un capital educațional și financiar scăzut, iar dacă această barieră încearcă a fi doborâtă prin înscrierea copiilor romi în școlile de masă, părinții se lovesc de un mecanism instituțional excesiv de birocratic și de prejudecăți rasiale (Jigău, și alții, 2002). În acest studiu, calitatea educației în școlile cu un procent ridicat de elevi romi este evaluată din perspectiva următoarelor 3 criterii: inputuri (curricula, clădirea instituției, manuale); procesul educațional și performanța școlară.

Accesul la educație nu este ceva ce se poate rezolva pur și simplu prin lege: pentru ca școlile să nu fie de facto segregate, pentru ca participarea copiilor la ore să fie completă și conform așteptărilor, pentru ca experiența școlară să poată fi continuată și fructificată, o serie de probleme cu care romii se confruntă trebuie adresate prin soluții integrate care să vizeze accesul pe piața muncii (accesul la cariere stabile și bine remunerate), locuirea și utilitățile, accesul la credite și la alte posibilități de dezvoltare, starea de sănătate, dezvoltarea generală a infrastructurii administrative, școlare și sanitare din localitate, inclusiv accesul la un act educațional și medical de calitate; stereotipuri/stigmatice cu care încă sunt asociați romii într-o bună parte a publicului și care creează dezavantaje interacționale specifice (Banca Mondială, 2014).

Principalele probleme identificate care duc la creșterea abandonului școlar în rândul populației romi:

1. Lipsa politicilor coerente la nivelul autorităților statului;
2. Problemele economice cu care se confruntă membrii comunităților romi: accesul la educație este unul formal în absența unor condiții socio-economice care să permită fructificarea acestuia.
3. Lipsa de încredere a unor membri ai populației în eficiența educației ca motor al mobilității sociale intergeneraționale;

4. Lipsa accesului la educație preșcolară pentru etnicii romi;
5. Lipsa datelor statistice agregate care să poată ajuta la proiectarea de politici publice eficiente pentru comunitate;
6. Discriminarea;
7. Segregarea școlilor, chiar dacă este interzisă, încă există cazuri de segregare¹, lucru care duce la o scădere a actului de educație, o scădere a performanței școlare și la o scădere a încrederii părinților în sistemul național de educație.
8. Sărăcia (și acest lucru, evident, nu este valabil doar pentru comunitățile de romi) poate crea aparența că școala nu este neapărat o investiție rentabilă, deoarece nu generează rezultate imediate și, chiar dacă învățământul este teoretic gratuit până la un anumit nivel, el generează costuri pentru familie (Cace et al, 2015). Un veritabil cerc vicios se formează: comunitate marginalizată - școală fără dotări necesare, cu fluctuație mare în rândul personalului didactic sau în incapacitate de a asigura personalul necesar – orizont social și profesional extrem de restrictiv.
9. Pe lângă sărăcie, discriminare și segregare (deja discutate), următorii factori au de asemenea valoare explicativă pentru faptul că școala generează decalaje mari între rezultatele educaționale ale copiilor romi și cei neromi: lipsa de sprijin pentru familie, lipsa dialogului școală-comunitate, curriculum monocultural, lipsa oportunităților pentru educație timpurie formală (Giurca, și alții, 2012) (Fleck & Rughiniș, 2008).

¹ HotNews, 2021, disponibil la: <https://www.hotnews.ro/stiri-educatie-24723256-segregarea-copiilor-romi-scoli-interzisa-hartie-continua-realitate-raport-salvati-copiii-romania.htm>

Măsuri afirmative pentru romi în universități

Definire

Motivele dezvoltării măsurilor afirmative, modul de implementare, precum și efectele lor constituie un subiect de dezbatere aprins, atât în rândul specialiștilor, cât și în rândul celor mai puțin în cunoștință de cauză. Astfel, măsurile afirmative înseamnă lucruri diferite pentru indivizi diferiți (Pantea, 2015; Crosby, Iyer, & Sinchroen, 2006). În general, opinia publică este împărțită în două tabere: (1) cei care consideră că aceste politici sunt încă o necesitate pentru o societate inclusivă, și (2) cei care se opun măsurilor afirmative, făcând referire la legislația națională care interzice orice fel de discriminare, și ajungând până acolo unde aceștia fac referire la măsurile afirmative ca fiind chiar o formă de rasism.

Literatura de specialitate (Blanchard & Crosby, 1989) dezvoltă trei raționamente care stau la baza dezvoltării și implementării măsurilor afirmative: (1) compensarea, care are în vedere discriminările din trecut; (2) corectarea, care face referire la discriminările din prezent și (3) diversificarea, care relevă importanța dezvoltării unei societăți interculturale. Astfel, măsurile afirmative se doresc a fi un mijloc spre o reechilibrare a balanței, o restabilire a punctului de plecare pentru grupuri care nu au avut la fel de multe șanse încă de la început sau cărora aceste șanse le-au fost luate.

În general, un program de acțiuni afirmative își propune să remedieze subreprezentarea semnificativă a membrilor grupurilor minoritare în domenii precum politica, educația și accesul pe piața muncii prin măsuri care pun accent pe apartenența la grup sau identitatea etnică, de gen, sexuală, etc. (Brest & Oshige, 1995). Dezvoltarea măsurilor afirmative în educație a mizat pe construirea diversității și a corectitudinii. Astfel, măsurile afirmative în educație fac referire, cu precădere, la admiterea viitorilor studenți în învățământul superior (Crosby F. J., Iyer, Clayton, & Downing, 2003).

Modele la nivel internațional

În continuare, vă vom prezenta politici de măsuri afirmative în educație din câteva țări, în vederea construirii unei imagini de ansamblu asupra modului în care aceste politici sunt sau nu primite și/sau dezvoltate.

Primele forme de măsuri afirmative, ca politici de stat, au apărut și s-au dezvoltat în Statele Unite ale Americii. Astfel, în anul 1961, președintele J.F. Kennedy cere administrației să facă eforturi pentru promovarea incluziunii minorităților în accesul pe piața muncii și în educație (Raković, 2009). Următorul președinte, Lyndon B. Johnson, a emis în 1965 un ordin executiv către Ministerul Muncii în care era stipulat faptul că toate agențiile contractate de către Guvern vor pune în aplicare acțiuni afirmative pentru asigurarea oportunităților egale pentru minorități în recrutare, angajare, formare și alte practici de angajare². Obiectivul acestor măsuri afirmative era încetarea formelor de discriminare pe criteriul religios, rasial și etnic. Ulterior, un act adițional ordinului executiv își propune încetarea discriminării și pe criteriul de gen.

Măsurile afirmative în Statele Unite acordă o atenție specială grupurilor excluse de-a lungul istoriei, și anume minorităților și femeilor, propunând să repare dezavantajele asociate cu discriminările din trecut

² AAAED, disponibil la https://www.aaaed.org/aaaed/History_of_Affirmative_Action.asp

și din prezent. Măsurile afirmative au vizat, de la început, utilizarea unor cote rasiale, însă acestea au fost declarate neconstituționale, mai apoi, de către Curtea Supremă.

Trebuie menționat, de asemenea, că în Statele Unite nu există legi federale explicite pentru reglementarea acțiunii afirmative în învățământul superior, ci politica acțiunilor afirmative este implementată instituțional. Astfel că măsurile afirmative în educație, în speță, admiterea în universități, au făcut subiectul proceselor judecătorești, dintre care menționăm cazul *Grutter v. Bollinger* din 2003³. După ce un candidat a fost refuzat de Universitatea din Michigan, acesta a dat în judecată instituția pe motiv că anumite grupuri minoritare au o șansă mai mare la admitere. Curtea Supremă a hotărât că astfel de măsuri afirmative în universități sunt constituționale, atât timp cât sunt evaluate și alte criterii individuale decât etnia sau rasa candidatului în procesul de admitere. În ultimii ani, în șase state acțiunea afirmativă din mediul universitar american pe criteriu de rasă a fost interzisă.

În Israel, măsurile afirmative s-au dezvoltat începând cu anii 2000, atunci când patru universități de prestigiu au introdus aceste politici pentru studenții din medii dezavantajate, având ca obiectiv diversificarea grupurilor de studenți din școlile de elită și sprijinirea lor spre mobilitate socială și economică. Studiile (Alon & Malamud, 2014) arată că unul din efectele acestei politici a fost atingerea unor rate de admitere mai mari la cele mai selective specializări.

În China, studiile demonstrează că măsurile afirmative pentru admiterea la liceu și universitate pot fi un instrument politic eficient în remedierea discriminărilor din trecut împotriva grupurilor minoritare (Ding, Myers Jr, & Price, 2017).

În India, politicile măsurilor afirmative au fost introduse de către imperiul colonialist britanic în primii ani ai secolului XX, având ca obiectiv atingerea unei egalități a oportunităților substanțiale, mai degrabă decât una formală, pentru acele grupuri subreprezentate în sectoarele importante ale societății. Colegiile și universitățile din India au introdus în anii 1950 măsuri afirmative pe bază de cote, vizând triburile și castele inferioare, pentru a diversifica procesele de admitere (Warikoo & Allen, 2020). În cadrul sistemului, 22.5% din toate locurile din instituțiile de învățământ finanțate integral sau parțial de guvern sunt rezervate tinerilor din aceste populații defavorizate. În 2005, guvernul a extins legea și către instituțiile de învățământ private și publice (Warikoo & Allen, 2020). În ciuda susținerii acestei politici de către guvernul indian, sprijinul social este mult mai divizat. La fel ca în celelalte țări, însă, măsurile afirmative au avut ca efect creșterea numărului de înscrieri în sistemul de educație.

Cu toate acestea, nu putem vorbi de un echilibru în funcție de gen, fiind posibil ca grupurile aflate la intersecția grupurilor discriminate (casta inferioară și femeii) să nu beneficieze de aceste politici (Cassan, 2019). Studiile în domeniu arată că cei care au beneficiat de această măsură au fost, mai degrabă, cei mai avantajați din castele dezavantajate și că, pentru rezultate mai bune, ar trebui să se țină cont și de alți factori sociali, cum ar fi genul și clasa socială, pe lângă etnie.

Brazilia a adoptat în 2012 Legea cotelor sociale, solicitând universităților federale să rezerve jumătate din locurile disponibile pentru studenții care provin din școlile secundare publice sau care sunt de origine

³ Detaliile cazului disponibile aici <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/539/306/>

africană sau indigenă. Conform studiilor (Vieira & Arends-Kuenning, 2019), aceste măsuri și-au demonstrat eficacitatea în creșterea înscrierii studenților proveniți din grupuri dezavantajate și familii vulnerabile în universitățile publice din Brazilia. Aceleași studii menționează că o creștere semnificativă a numărului înscrierilor studenților de culoare a fost observată doar în cadrul universităților care au adoptat explicit, în cadrul măsurilor afirmative dezvoltate, criteriul rasial.

În Noua Zeelandă, măsurile afirmative au reprezentat un instrument politic public începând din anul 1977, făcând parte din Actul Comisiei Drepturilor Omului. Majoritatea acestor politici aveau ca grup țintă femeile și făceau referire la educație și formare, obiectivul fiind atingerea egalității veniturilor între bărbați și femei (Iorns Magallanes, 2004). Spre deosebire de Statele Unite, în Noua Zeelandă dreptul instituțiilor de a stabili acțiuni afirmative a fost introdus în legislația națională, dar numai la aproape două decenii după ce instituțiile au început să implementeze acțiuni afirmative.

În Serbia, legea pentru protecția drepturilor și libertăților minorităților naționale recunoaște comunitatea romă ca fiind cea mai vulnerabilă și dezavantajată minoritate a țării și, conform Constituției, își propune implementarea de acțiuni și măsuri cu scopul de a îmbunătăți poziția persoanelor din comunitățile de romi. În ceea ce privește educația, romii sunt beneficiari ai măsurilor de acțiuni afirmative în liceele și universitățile publice. Aceste măsuri au fost concepute cu intenția Guvernului de a apropia instituțiile de învățământ de romi, comunitatea etnică cu nivelul de educație cel mai scăzut din Serbia, și, de asemenea, de a facilita continuarea parcursului școlar al copiilor romi de la primar spre gimnaziu și, în final, spre educație terțiară. În 2003, Ministerul Educației a elaborat o Strategie pentru îmbunătățirea educației romilor în Serbia, având ca scop creșterea accesibilității instituțiilor de învățământ pentru romi, la toate nivelurile de învățământ. Acest document a avut în vedere măsuri de acțiuni afirmative în cadrul procesului de admitere la licee și universități. Din păcate, proiectul de Strategie nu a devenit un document oficial; totuși, chiar în același an, Ministerul Drepturilor Omului și Minorităților și Ministerul Educației au implementat, în comun, acțiuni afirmative în liceele și universitățile publice. Această acțiune comună a celor două ministere a dus la admiterea a aproximativ 70 de candidați romi de liceu în învățământul secundar și a aproximativ 50 de candidați studenți romi la universitățile din Serbia. O altă măsură de acțiune afirmativă a avut loc și în anul școlar 2004/2005. În 2005, Guvernul a adoptat un plan de acțiune legat de îmbunătățirea educației romilor care presupunea criterii de acțiune afirmativă (Bašić, 2021).

În prezent, măsurile afirmative sunt menținute „la profil scăzut” în Serbia, ceea ce are un impact grav asupra realizărilor de până acum în extinderea politicii. Una dintre explicațiile pentru o astfel de situație este că promovarea puternică a măsurilor afirmative concepute exclusiv pentru romi ar putea provoca răspunsuri negative din partea altor comunități minoritare și din partea forțelor de dreapta sârbe.

În Republica Moldova, una dintre recomandările raportului educației copiilor romi din Republica Moldova, semnat de sociologul rom Ion Duminica (2009), în care sunt prezentate mai multe programe și proiecte educaționale implementate, este tocmai facilitarea accesului spre învățământul secundar și terțiar pentru tinerii romi, prin adoptarea politicilor de măsuri afirmative.

În alte țări europene precum Franța, Italia, Spania sau Slovacia, astfel de politici nu s-au dezvoltat. Spre exemplu, Franța nu recunoaște legal minoritățile etnice și o astfel de politică ar fi împotriva standardelor legale. În schimb, începând cu 1982, Franța a dezvoltat conceptul de ZEP (Zone Prioritare de Educație) ca

o formă de acțiune afirmativă pentru a veni în sprijinul elevilor care provin din medii dezavantajate economic și educațional. În cadrul programului erau alocate fonduri școlilor, iar cadrele didactice primeau sporuri (Bénaboua, Kramarz, & Prost, 2009).

În Italia, precum și în Slovacia, există măsuri afirmative care au ca bază criteriile sociale și nicidecum etnice. România și Grecia pot fi introduse în aceeași categorie de state, în care acțiunile afirmative au fost introduse în legislație datorită campaniilor la nivel european de promovarea a drepturilor omului din anii 1990. În Grecia, după ani de excluziunea socială și discriminarea la care au fost supuși musulmanii, s-au dezvoltat programe menite să susțină situația economică, statutul politic și educațional al musulmanilor din Tracia. În 1996, Ministerul învățământului a instituit un sistem de cote, care rezervă 0,5% din locurile de la universități, institute tehnice și profesionale pentru liceenii musulmani din Tracia.

Politici de acțiune afirmativă „indirectă”

În unele state, diferențierea cetățenilor în funcție de rasă, etnie sau alte identități sociale asociate este interzisă, chiar dacă această diferențiere este de natură pozitivă sau este menită să repare un anumit dezavantaj sau discriminare. Utilizarea măsurilor socio-economice printr-un mecanism a ceea ce (Sabbagh, 2011) numește acțiune afirmativă indirectă, măsuri „intenționat inclusive” care par neutre, dar sunt concepute pentru ca grupurile dezavantajate să beneficieze mai mult decât alte categorii.

Zonele prioritare pentru educație (ZEP) din sistemul educațional francez sunt zone geografice stabilite de către stat în baza unor criterii și care deservește elevii cei mai dezavantajați din punct de vedere economic și educațional. Chiar dacă Franța interzice orice formă de distincție în baza unor criterii etnice, religioase, de gen, acest program vizează de fapt minoritățile etnice. În 2001, Institutul de Studii Politice din Paris (Sciences Po), una dintre cele mai selective universități din Franța, a creat primul program de acțiune afirmativă pentru a recruta studenți din școlile ZEP. În cadrul programului Sciences Po, elevilor din școlile ZEP li se oferă un proces separat de admitere împreună cu coaching și pregătire specială odată ce sunt admiși (Sabbagh, 2011).

Similar metodei de acțiune afirmativă indirectă a Franței, în 2001, patru universități din Israel au implementat prevederi pentru studenții care provin din medii dezavantajate luând în considerare, în special, statutul socio-economic al cartierelor și liceelor candidaților. În practică, studenții arabi israelieni și Mizrahi au beneficiat de această acțiune afirmativă indirectă.

Finlanda interzice colectarea de date referitoare la rasă sau etnie, similar politicilor din Franța, însă universitățile au găsit o soluție și au implementat acțiuni afirmative luând în considerare „limba maternă” a solicitanților, respectiv vorbitorii de suedeză nativi și populația sami.

Exemple de bune practici ale ONG-urilor și universităților la nivel internațional

La nivel European, măsurile afirmative pentru romi sunt sporadice, iar politica publică implementată în România de alocare a locurilor distincte pentru romi în licee și universități este deseori considerată o bună practică, cel puțin din prisma oferirii accesului la educație (Rutigliano, 2020). Rutigliano (2020) împarte măsurile care vizează incluziunea romilor în domeniul educației în 2 categorii: măsuri care sprijină accesul la educație și măsuri care încurajează participarea. Măsurile pot fi inițiate și implementate atât de către

actori statali, dar și de organizații neguvernamentale și universități, iar colaborarea dintre aceste categorii de actori poate conduce spre rezultate mai bune (Rutigliano, 2020).

Măsuri inițiate de organizații neguvernamentale

În Spania, există măsuri afirmative de acces în universități pentru studenții adulți cu vârste peste 25 de ani pe diferite categorii de vârstă, dar și pentru studenți cu cerințe educaționale speciale (Padilla-Carmona & Soria-Vílchez, 2015). Aceste măsuri însă nu vizează minoritatea romă. În schimb, organizațiile guvernamentale au dezvoltat o serie de programe și proiecte menite să sprijine tranziția elevilor romi către studii medii și universitare. Un astfel de exemplu este programul inițiat de Fundacion Secretariado Gitano – „Programa para facilitar el acceso y continuidad en los estudios de niveles medios y universidad de jóvenes gitanos/as”⁴, care își propune să ajute tinerii romi să urmeze niveluri de educație neobligatorii, oferind atât sprijin economic, cât și consiliere, mentorat și tutorat. Echipa fundației monitorizează constant progresul tinerilor romi care fac parte din program, aceștia având anual între 300 și 400 de romi pe care îi sprijină, majoritatea fiind fete (Padilla-Carmona & Soria-Vílchez, 2015).

Un alt program de sprijin al accesului romilor în învățământul terțiar este cel implementat de rețeaua Romaversitas care își propune să dezvolte elita romă pentru a reprezenta interesele minorității rome prin sprijinirea tinerilor romi să acceseze programe de studii universitare⁵. Programul a fost inițial dezvoltat în Ungaria în 1996 de către Roma Education Fund, iar, ulterior, a fost extins și în alte state din Europa Centrală și de Est (Macedonia, Serbia, Albania, Bulgaria, Kosovo, România). Acesta are 2 componente principale: (1) sprijin direct pentru studenții romi prin mentorat și tutorat, oportunități de internship, cursuri de limbi străine (limba engleză), granturi de studii și consiliere privind sănătatea mentală și (2) pregătirea elevilor romi cu vârste peste 16 ani pentru a ajunge la facultate. În Ungaria, peste 400 de studenți au beneficiat de acest program prin intermediul a 23000 de ore individuale de mentorat și tutorat și 5800 de sesiuni educaționale de grup⁶.

Măsuri inițiate de universități

Universitatea Central Europeană (Central European University) are programe specifice destinate romilor și îmbunătățirii cunoașterii despre romi, printre care: (1) Programul avansat de studii despre romi care își propune să dezvolte specialiști în acest domeniu interdisciplinar și care este destinat masteranzilor și doctoranzilor înscriși la alte programe de studiu care vor să aprofundeze aspecte teoretice și metodologice despre comunitățile de romi⁷; (2) Programul Pregător Pentru Studii Post Universitare dedicat Romilor vine în sprijinul studenților romi care doresc să aplice la un program de studii masterale în universități cu predare în limba engleză, iar, timp de 1 an, aceștia beneficiază de pregătire academică, cursuri de limba engleză și limba romani, cursuri de scriere academică și dezvoltare de abilități non-cognitive. Universitatea (privată) CEU își manifestă în mod explicit obiectivul de a promova incluziunea romilor și de a contribui la

⁴ Fundacion Secretariado Gitano -

https://www.gitanos.org/marco/programas_del_irpf_11_gestionados_por_la_fsg/programas/programa_para_facilitar_el_acceso_y_la_continuidad_en_los_estudios_medios_y_superiores.html

⁵ Romaversitas - <https://romaversitas.hu/our-vision-and-mission/>

⁶ Romaversitas - <https://romaversitas.hu/en/>

⁷ Central European University - <https://www.ceu.edu/unit/romani-studies-program>

dezvoltarea elitei rome prin susținerea acestor programe. Cu toate acestea, la momentul realizării acestui raport, nu am identificat documente care analizează și evaluează impactul programelor susținute de CEU.

În Slovacia, a fost implementat programul „*You also have a chance!*” (Și tu ai o șansă) de către fundația CVEK în parteneriat cu Universitatea Economică⁸ cu scopul de a oferi oportunități echitabile tinerilor romi de acces la învățământul universitar. Programul a fost desfășurat pe o perioadă de 5 ani folosind fonduri din mecanismul EEA (2009-2014), perioadă în care 14 tineri romi au beneficiat de pregătire pentru examenele de admitere la facultate prin participarea la cursuri gratuite de pregătire, burse și consiliere educațională (Havirova, 2020).

Universitatea din Oxford în parteneriat cu Departamentul Blavatnik School of Government și Roma Education Fund au lansat un program de acces al studenților romi la un masterat în domeniul Politicilor Publice la Universitatea din Oxford. Astfel, începând cu anul universitar 2020-2021, prin intermediul acestui parteneriat, anual, se acordă o bursă de studiu unui student rom în cadrul Universității din Oxford în domeniul politicilor publice. Conform descrierii acestui program⁹, bursele se acordă pe baza rezultatelor educaționale anterioare excepționale și a abilităților de lider și implicare comunitară și celor „care intenționează să se întoarcă în sectorul public din țările lor de origine după finalizarea studiilor”.

Universitatea Harvard prin intermediul François-Xavier Bagnoud (FXB) Center a inițiat Programul pentru Romi încă din anul 2012, iar acest program își propune să pună în centrul intereselor academice teme privind romii dintr-o perspectivă interdisciplinară și multiregională. Programul pentru Romi din cadrul Universității Harvard implementează proiecte de cercetere pe subiecte care vizează romii și acțiuni de întărire a capacității. Deși această universitate susține incluziunea minorităților, nu are locuri destinate minorităților sau sistem de cote, ci implementează un sistem bazat pe puncte suplimentare primite în funcție de anumite criterii, inclusiv rasă. În acest sens, o candidată care aparține grupului afro-american primește un punctaj suplimentar când îi este evaluată aplicația pentru acest aspect, însă nu rasa este definitorie în decizia finală, iar candidatura tinerei afro-americane intră în competiție cu ceilalți candidați¹⁰. Această abordare privind rasa a Universității Harvard a fost pusă la îndoială de către un grup non-profit (Students for Fair Admissions) care a acuzat Universitatea că discriminează studenții de origine asiatică în favoarea candidaților albi¹¹, însă Curtea Supremă din Statele Unite a susținut politica Universității Harvard legată de rasă. Pentru a sprijini accesul studenților care aparțin unor grupuri minoritare la facultate, Universitatea Harvard implementează un program de recrutare a studenților minoritari prin oferirea de informații despre oportunitățile universității și despre procedurile de admitere. De asemenea, la Universitatea Harvard există un Birou pentru Echitate, Diversitate, Incluziune și Apartenență, iar incluziunea și promovarea diversității sunt valori pe care Universitatea le pune în practică¹².

⁸ Mai multe detalii aici: <http://cvek.sk/you-also-have-a-chance/>

⁹ Roma Education Fund - <https://www.romaeducationfund.org/blavatnik-school-of-government-and-roma-education-fund-launch-a-master-in-public-policy-scholarship-at-the-university-of-oxford/>

¹⁰ Mai multe informații aici: <https://collegecliffs.com/college-quotas-based-on-race/>

¹¹ Mai multe informații aici: <https://www.jdsupra.com/legalnews/harvard-college-s-race-conscious-22875/>

¹² Mai multe detalii aici: <https://edib.harvard.edu/>

Așa cum se poate observa din analiza modului în care alte universități și ONG-uri la nivel internațional au abordat tema incluziunii și a diversității, o bună practică este asumarea explicită a discursului de promovare a incluziunii pentru toate grupurile și minoritățile în spațiul universitar, abordând specific anumite grupuri atunci când este nevoie. De asemenea, parteneriatele dintre ONG-uri și universități pentru incluziunea romilor, în mod specific, și a altor grupuri pot aduce plus-valoare prin sprijin reciproc și transferarea practicilor comunitare și de lucru direct cu grupurile minoritare ale organizațiilor neguvernamentale la nivel universitar. Programele de sprijin pentru elevii de liceu pentru a se pregăti de admitere la facultate contribuie și ele la creșterea accesului tinerilor proveniți din grupuri minoritare de a deveni studenți.

Apariția locurilor pentru romi în universități în România

În continuare, vom aborda măsurile afirmative în educație, și anume locurile speciale de admitere în învățământul superior adresate viitorilor studenți ai comunităților de romi din România.

Conform ordinului Ministerului Educației Naționale nr. 3577/1998 cu privire la sprijinirea accesului la studii al romilor, *“romii reprezintă un grup cu o istorie complexă, adesea dramatică, pe care adepții democrației nu pot să o privească altfel decât cu înțelegere, respect și disponibilitate de sprijin cetățenesc”*.

Istoric vorbind, pe teritoriul actualei României, romii au fost sclavi timp de cinci secole, prima atestare documentară a romilor în spațiul românesc, în anul 1385, face referire la aceștia ca fiind deja sclavi iar istoricii (Petcuț, 2017) vorbesc de abolirea sclaviei în anii 1843/1847 și 1855 pentru romii din Moldova. Acest proces de abolire a sclaviei a fost îndelungat, anul 1864 fiind an de referință și comemorare în istoria comunităților de romi.

O altă perioadă întunecată în istoria romilor din România este reprezentată de politicile de expulzare din timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Astfel, Petcuț (2017) subliniază, în cartea sa, următoarele: *“Numărul celor deportați este încă necunoscut, variind între 25.000 până la 300.000 de romi. Documente disparate vorbesc de reîntoarcerea în țară a 6.000 de copii romi orfani. Comisia română pentru victimele Holocaustului (Samudaripen, rromanes) a declarat 36.000 de morți, dar alte estimări propun o cifră mult mai mare. În anii '70, 36.000 de supraviețuitori au depus cereri de despăgubire, fără ca statul roman să recunoască oficial deportarea”*.

Având în vedere aceste două evenimente din istoria comunităților de romi, putem afirma, subiectiv poate, că startul nu a fost același din punct de vedere politic, social, cultural dar, mai ales, emoțional. Astfel, ordinul Ministerului Educației Naționale nr. 3577/1998 își propune implementarea unor politici care să vină în *“sprijinul eforturilor romilor de a-și forma reprezentanța civică și culturală calificată”*, acesta fiind obiectivul primelor forme de măsuri afirmative în educație în România.

Cronologic vorbind, *“în anul 1992, Ministerul Învățământului și Științei (ministru: Mihai Golu) acordă, la propunerea unor universitari sociologi (Elena Zamfir, Vasile Burtea, Ion Aluaș) și a Partidei Romilor (deputatul Gheorghe Raducanu s.a), primele locuri distincte, pe criteriul discriminării pozitive, tinerilor candidați romi, pentru specializarea asistență socială, în cadrul Universităților din București și Cluj Napoca, cu începere din anul universitar 1992-1993 (câte 10 locuri fiecărei din cele 2 universități)”* (Sarău, 2012).

Pentru anul 1998, Sarău (2011) notează: *“Ministerul Educației Naționale amplifică politica de acordare a locurilor distincte pentru romi la admiterea acestora în facultăți, demarată în anul univ. 1992/1993, lărgindu-se, prin OMEN nr. 3577 din 15.04.1998, cu privire la sprijinirea accesului la studii al romilor, oferta anuală de locuri, de la cca 50 în cadrul Universităților din București, Cluj, Iasi și Timisoara, în profilul asistenței sociale, la 149, în cadrul acestora și al altor 5 noi instituții de învățământ superior (Universitățile din Brașov, Constanța, Sibiu și SNSPA București). Dintre acestea, singura instituție care primise și anterior (din anul scolar 1997-1998) un număr dublu de locuri distincte era Universitatea din București (10 pentru asistență socială și 10 pentru limba romani)”*. Obiectivul acordării acestor locuri afirmative a fost crearea unei elite a romilor care, în condiții ideale, să se întoarcă în comunități și să dezvolte comunitatea. Principalele specializări unde aceste locuri sunt acordate sunt științele umane și științele sociale.

Un reprezentant al Universității Babeș-Bolyai din Cluj afirma într-o cercetare legată de impactul măsurilor afirmative că acordarea acestor locuri pe specialități este o decizie a fiecărei universități în parte, în colaborare cu asociațiile rome (Roma Education Fund & The GALLUP Organisation Romania, 2009). Mai exact, Ministerul Educației alocă un număr de locuri dedicate studenților romi în anumite universități din țară și, mai apoi, fiecare universitate stabilește pentru care anume specializări, în funcție de cererile din anul precedent și în acord cu discuțiile cu diferiți reprezentanți ai comunității romilor.

Ocuparea acestor locuri se face prin concurs, studenții romi concurând între ei. Dosarul de înscriere trebuie să conțină o recomandare de la o organizație care lucrează cu comunitățile de romi, prin care să se certifice apartenența etnică romă a studentului/studentei.

Măsurile afirmative din România, cu focus pe măsurile din educație, au atras păreri pro și contra, atât din partea beneficiarilor cât și a majoritarilor. Ar fi de subliniat că, la baza acestor păreri, ar putea sta, pe de o parte, dorința de a ne dezvolta atitudini non-discriminatorii și de a fi deschiși spre interculturalitate și, pe de altă parte, informațiile pe care le avem (sau nu) legat de aceste măsuri dar și prejudecățile asupra comunităților de romi.

Bineînțeles că o prezentare argumentată, justificată, completă și complexă a politicii măsurilor afirmative, adresată comunităților de romi dar și majoritarilor, ar aduce un plus de cunoaștere care s-ar putea concretiza cu informare și motivație dar și cu susținere. Atunci când nu cunoaștem sau, mai mult decât atât, avem informații eronate, este destul de greu să vorbim despre solidaritate.

Măsurile afirmative au contribuit la creșterea numărului de studenți romi în cadrul universităților din România. Acesta ar fi un rezultat cantitativ al acestei măsuri. Rămân de analizat rezultatele calitative, respectiv cum văd aceste măsuri afirmative studenții romi, studenții neromi, profesorii, și în ce măsură diversitatea astfel cultivată construiește și dezvoltă relații interetnice, abilități sau noi perspective, într-un context în care, din păcate, stereotipurile, prejudecățile și discriminarea pe criterii de gen, etnic și așa mai departe reprezintă încă o realitate greu de contestat.

Un alt aspect care ar merita adus în discuție este acela al încadrării studenților beneficiari ai acestei măsuri în timpul facultății dar, mai ales după, în vederea atingerii obiectivului construit de Ministerul Educației, și anume dezvoltarea unei elite a comunităților de romi care va servi, în primul rând, ca modele de succes pentru generațiile mai tinere. În prezent, nu există un astfel de cadru, un cadru care să permită

absolvenților romi să pună în practică competențele dezvoltate în anii facultății. În acest sens, poate că un parteneriat între societatea civilă romă și mediile universitare ar facilita construirea unui astfel de mediu. Atunci am putea vorbi de un pachet de măsuri afirmative complet.

A beneficia de măsuri afirmative vine împreună cu asumarea unei identități, cu avantajele și dezavantajele pe care acest lucru le implică, cu costurile și experiențele emoționale aferente, care diferă de la un individ la altul, de la un context la altul, de la o comunitate la alta. Astfel, o analiză a percepției măsurilor afirmative în rândul beneficiarilor precum și al colegilor lor, va completa datele de mai sus în vederea construirii unei imagini complexe a implementării acestor politici și a rezultatelor lor.

Analiză legislativă

În România, după cum am menționat mai sus, acțiunea afirmativă pentru romi în mediul universitar apare pentru prima dată în anul universitar 1992-1993 și este introdusă de către secția de Asistență Socială a Universității București, fiind alocate un număr de 10 locuri pentru studenții romi. Din anul universitar următor, acțiunea este preluată și de alte catedre de profil din cadrul Universităților din Cluj, Iași, Timișoara. După șase ani, Ministerul Educației Naționale a emis Ordinul nr. 3577/15.04.1998 prin care se reglementează măsura afirmativă din mediul universitar acordându-se 70 locuri distincte la 7 universități din România pentru candidații romi, iar rectoratele universităților prin autonomia universitară distribuie locurile pe facultăți și secții de specializare.

Tot în anul 1998, în baza Ordinului Ministerului Educației Naționale nr. 5083/26.11.1998, tinerii romi au fost sprijiniți pentru a studia, în număr cât mai mare, în școli profesionale, licee și universități. Astfel, candidații pot concura la orice nivel pentru ocuparea locurilor alocate pentru romi prezentând o recomandare scrisă din partea reprezentantului legal al unei organizații civice, culturale sau politice a romilor. Ordinele emise de Ministerul Educației sunt singurele acte normative care reglementează măsurile afirmative din mediul universitar din România. Acest cadru legislativ poate fi completat și de Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială prin care instituirea măsurilor speciale de către statul parte nu reprezintă discriminare.

Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială prevede la art. 1 alin. 4: *„Măsurile speciale luate cu singurul scop de a se asigura cum se cuvine progresul unor grupuri rasiale sau etnice sau unor indivizi având nevoie de protecția care poate fi necesară pentru a le garanta folosința și exercitarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale în condiții de egalitate nu sunt considerate ca măsuri de discriminare rasială, cu condiția totuși ca ele să nu aibă drept efect menținerea de drepturi distincte pentru grupuri rasiale diferite și ca ele să nu fie menținute în vigoare după realizarea scopurilor pentru care au fost adoptate”*.

Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială recomandă statelor să adopte măsuri speciale sau măsuri de acțiune afirmativă atunci când circumstanțele o impun, menite să garanteze grupurilor defavorizate respectarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. În conformitate cu jurisprudența și doctrina internațională, Convenția subliniază caracterul temporar al măsurilor speciale și afirmă nevoia de a dezvolta un sistem de monitorizare continuă a aplicării măsurilor și a rezultatelor.

Metodologie

Studiul măsurii afirmative de alocare a locurilor pentru romi în universități în perioada 1992 – 2021 este realizat folosind o metodologie mixtă care îmbină analiza datelor statistice cu privire la evoluția numărului de studenți romi care au beneficiat de măsură cu analiza de conținut a discursurilor studenților romi și neromi, reprezentanți ai societății civile și instituții publice, inițiatori ai măsurii și reprezentanți ai universităților.

Întrebările de cercetare ale studiului sunt:

- 1) Care a fost impactul măsurii afirmative de alocare a locurilor distincte pentru romi în învățământul superior din România? Cum a influențat măsura decalajele dintre romi și neromi?
- 2) Care au fost provocările și bunele practici ale măsurii afirmative de alocare a locurilor distincte pentru romi în învățământul superior în România?
- 3) Care sunt predicțiile privind evoluția politicii publice pentru romi în învățământul superior? Care ar trebui să fie viitorul acesteia? În ce măsură mai avem nevoie de locuri distincte pentru romi în sistemul universitar?

Principalele dimensiuni ale cercetării sunt:

- Evoluția și gradul de acoperire a măsurilor privind locurile alocate romilor în universități și a cursurilor dedicate diversității și/sau problemelor rome;
- Contribuția la definirea unei culturi universitare/ organizaționale a diversității și nondiscriminării;
- Beneficii atitudinale: skills/ positive identity/ empowerment
- Așteptările participanților vs. Realitățile din piața muncii
- Eficiența percepută a măsurii analizate/Recomandări

Datele cantitative privind evoluția numărului de studenți care au beneficiat de măsura afirmativă pentru romi în universități au fost solicitate Ministerului Educației în baza legii nr. 544/ 2001 privind accesul la informații de interes public. Ministerul Educației a răspuns la solicitarea primită prin intermediul adresei nr. 29627/23.06.2022, oferind inclusiv un set de date cu privire la numărul de studenți romi care au beneficiat de un loc destinat în perioada 2002-2021 pentru ciclurile licență (toată perioada), masterat (începând cu 2016), doctorat (începând cu 2017). Datele au fost analizate, iar rezultatele se regăsesc în capitolul 4.

Complementar, au fost realizate 30 de interviuri semi-structurate cu 4 categorii de respondenți, după cum urmează:

- 10 interviuri cu absolvenți și studenți romi;
- 6 interviuri cu studenți neromi;
- 10 interviuri cu reprezentanți ai societății civile, instituții publice pentru romi și inițiatori ai măsurii;
- 4 interviuri cu reprezentanți ai universităților.

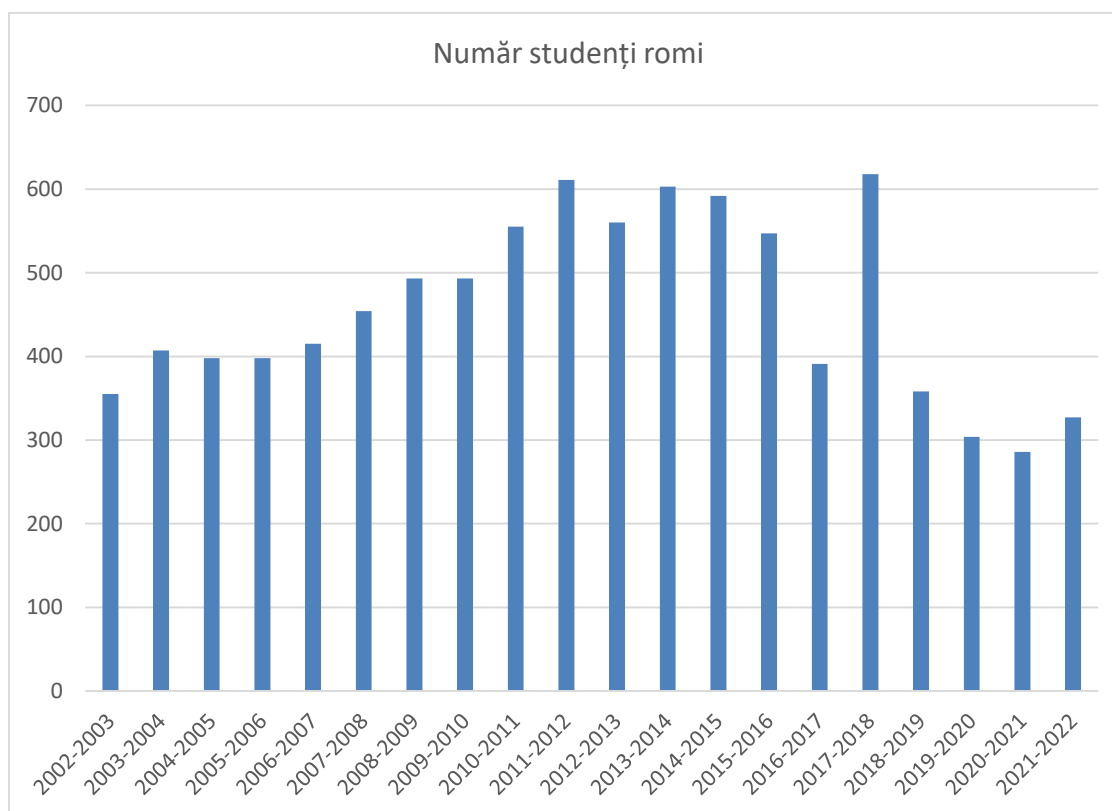
Interviurile au fost realizate atât față în față, cât și online, în funcție de preferința respondentului, folosind ghiduri de interviuri specifice pentru fiecare categorie de respondenți (acestea se regăsesc în anexe). Respondenții au fost informați cu privire la obiectivul studiului, modul de utilizare și stocare a datelor. Interviurile au fost înregistrate cu acordul scris al subiecților, iar, ulterior, interviurile au fost transcrise. Denumirea intervievaților este anonimată, folosind următoarele categorii de coduri: absolvenți și studenți romi (P), studenți neromi (H), reprezentanți ai societății civile, instituții publice pentru romi și inițiatori ai măsurii (U) și reprezentanți universități (CUB). Transcripturile celor 30 de interviuri semi-structurate au fost analizate pe baza celor 4 categorii de respondenți, identificând teme comune în interiorul fiecărei categorii.

De asemenea, au fost documentate 10 povești de tip „Cea mai semnificativă schimbare” (Most Significant Change), aceasta este o formă participativă de monitorizare și evaluare care constă în culegerea unor povești cu privire la schimbările pe care participanții le resimt ca urmare a faptului că au fost beneficiari ai măsurii afirmative pentru romi în universități.

Raport statistic privind situația studenților romi în perioada 2002-2022

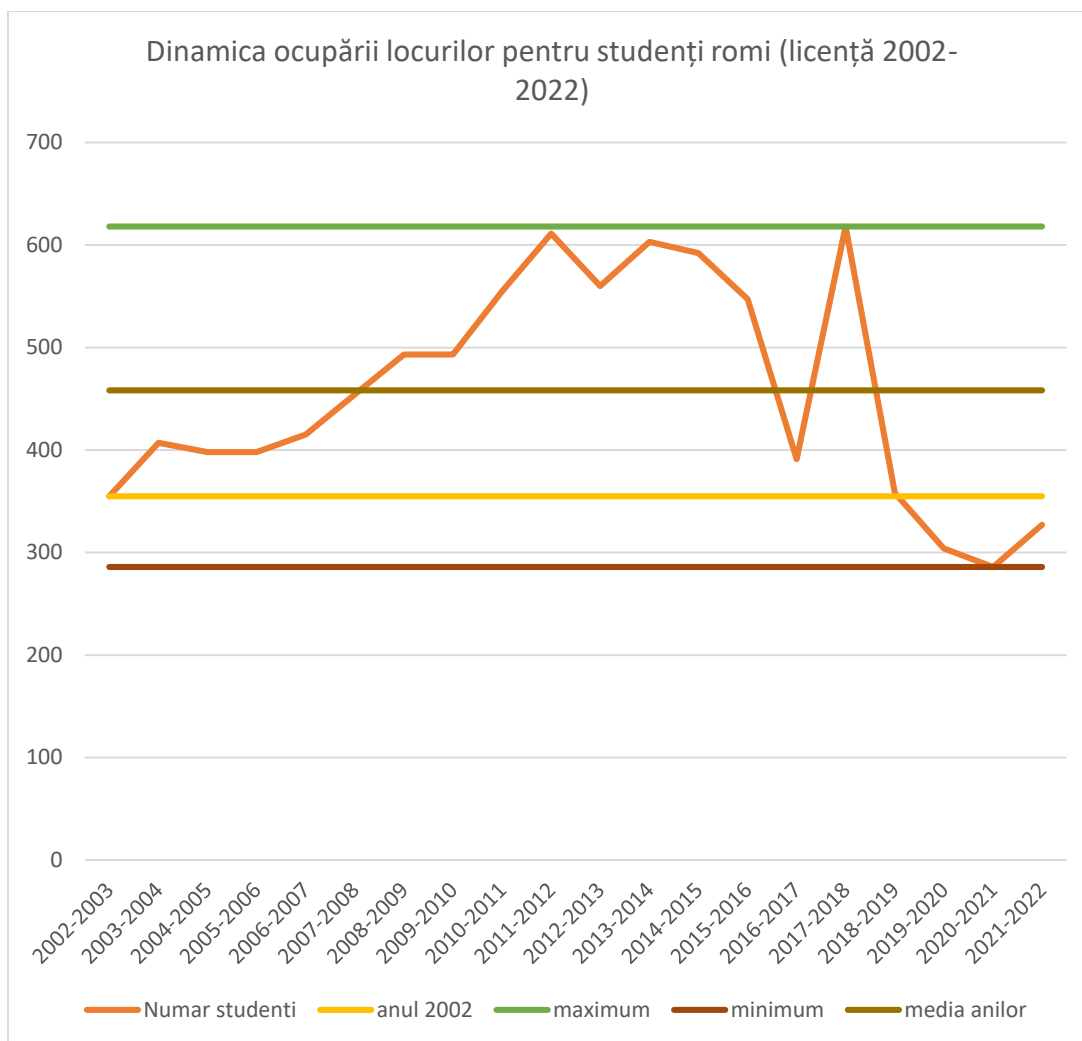
Studii universitare de Licență

În baza legii nr. 544/2001, au fost solicitate Ministerului Educației date despre „numărul de locuri alocate și ocupate pentru cetățenii români de etnie romă din perioada 1992-2021, pentru fiecare an, universitate, program de studiu și, dacă este posibil, pentru fiecare facultate în parte”. Ministerul Educației a răspuns acestei solicitări prin adresa nr. 29627/23.06.2022, menționând faptul că „locurile/granturile de studii sunt alocate de consiliul de administrație al fiecărei universități la propunerea rectorului pe facultăți, domenii, și programe de studii în conformitate cu Planul Strategic de dezvoltare instituțională”. Astfel, Ministerul Educației ne-a pus la dispoziție Situația Statistică privind numărul de locuri ocupate de studenți romi pentru perioada 2002-2021, pentru 46 de universități. Datele indică dinamica numărului de studenți romi care au beneficiat de loc destinat romilor în perioada 2002-2022 pentru învățământul de licență, 2016-2022 pentru master și 2017-2022 pentru studii doctorale.

Grafic 1. Evoluția ocupării locurilor pentru studenții etnici romi în Universitățile din România, perioada 2002-2022, studii de licență

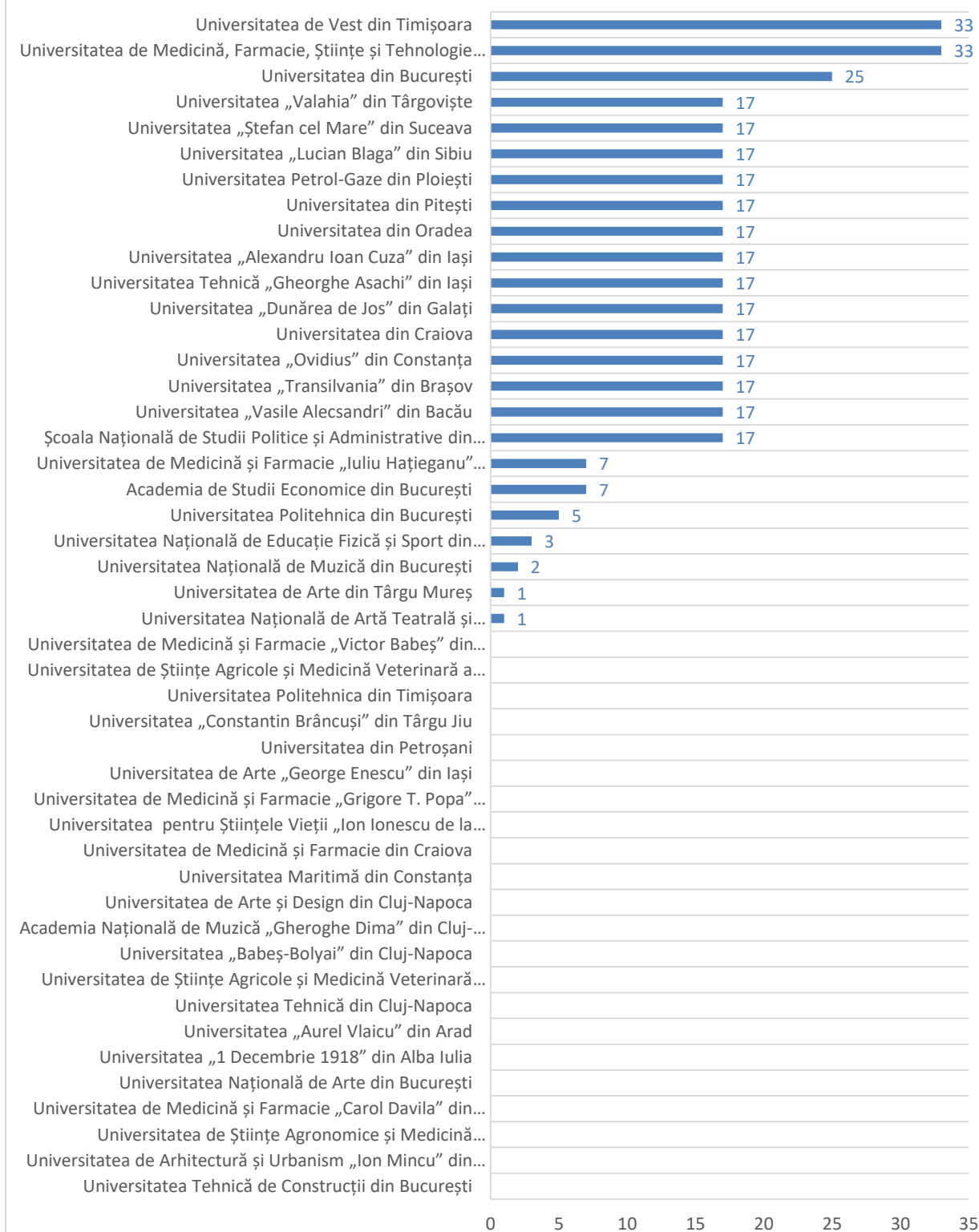
În anul universitar **2017-2018**, au existat **cei mai mulți studenți** etnici romi înscriși pe locurile puse la dispoziție prin intermediul măsurilor afirmative, respectiv **618 studenți**, iar, în anul universitar **2020-2021**, **s-a înregistrat cel mai mic** număr de studenți romi care ocupă locuri dedicate în universități, respectiv **286 de studenți** (graficele 1 și 2).

Grafic 2. Analiza evoluției numărului de studenții etnici romi în universitățile din România, perioada 2002-2022, studii de licență

Din graficul de mai sus, se poate observa cum numărul de studenți romi înscriși la studii universitare de licență a avut o tendință ascendentă până în anul universitar 2014-2015, apoi a urmat o tendință de scădere, o excepție fiind anul universitar 2017-2018. Observăm că din anul universitar 2019-2020, până în prezent, ne **confruntăm cu o înrolare mai mică a studenților romi pe locuri destinate decât cea din anul 2002**. Această scădere a numărului de studenți romi înscriși pe locuri destinate poate avea mai multe cauze pe care le vom detalia de-a lungul analizei: (1) scăderea numărului total de absolvenți de clasa a XII-a care iau Bacalaureatului, reflectându-se și în numărul de tineri romi care se înscriu la facultate; (2) existența unui număr de studenți romi înscriși pe locuri generale pentru care nu există o evidență și (3) scăderea numărului de studenți romi ca fenomen distinct.

Studentii romi înscriși pe locuri dedicate (licență, 2002-2003)

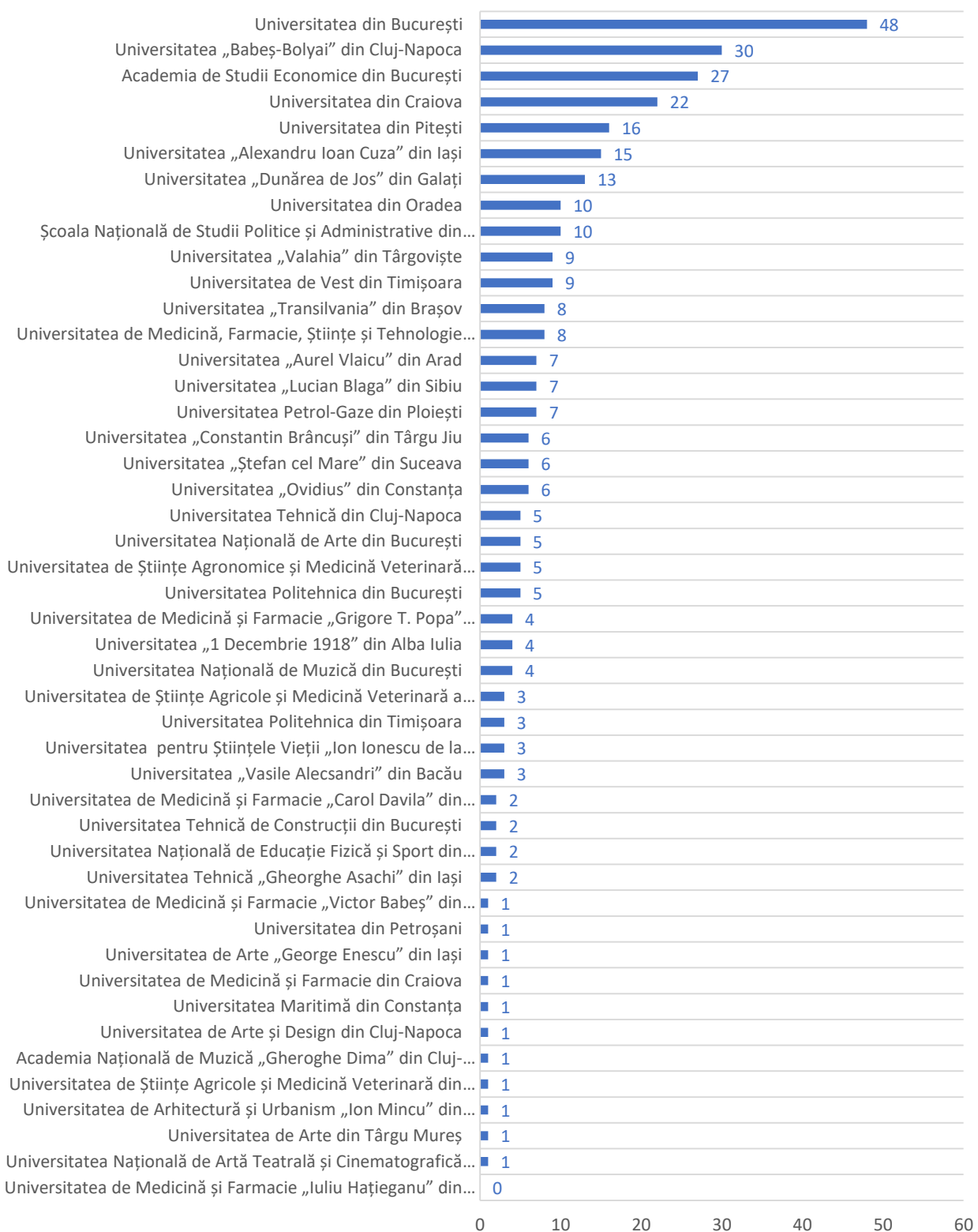

Grafic 3. Nivelul ocupării locurilor pentru studenții etnici romi în Universitățile din România în anul universitar 2002-2003, studii de licență.

La nivelul anului universitar 2002-2003, doar 24 din 46 universități din România aveau studenți romi înmatriculați pe locurile alocate prin măsurile afirmative. Pe primul loc se afla Universitatea de Vest din Timișoara, cu un număr **de 33 de studenți romi**, urmată de Universitatea de Medicină, Farmacie, Științe și Tehnologie „George Emil Palade” din Târgu Mureș (**33 de studenți**) și de Universitatea din București (**25 de studenți**). Universitatea Națională de Artă Teatrală și Cinematografică „I. L. Caragiale” din București și Universitatea de Arte din Târgu Mureș au avut câte un singur student rom înscris.

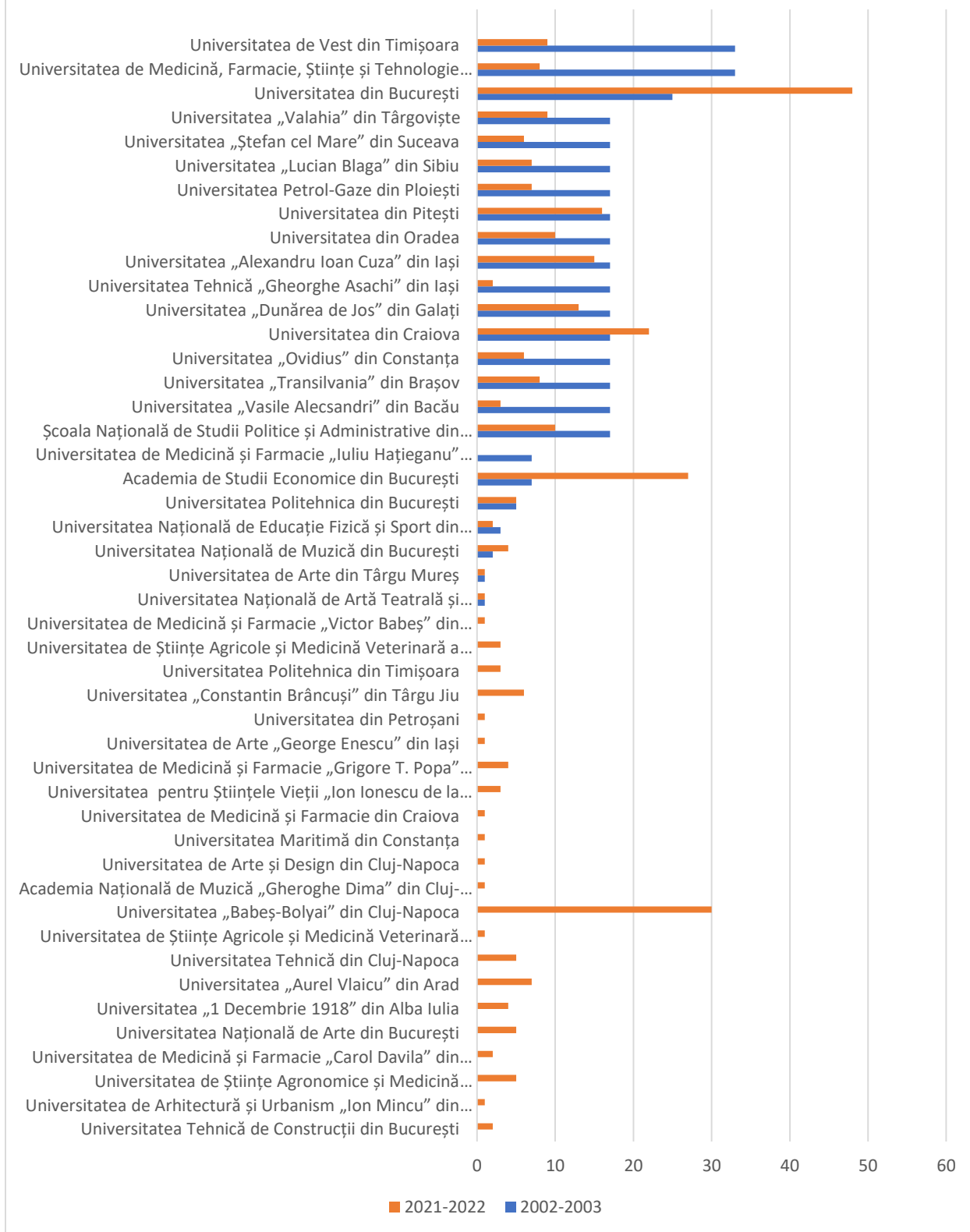
În cel mai recent an universitar, 2021-2022, **doar 1 din 46 de universități nu avea niciun student rom înmatriculat pe locurile alocate**, respectiv Universitatea de Medicină și Farmacie „Iuliu Hațieganu” din Cluj-Napoca, indicând astfel răspândirea acestei măsuri la nivelul majorității universităților din România. **Universitatea din București are înmatriculați 48 de studenți romi, aceasta având numărul cel mai mare număr**, urmată de Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca cu 30 de studenți și de Academia de Studii Economice din București cu 27 de studenți, urmată de Universitatea din Craiova cu 22 de studenți și Universitatea din Pitești cu 16 studenți.

Studenți romi înscriși pe locuri dedicate (licență, 2021-2022)

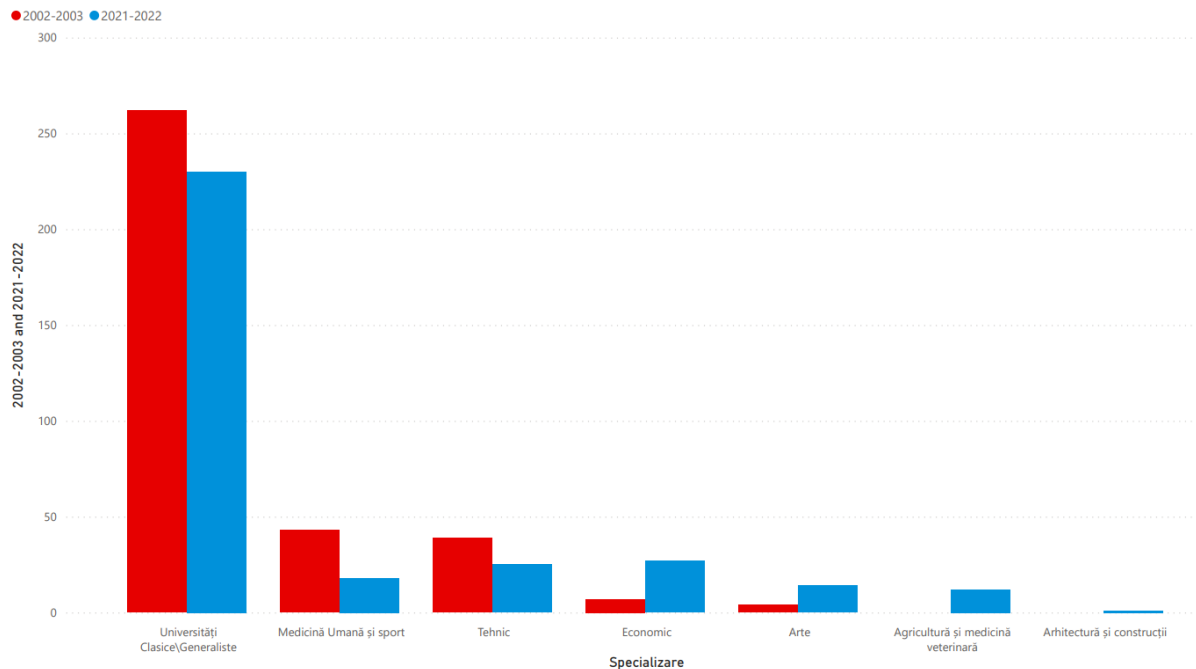

Grafic 4 Nivelul ocupării locurilor pentru studenții romi, în anul universitar 2021-2022, studii de licență.

Comparație număr de studenți romi (licență, 2022 vs 2002)

Grafic 5. Nivelul ocupării locurilor pentru studenții romi în anul universitar 2002-2003 comparativ cu 2021-2022, studii de licență.

Grafic 6. Evoluția specializărilor universitare în funcție de numărul de studenți romi înscriși la studii de licență, anul 2002 vs 2022

Analizând comparativ anul 2022 cu anul 2002, se poate observa că un număr de **30 de universități au mai mulți studenți romi înscriși în prezent, iar restul de 16 au mai puțini decât aveau în urmă cu 20 de ani.** Printre universitățile cu o creștere semnificativă a numărului de studenți romi înscriși pe locuri dedicate se numără Universitatea din București care, în anul universitar 2002-2003, avea 25 de studenți romi, iar, în anul universitar 2021-2022, numărul studenților romi a ajuns la 48, numărul fiind aproape dublu. Academia de Studii Economice din București este o altă universitate în care remarcăm o creștere majoră a numărului de studenți romi înscriși pe locuri dedicate, de la 7 studenți în 2002 la 27 în 2021, fiind una dintre puținele universități în care această creștere este constantă. Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca nu avea niciun student rom înscriș pe aceste locuri în 2002, însă, de-a lungul timpului măsura afirmativă pentru studenții romi a fost implementată și la nivelul acestei universități, având, în anul 2021, 30 de studenți romi. Universitatea de Vest din Timișoara și Universitatea de Medicină din Târgu Mureș au avut câte 33 de studenți romi înscriși în anul 2002, fiind un număr mare comparativ cu alte universități; cu toate acestea, în 2021, mai veau doar 9, respectiv 8, studenți romi.

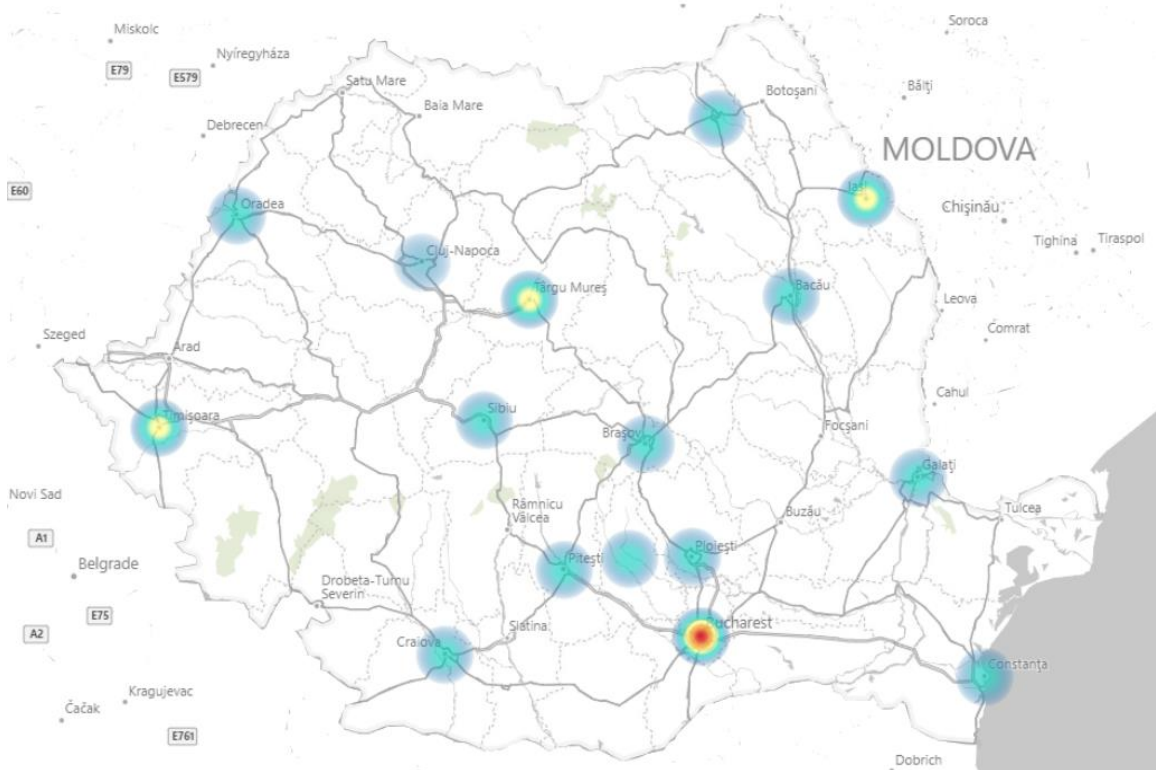
Numărul studenților romi înscriși pe locuri dedicate a crescut la universitățile cu profil economic, artistic, agro-veterinar și construcții. Această creștere probabil este influențată și de dinamica pieței muncii și a locurilor care au fost scoase de universități ca parte a măsurilor afirmative pentru romi.

La nivelul anului universitar 2021-2022, Universitatea de Medicină și Farmacie din Cluj-Napoca nu avea niciun student rom înscriș pe locuri dedicate. Alte 11 universități din România aveau doar 1 student rom înscriș pe locuri oficiale pentru romi, acestea având mai degrabă profil artistic (Universitatea Națională de Artă Teatrală și Cinematografică „I. L. Caragiale” din București, Universitatea de Arte și Design din Cluj-Napoca, Universitatea de Arte „George Enescu” din Iași) și medicină umană și veterinară (Universitatea de Medicină și Farmacie din Craiova, Universitatea de Medicină și Farmacie „Victor Babeș” din Timișoara).

Instituția	2021-2022
Universitatea de Medicină și Farmacie „Iuliu Hațieganu” din Cluj-Napoca	0
Universitatea Națională de Artă Teatrală și Cinematografică „I. L. Caragiale” din București	1
Universitatea de Arte din Târgu Mureș	1
Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu” din București	1
Universitatea de Științe Agricole și Medicină Veterinară din Cluj-Napoca	1
Academia Națională de Muzică „Gheroghe Dima” din Cluj-Napoca	1
Universitatea de Arte și Design din Cluj-Napoca	1
Universitatea Maritimă din Constanța	1
Universitatea de Medicină și Farmacie din Craiova	1
Universitatea de Arte „George Enescu” din Iași	1
Universitatea din Petroșani	1
Universitatea de Medicină și Farmacie „Victor Babeș” din Timișoara	1

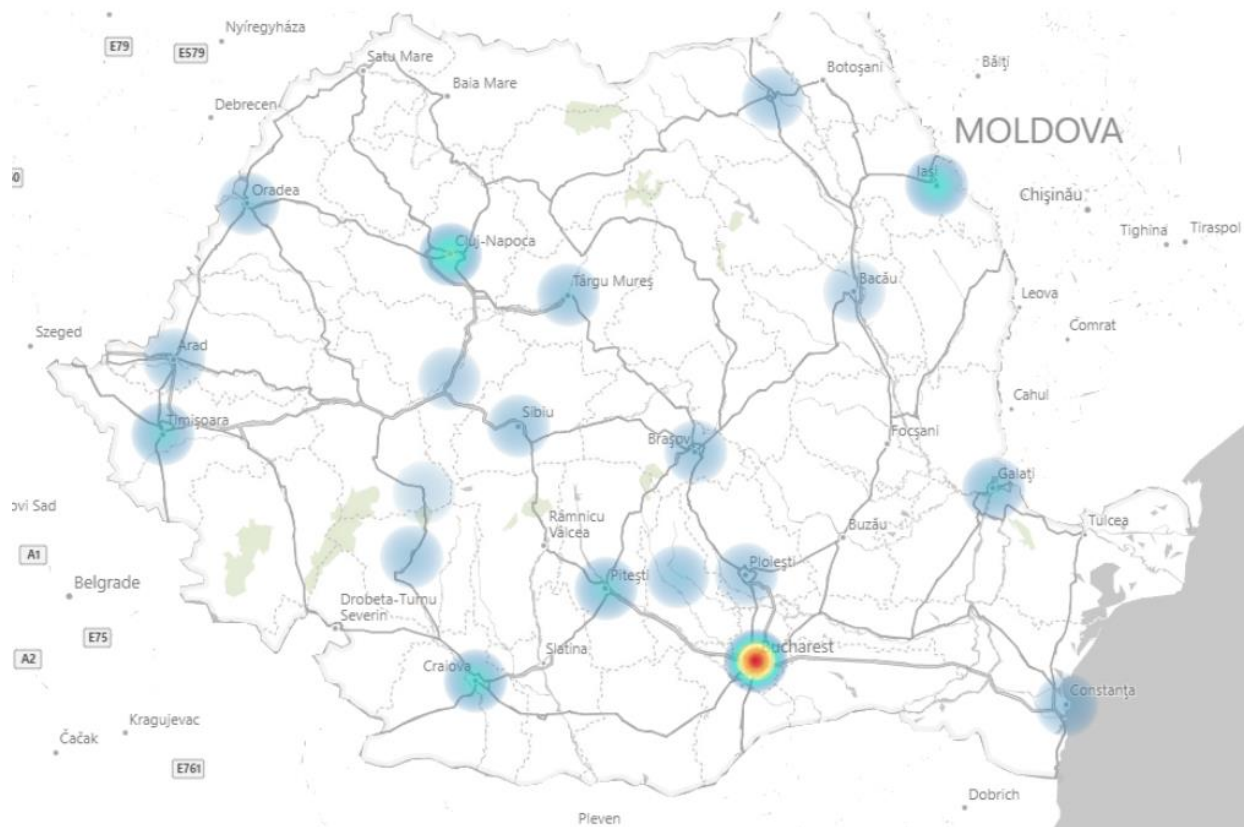
Tabel 2. Universități cu un singur student înscris pe locuri pentru romi, sau niciunul, la studii de licență în 2021/2022

Pentru a ilustra răspândirea geografică a numărului de studenți romi înscrși pe locuri dedicate la nivelul României, am realizat hărți care se citesc similar cu cele meteorologice. Astfel, cu cât punctul este mai mare și mai roșiat, cu atât numărul de locuri alocate este mai mare. Punctele monocolor sau fără punct roșu în mijloc, sunt locațiile cu cele mai puține locuri alocate în momentul efectuării analizei.

Grafic 7. Heatmap cu Geolocalizarea universităților care în anul 2002 aveau studenți romi înscrși la studii universitare de licență

Harta de mai sus de arată numărul de studenți romi din fiecare localitate care erau înmatriculați la studii universitare de licență din acea localitate. **Se poate observa că la nivelul anului 2002 centrele universitare cu cei mai mulți studenți romi înscriși erau București, Iași, Timișoara și Târgu-Mureș.**

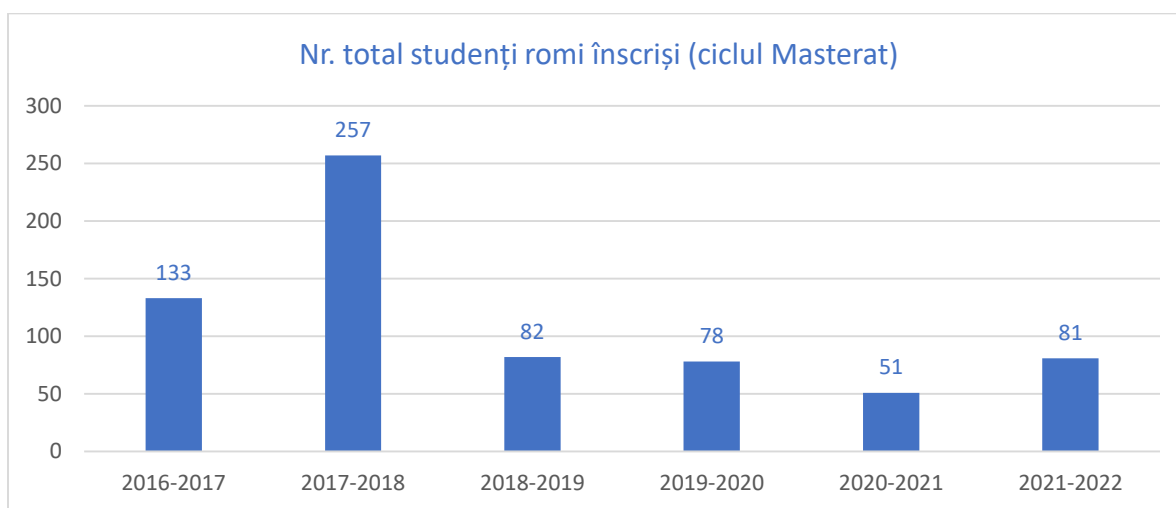

Grafic 8. Heatmap cu Geolocalizarea universităților care în anul 2022 aveau studenți romi înscriși la studii universitare de licență

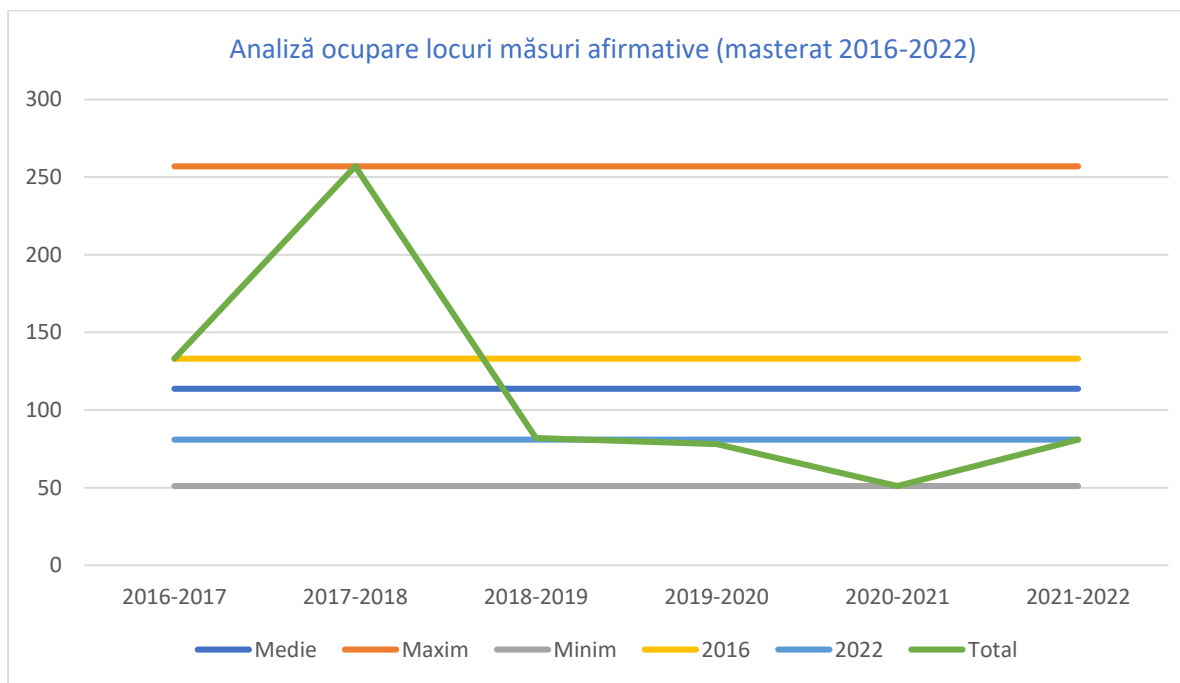
Comparativ cu anul 2002, în 2022, **București și Cluj-Napoca au continuat să rămână centre universitare cu un număr mare de studenți romi înscriși pe locuri alocate**, ca parte a măsurilor afirmative, acestea fiind cele mai mari centre universitare la nivelul întregii populații de studenți.

Studii universitare de Masterat

Începând cu anul universitar 2016-2017, politica publică de alocare a locurilor pentru romi în universități a fost extinsă și la ciclul de masterat. În primul an în care a fost implementată măsura și la nivelul studiilor masterale, 133 de studenți romi s-au înscris pe aceste locuri. În următorul an universitar, 2017-2018, s-a înregistrat cel mai mare număr de studenți romi înscriși la masterat pe locuri destinate, respectiv 257. Cel mai mic număr de studenți romi care s-au înmatriculat la studii masterale se poate observa în anul 2020-2021 când doar 51 de studenți romi au fost înscriși la nivel național. Scăderea numărului de studenți romi înscriși pe locuri destinate prin politica măsurilor afirmative poate fi cauzată de alegerea tinerilor romi de a se înscrie pe locuri destinate populației generale.

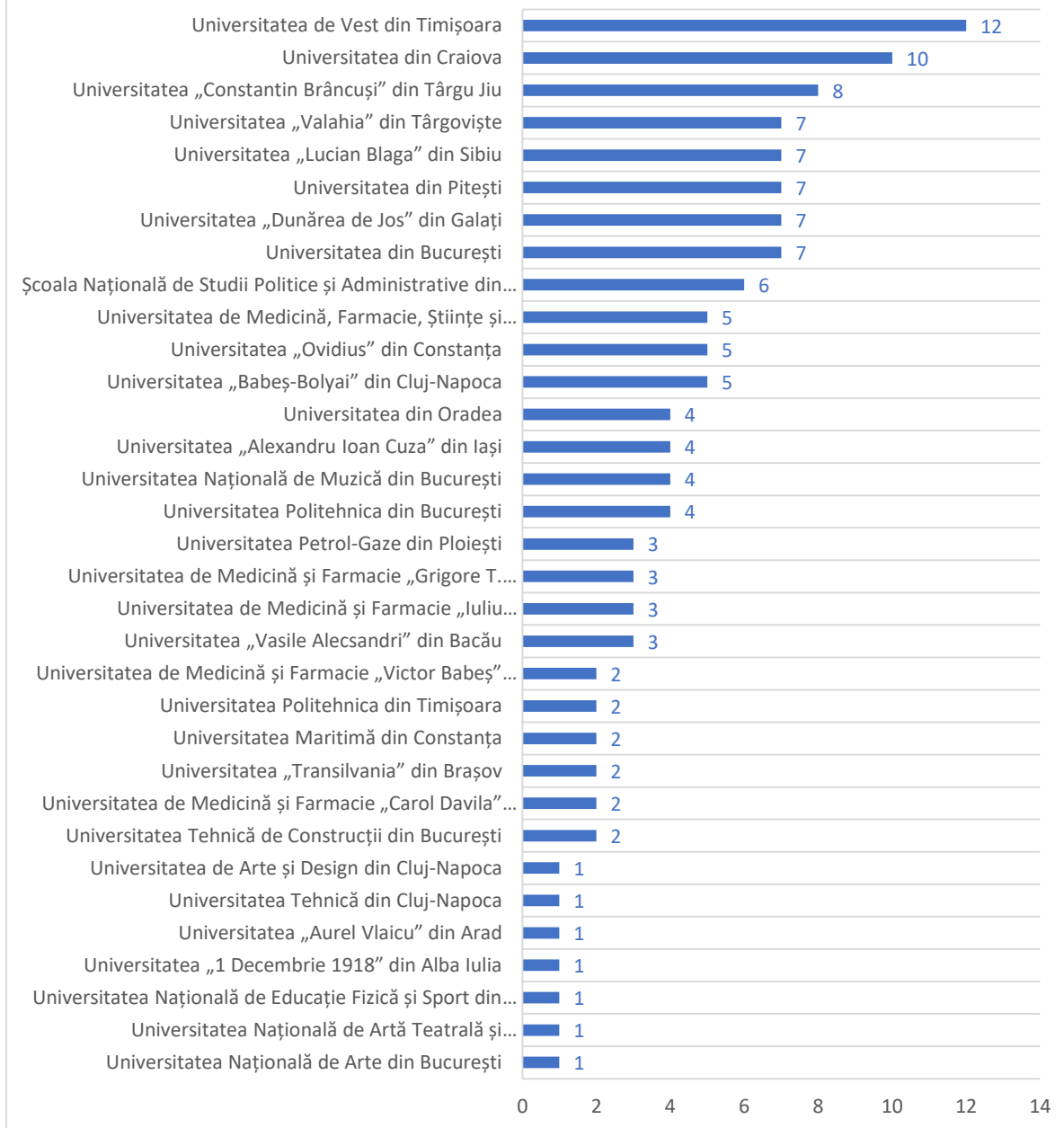

Grafic 9. Evoluția ocupării locurilor pentru studenții romi, perioada 2016-2022, studii universitare de masterat

Grafic 10. Analiza evoluției numărului de studenții romi, perioada 2016-2022, studii de masterat

Studentii romi înscriși pe locuri dedicate (master, 2016-2017)

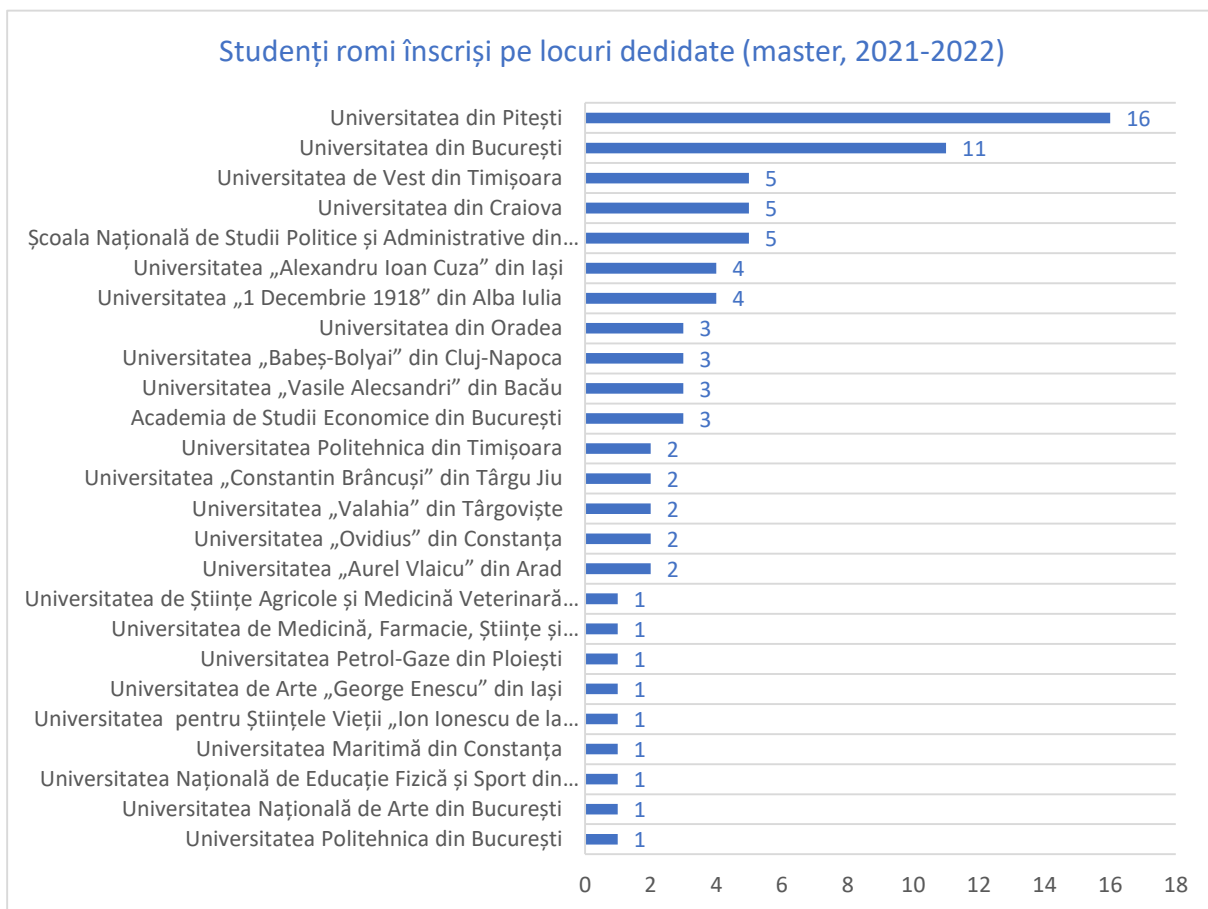
Grafic 11. Nivelul ocupării locurilor pentru studenții etnici romi în Universitățile din România în anul universitar 2016-2017, studii de masterat.

La nivelul anului universitar 2016-2017, doar 33 de Universități din 46 au avut cel puțin un student rom înscris la un program de master. Primele cinci Universități ca număr de studenți romi înmatriculați într-un program de master sunt: Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu, Universitatea „Valahia” din Târgoviște, Universitatea „Constantin Brâncuși” din Târgu Jiu, Universitatea din Craiova, Universitatea de Vest din Timișoara. Aceste universități sunt în mare parte și cele care nu au studenți romi înscriși pe locuri destinate nici la ciclul de licență.

În anul universitar 2016-2017, 20 dintre universități aveau doar 1 student rom înscris la studii universitare de masterat sau niciunul. Acestea sunt:

Instituția	2016 - 2017
Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu” din București	0
Universitatea de Științe Agronomice și Medicină Veterinară din București	0
Academia de Studii Economice din București	0
Universitatea de Științe Agricole și Medicină Veterinară din Cluj-Napoca	0
Academia Națională de Muzică „Gheroghe Dima” din Cluj-Napoca	0
Universitatea de Medicină și Farmacie din Craiova	0
Universitatea Tehnică „Gheorghe Asachi” din Iași	0
Universitatea pentru Științele Vieții „Ion Ionescu de la Brad” din Iași	0
Universitatea de Arte „George Enescu” din Iași	0
Universitatea din Petroșani	0
Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava	0
Universitatea de Arte din Târgu Mureș	0
Universitatea de Științe Agricole și Medicină Veterinară a Banatului „Regele Mihai I” din Timișoara	0
Universitatea Națională de Arte din București	1
Universitatea Națională de Artă Teatrală și Cinematografică „I. L. Caragiale” din București	1
Universitatea Națională de Educație Fizică și Sport din București	1
Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia	1
Universitatea „Aurel Vlaicu” din Arad	1
Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca	1
Universitatea de Arte și Design din Cluj-Napoca	1

Tabel 3. Universități cu un singur student înscris pe locuri pentru romi, sau niciunul, la studii de master în 2016 - 2017

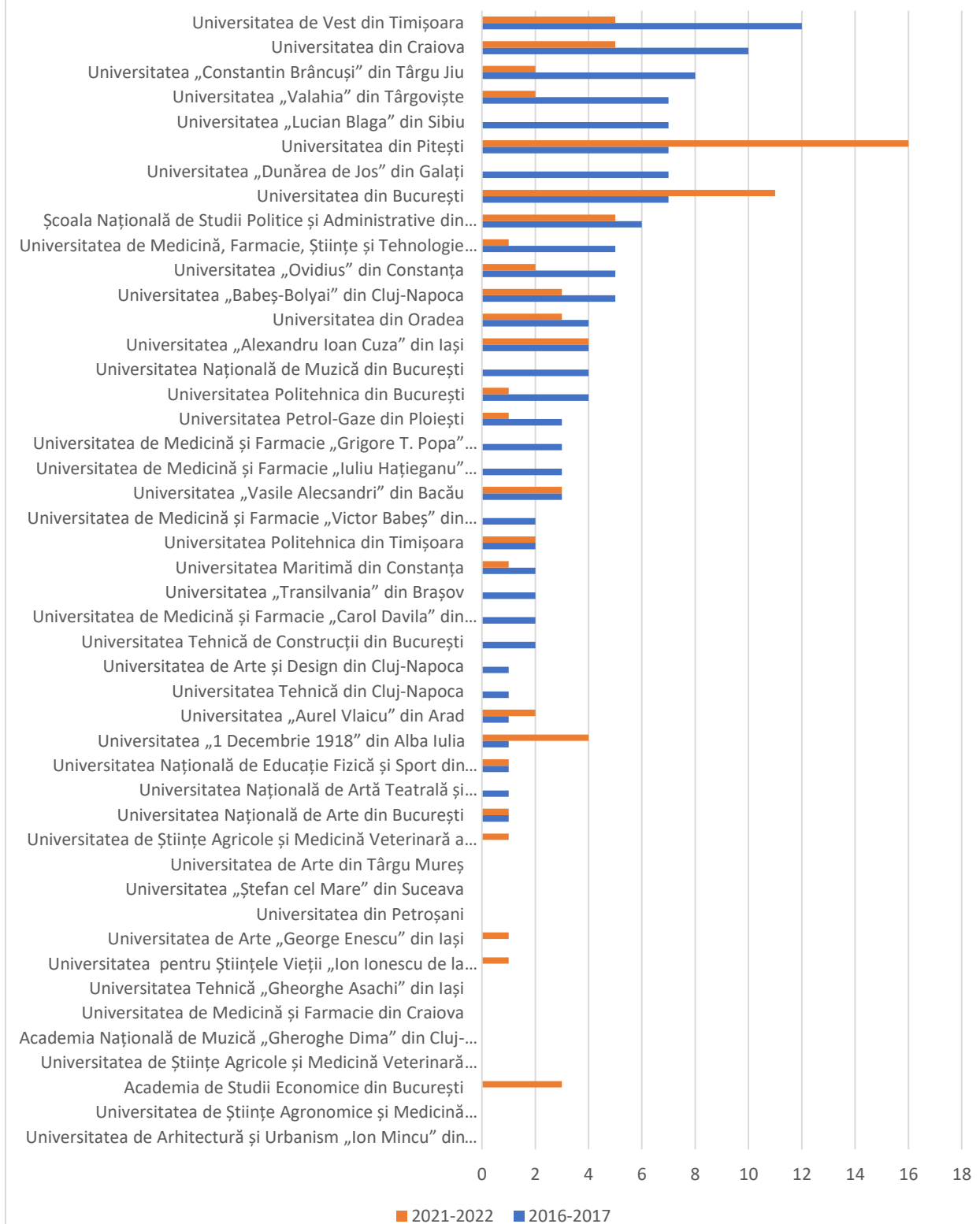
Grafic 12. Nivelul ocupării locurilor pentru studenții romi, în anul universitar 2021-2022, studii de masterat.

În anul 2021-2022, 25 dintre universitățile din România aveau cel puțin un student rom înscris la un program de masterat. Primele cinci universități ca număr de studenți romi înmatriculați într-un program de master sunt: Școala Națională de Studii Politice și Administrative din București (unde există un program masteral de Studii Rome), Universitatea din Craiova, Universitatea de Vest din Timișoara, Universitatea din București și Universitatea din Pitești.

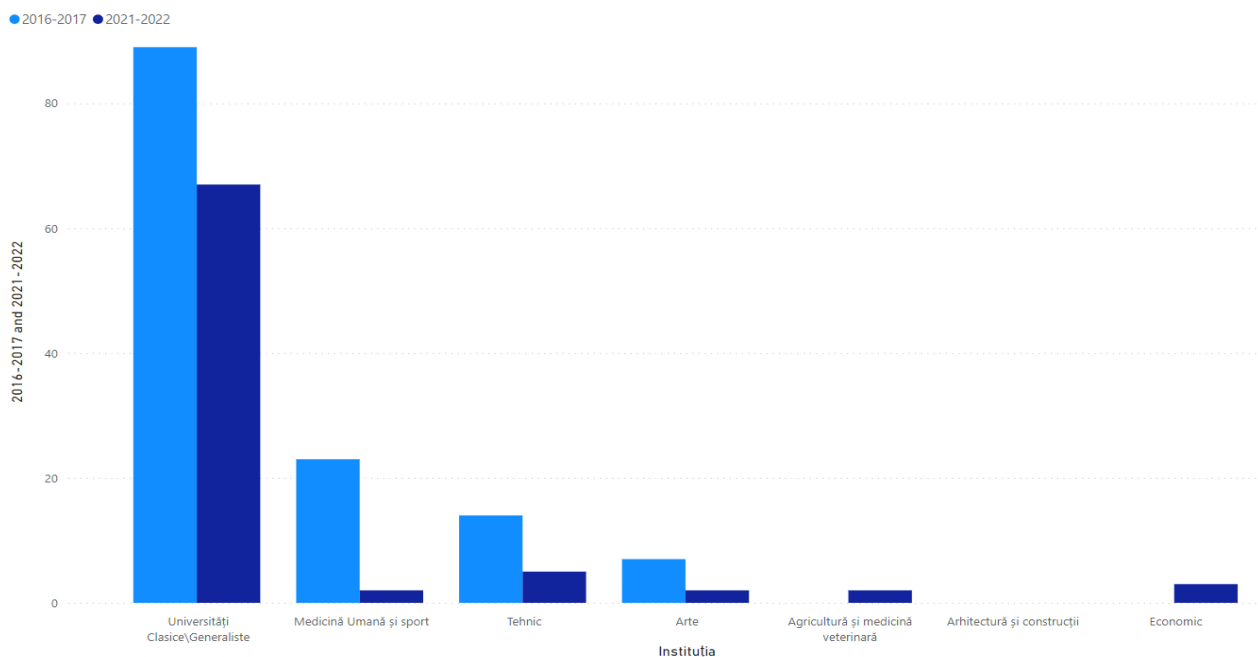
Analizând comparativ anul 2016 cu anul 2022 (grafic 13), se poate observa că un număr de 7 de universități au mai mulți studenți romi înscriși în prezent, iar restul au mai puțini sau egal decât aveau în urmă cu 6 de ani. Universitatea din Pitești se numără printre instituțiile care au cunoscut o creștere semnificativă a numărului de studenți romi înscriși la masterat, astfel, dacă în 2016 avea 7 studenți romi la masterat, în anul 2021-2022, avea 16 studenți romi înscriși la același ciclu de învățământ universitar, acesta fiind cel mai mare număr la nivel național.

În anul universitar 2021-2022, 31 dintre universități au 0 sau doar 1 student rom înscris la studii universitare de masterat. Printre aceste universități, regăsim universități cu profil de medicină (Universitatea de Medicină și Farmacie „Carol Davila” din București, Universitatea de Medicină și Farmacie din Craiova), artistic (Universitatea de Arte și Design din Cluj-Napoca, Universitatea Națională de Muzică din București) sau tehnic/construcții (Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca, Universitatea Tehnică de Construcții din București).

Comparații număr studenți romi înscriși la masterat (2022 vs. 2016)

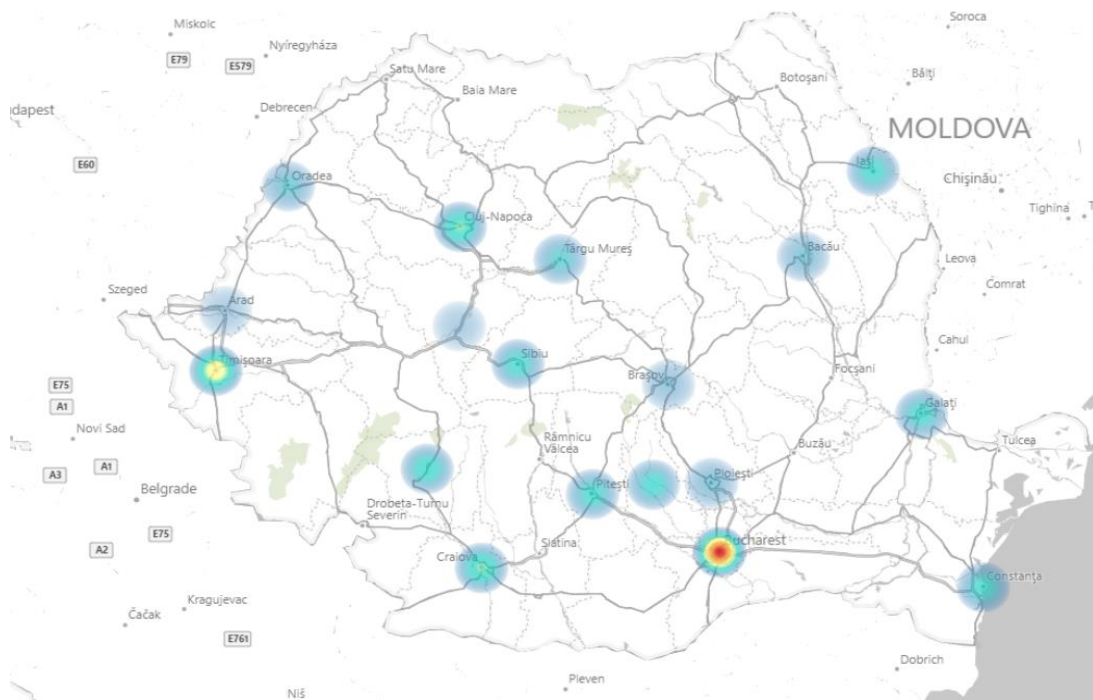

Grafic 13. Nivelul ocupării locurilor pentru studenții romi, 2016 vs. 2022, studii de masterat.

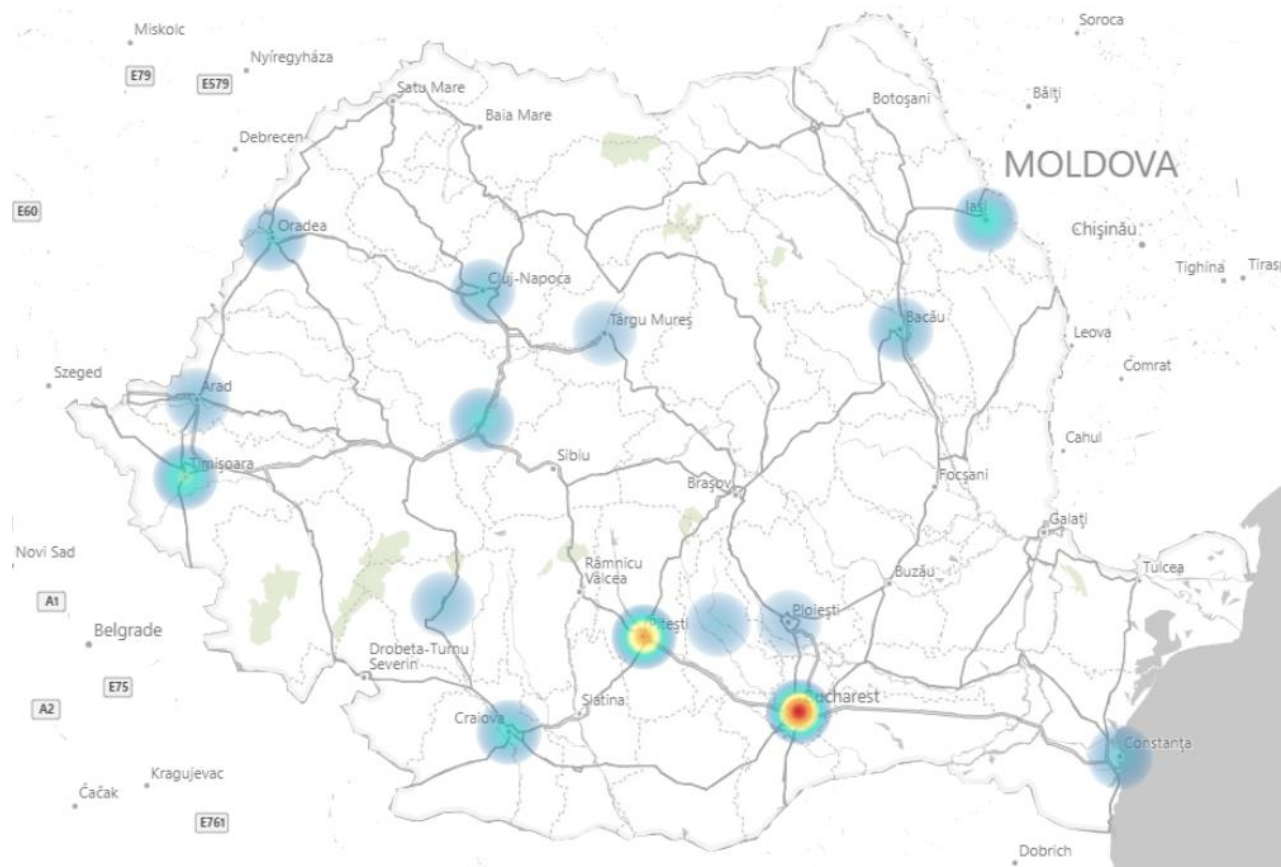
Grafic 14. Evoluția specializărilor universitare în funcție de numărul de studenți romi înscriși la studii de masterat.

Analizând dinamica studenților romi înscriși la ciclul masteral în funcție de profil (perioada 2016-2022), remarcăm o creștere a numărului de studenți romi înscriși la programe masterale în domeniile economice, agricultură și medicină veterinară. O scădere majoră a numărului de studenți romi se înregistrează pentru programele masterale cu profil de medicină umană și spor. În continuare, în domeniile care vizează arhitectura și construcțiile, există foarte puțini studenți romi înscriși sau chiar deloc.

Grafic 15. Heatmap cu Geolocalizarea universităților care în anul 2016 aveau studenți romi înscriși la masterat.

Atât în anul 2016, cât și în anul 2022 (graficele 15 și 16), București rămâne principalul centru universitar unde se regăsesc studenți romi la programele masterale. Deși în anul 2016, în Timișoara, era un număr mai mare de studenți romi înscriși pe locuri dedicate la ciclul masteral, în 2022, numărul acestora a scăzut, dar rămâne o proporție relevantă în continuare. Cea mai mare creștere a numărului de studenți romi înscriși la programe masterale se observă în Pitești, în anul 2022 (graficul 16).

Grafic 16. Heatmap cu Geolocalizarea universitaților care la nivelul anului 2022 aveau studenți romi înscriși la studii universitare de masterat.

Studii universitare de Doctorat

La nivelul anului universitar 2018-2019, în universitățile din România existau înmatriculați 16 studenți romi la studii universitare de doctorat, iar, la nivelul anului 2021-2022, numărul acestora era de 10 la nivelul întregii țări.

În anul 2022, doar 6 din 46 de universități aveau studenți romi înscriși la studii doctorale, acestea sunt:

Instituția	2021-2022
Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca	4
Universitatea de Arte „George Enescu” din Iași	2
Universitatea din București	1
Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia	1
Universitatea de Medicină și Farmacie „Grigore T. Popa” din Iași	1
Universitatea de Vest din Timișoara	1

Tabel 4. Universități cu studenți înscriși la studii doctorale pe locuri pentru romi în anul 2021/2022

Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca este cea care are în prezent cei mai mulți studenți romi înscriși la studii doctorale (4 studenți romi), urmată de Universitatea de Arte „George Enescu” din Iași (2 studenți romi). Universitatea din București are un doctorand rom înscriș pe locuri dedicate în anul universitar 2021-2022.

Concluzii analiză date cantitative

Politica măsurii afirmative pentru romi în universități este o practică care s-a dezvoltat de-a lungul celor 20 de ani (2002-2022) pentru care au putut fi analizate datele. Dacă, inițial, politica s-a adresat doar ciclului de licență, ulterior, aceasta a fost extinsă și la următoarele cicluri, respectiv masterat și doctorat. Unele dintre universități au internalizat și și-au asumat această politică ca parte a culturii universitare și au continuat să o promoveze (Universitatea din București, Universitatea din Craiova, Academia de Studii Economice din București), în timp ce alte universități au devenit promotori ai măsurii pe parcurs, așa cum este Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca. Este evident însă că, la nivel general, a scăzut numărul de studenți romi înscriși pe locuri dedicate ca parte a măsurii afirmative la toate cele 3 niveluri de studii universitare – licență, masterat și doctorat. Astfel, una dintre întrebările la care încercăm să oferim răspuns și prin analiza calitată din partea a 2-a a raportului este: care sunt cauzele scăderii numărului de studenți romi înscriși pe locuri dedicate? Așa cum reiese din analiza de până acum, considerăm că 3 dintre aceste cauze sunt:

- Scăderea populației generale de absolvenți de studii liceale cu diploma de Bacalaureat și, implicit, scăderea numărului de absolvenți care urmează studii universitare, iar scăderea numărului de studenți romi se încadrează în tendințele naționale;
- Înscrierea studenților romi pe locuri generale destinate studenților, intrând în competiție cu candidații majoritari;
- Scăderea numărului de tineri romi care urmează o facultate.

Rezultate analiza calitativă

Analiza cantitativă a datelor cu privire la dinamica numărului de studenți romi înscriși pe locuri destinate romilor în perioada 2002-2022 este completată de perspectiva calitativă care a vizat realizarea a 30 de interviuri semi-structurate cu grupuri țintă relevante pentru subiectul măsurilor afirmative pentru romi în învățământul universitar: (1) studenți și absolvenți romi, (2) studenți neromi, (3) inițiatori ai măsurii, reprezentanți ai societății civile și (4) reprezentanți ai universităților. Analiza calitativă este structurată în patru subcapitole care urmează perspectiva celor 4 grupuri țintă menționate anterior. Pentru fiecare dintre cele 4 categorii, am realizat câte un nor de cuvinte care reflectă cele mai utilizate cuvinte de către respectivul grup de respondenți.

Perspectiva studenților romi

Experiența liceului

Respondenții romi au avut parte de experiențe puternic contrastante în timpul liceului, de la cei care s-au bucurat de un mediu care i-a ajutat să se dezvolte, până la aceia care s-au confruntat cu momente de discriminare nevoalată atât din partea colegilor, cât și din partea profesorilor.

Profesorii au fost super de treabă, n-am avut probleme [...] Pot să zic că în fiecare an am crescut, nu am regresat (P10, fost student rom)

În principiu a fost ok, nu am avut probleme mari de discriminare, mici chestii dar nu au fost lucruri foarte grave (P8, absolvent rom)

Diriginta mea a făcut o discriminare uriașă, adică când încercam să spun lecția sau să fac chestii de genul primeam note mai mici în comparație cu colegi care spuneau două cuvinte și stăteau jos [...] Colegii mei când au auzit că sunt de etnie romă încercau să fugă de mine, chiar mi-au recunoscut că-și ascundeau ghiozdanele ca nu cumva să le fur ceva. (P5, student rom)

Am avut un profesor care făcea glume despre culoarea pielii mele. Întotdeauna, când avea un obiect alb în mână sau unul negru, trebuia să facă referire la mine [...] Am prezentat și o carte care avea titlul „Colț Alb” și la fel a făcut din nou: „chiar tu te-ai găsit să vorbim despre cartea asta?” (P2, student rom)

Experiența facultății

În timpul facultății, cei mai mulți respondenți nu au întâlnit atitudini antirome și comportamente discriminatorii. Atunci când astfel de momente au apărut, au fost cel mai adesea din partea colegilor, însă nu au schimbat fundamental experiența studenției.

Spre exemplu, deși P2 (absolvent rom) își aduce aminte de o colegă care „m-a și mirosit, s-a apropiat de mine și a făcut așa lângă mine, crezând că noi, romii, avem un miros diferit față de ei”, spune despre facultate că „mi-a întrecut așteptările cu mult pentru că am prins încredere în mine, mult mai multă [...] Cred că a fost cea mai frumoasă perioadă din toată viața mea până în momentul ăsta”.

Asemănător, P8 (absolvent rom) povestește despre o colegă „*care tot comenta despre situația cu locurile pentru romi și spunea că e nedrept, că nu i se pare normal, și am avut așa o mică discuție cu ea și am încercat să îi explic, dar nu am reușit*”, însă menționează mai apoi că „*în afară de problema de la început cu acea colegă, chiar nu a mai fost nimic de genul. Chiar a fost super, m-am înțeles cu toată lumea super bine*”.

În general, facultatea este considerată de respondenți un mediu care nu discriminează persoanele de etnie romă, și poate fi „*cel mai prielnic mediu pentru a te forma pentru viitor, [...] e mozaicul de care ai nevoie în viață ca să ajungi să îți formezi o personalitate și o gândire sănătoasă*” (P3, student rom). Facultatea a ajutat pe P8 (absolvent rom) să își crească stima de sine „*văzând mulți tineri ca și mine, fiind la același nivel cu cei majoritari, mi-am dat seama că nu am de ce să nu am încredere în mine*”, iar P9 (student rom) spune că în timpul studiilor „*am descoperit ceea ce-mi place să fac și pot să merg pe mai departe în ceea ce-mi doresc să fac*”. Unii respondenți apreciază facultatea pentru că „*mi-a dat ocazia să cercetez foarte mult pe ce am vrut eu, și am cercetat doar pe teme legate de romi*”. Spre exemplu, P4 (student rom) a realizat „*un studiu de caz pe integrarea romilor în Uniunea Europeană și profesoara care mi-a fost coordonator m-a ajutat și a fost foarte deschisă către tema asta. Nu am văzut nicio reticență din partea ei și chiar s-a bucurat că am ales subiectul ăsta*”.

Cu toate acestea, deși cei mai mulți respondenți nu au întâmpinat atitudini antirome din partea profesorilor, **majoritatea susține că nu a existat oportunitatea de a discuta despre cultura sau istoria romilor în timpul cursurilor**. P1 (student rom) explică această situație prin faptul că „*și acolo unde nu există cazuri de discriminare sunt sigură că pur și simplu se ignoră identitatea etnică, sau de gen, sau culturală, sau religioasă a studenților. Nu cred că se scot lucrurile astea în evidență, ci se preferă să se facă că nu se știe, că nu contează*”.

Una dintre studentele rome intervievate s-a confruntat personal și a fost martoră rasismului, homofobiei și misoginei în timpul facultății, venite atât din partea colegilor cât și a profesorilor. P6 (student rom) credea că la facultate „*nu o să mai existe glume de astea legate de etnie și rase și așa mai departe, și m-am înșelat amarnic pentru că atât profesorii, cât și colegii mei de la facultate încă au în cap toate stereotipurile și prejudecățile astea pe care nu poți să le scoți. La un moment dat mi-a zis cineva să mă duc în India de unde am venit*”. Despre profesori spune că „*mi s-a părut șocant, mai ales profesorii care au atitudini rasiste și misogine de nici nu puteai să spui nimic [...] mai aveam un pic și mă lăsăm de facultate pe tema asta*”. Soluția ei a fost resemnarea: „*nu le-am mai băgat în seamă pentru că știam că nu are rost să stau de vorbă cu așa oameni să le explic că nu e ok*” (P6, student rom). **Chiar dacă cei mai mulți respondenți din eșantion au avut experiențe bune în facultate, fără să întâmpine atitudini discriminatorii, vedem că astfel de cazuri încă au loc și se manifestă în forme grave.**

Dintre dificultățile menționate de respondenți, cele mai multe au de-a face cu exigențele academice și cu mutarea într-un oraș nou pentru începerea studiilor.

Nu mă așteptam să fie atât de intens la facultate față de perioada din liceu. Credeam că o să pot să mă bucur și mai mult de viața socială, însă a trebuit să acord o foarte mare atenție facultății. (P4, student rom)

A fost destul de dificil, nu neapărat din cauza facultății, ci faptul că m-am mutat în București singur, mă rog, cu încă un coleg de la altă facultate. A fost destul de greu pentru mine să te descurci cu mâncare, cu tot ce înseamnă să pleci din propria casă, chiar e dificil la început dar după chiar m-am adaptat și cu orașul și cu tot (P8, absolvent rom).

Uite chiar și chestia asta că trebuie să stai singuri, trebuie să înveți să faci curățenie singur, să gătești singur sau lucruri de genul. Cred că a fost o experiență grea dar plăcută (P6, student rom).

Locurile pentru romi

Toți respondenții consideră locurile pentru romi ca fiind o măsură bună, care i-a ajutat să aibă o șansă de a obține un loc universitar la buget, neavând resursele necesare pentru a plăti taxa:

În perioada în care m-am înscris la facultate, mama lucra la salubritate și tata muncea cu ziua, nu avea loc de muncă stabil și automat situația financiară nu era una foarte strălucită. Mai era și sora care la fel terminase clasa a VIII-a, banchet, admitere și tot felul de chestii. Ne-a ajutat foarte mult pe partea financiară. Dacă nu erau locuri pentru romi, eu sigur nu ajungeam la facultate (P2, absolvent rom).

Aș fi putut să încep o facultate la taxă, dar nu știu dacă aș fi terminat-o pentru că sunt mamă singură a patru copii, mi-i cresc singură și cu siguranță ar fi depășit bugetul, și dacă nu erau aceste locuri pentru romi în proporție de 80% eu nu cred că aș fi reușit să termin această facultate (P1, student rom).

Părinții mei nu m-au susținut, nu aveau puterea de a mă susține financiar și am zis ok, hai să folosesc întâi locurile de romi, dacă se poate bine, dacă nu să mă angajez și să continui cu facultatea [...] Părinții nu-și permit, lucrează pe un salariu de 1600 de lei și nu și-ar permite să își trimită copilul la facultate (P7, student rom).

Un alt motiv pentru care respondenții menționează că au aplicat pentru locurile pentru romi este faptul că le-a oferit oportunitatea să intre la un liceu/o facultate la care ar fi avut șanse mai slabe să fie admiși în lipsa acestei măsuri. De asemenea, unii respondenți argumentează decizia de a candida pe locuri pentru romi din perspectiva că este un drept ce trebuie revendicat.

În primul rând m-a ajutat pentru că mi-a oferit acest loc pe care mulți și l-ar fi dorit cu media mea [...] Îmi asigură așa un confort, adică știam că indiferent de ce se va întâmpla, eu am locul acela (P5, student rom.)

Am candidat pe locurile de romi la liceu pentru că unu, sunt rom, și doi, pentru că îmi aparține mie că sunt rom. Adică dacă sunt rom, de ce să nu-l ocup, adică nu mi-a fost rușine (P10, student rom).

Am stat și m-am gândit eu mai bine că de ce nu, e o șansă, e a noastră, trebuie să ne-o asumăm, trebuie să o folosim dacă o avem (P7, student rom).

Întrebat ce ar spune unui elev rom care este nehotărât să candideze pe locuri pentru romi, P9 (absolvent rom) l-ar încuraja spunându-i că „este un loc al lui, nu este destinat către altcineva. Este ceva ce el merită. În al doilea rând, i-aș spune că e un beneficiu care îl va ajuta foarte mult să ajungă la un liceu sau la o facultate la care altfel nu ar fi intrat”.

Experiența locurilor pentru romi la liceu i-a ajutat pe unii respondenți în decizia de a candida la facultate pe aceste locuri, continuând traiectoria educațională. Astfel, dacă experiența liceului din perspectiva beneficiarului de loc acordat romilor a fost una pozitivă, au existat șanse mai mari ca absolvenții să se înscrie la universitate tot pe locuri pentru romi.

Având experiența măsurii afirmative din școala generală spre liceu, automat am aplicat și aici pentru că aveam o experiență pozitivă. Știam deja ce înseamnă faptul că te duci undeva mai ok, mai bine, și atunci mi-a fost foarte ușor. Altminteri, dacă n-aș fi avut precedenta experiență, mi-ar fi fost mai greu și aici și poate că n-aș mai fi optat spre facultate, deci a contat foarte mult primul pas, acela din școala generală către liceu (P9, absolvent rom).

Am vrut special pentru locurile de romi pentru că știam că am trecut deja patru ani prin această experiență și m-a ajutat foarte tare, și am zis că de ce să nu mă ajute și în perioada facultății atâta timp cât sunt rom și pot să beneficiaz de drepturile mele (P4, student rom).

Un alt factor care a ajutat respondenții a fost interacțiunea cu organizații române, în special Partida Romilor, unde au fost voluntari sau au participat la evenimente organizate de aceștia. **Interacțiunea tinerilor cu societatea civilă romă și pro-romă stimulează dezvoltarea sentimentului de apartenență la grupul etnic al romilor, cât și creșterea stimei de sine etnice.**

Eu fac voluntariat la o asociație de-a noastră, la Partida Romilor, și acolo mereu auzeam cu recomandarea pentru facultate, pentru liceu. Știam că-ți oferă o șansă mai mare de a putea intra și în același timp îți oferă șansa, spre exemplu la facultate să poți să scapi de taxă (P7, student rom).

[Partida Romilor], în principiu an de an organiza câteva evenimente, în special pe 8 aprilie era un eveniment anual. Plus venea destul de des prin licee, în special la cei de clasa a XI-a și a XII-a pentru a le prezenta oportunitatea asta (P8, absolvent rom).

Doi dintre respondenți sunt de părere că legătura între studenți și organizația romă de la care au obținut recomandarea trebuie păstrată și după admiterea la facultate prin implicarea în activități ale organizației.

Faptul că beneficiazi de acest loc, ar fi ok să mai participi la activități cu cei care ți-au oferit acea adevărată, la activități pentru romi. Adică e și un fel de voluntariat pe care, moral, ar trebui să îl faci să dovedești că îți asumi identitatea în cercurile respective (P8, absolvent rom).

Aș avea o discuție înainte cu elevii sau studenții care primesc recomandare și le-aș spune de ce o primesc. Adică să fie ceva mai personal, știi, nu doar vii, îți dau adevărul. Da, și după ce primesc recomandarea să fie implicați automat în activități. Adică asta ar fi un fel de condiție cred, pentru că asta i-ar ajuta și pe ei să se dezvolte pe plan personal (P2, absolvent rom).

Pe lângă organizațiile rom, o parte din respondenți a avut acces la informații despre locurile pentru romi de la familie sau cunoștințe care sunt implicate în mișcarea romă. Pentru doi dintre respondenți, oportunitatea să candideze pe locuri pentru romi a venit de la profesori.

Am un unchi care activează în domeniu și se ocupă cu așa ceva și el [...] Cu el am vorbit la început de clasa a XII-a, i-am zis uite așa, uite, așa, eu vreau să merg în continuare, pot sau nu pot? (P3, student rom).

Despre [mătușa mea] știi că e implicată în lumea activismului și am avut oarecum un început, am avut o intrare (P2, absolvent).

Prima și prima dată de locurile de romi am aflat la sfârșitul clasei a VIII-a, când am dat Evaluarea Națională ca să intru la liceu, atunci am aflat prima dată. Profesorii, dirigintele, dirigintele de promoție, adică majoritatea din clasă eram romi și ne-au zis. La facultate tot așa, tot un profesor ne-a spus că sunt locuri de romi (P10, fost student rom).

În același timp, accesul inegal la organizații rom, cunoștințe implicate în activismul rom, sau profesori interesați de măsuri afirmative ridică întrebări despre oportunitatea celor mai vulnerabili romi de a candida pe aceste locuri. Spre exemplu, P6 (student rom) este de părere că de locurile pentru romi beneficiază mai degrabă „romii care sunt mai înstăriți pentru că cei care sunt mai dezavantajați de obicei nu au acces la astfel de informații, să știe că există locurile ăstea și ce se întâmplă cu ele, și atunci cred că au acces la locurile ăstea de multe ori cei care stau la oraș sau cei care au pe cineva în familie care știe să le explice despre asta”.

Semnificația oferită de respondenți pentru existența acestor măsuri afirmative variază de la explicații scurte despre discriminare până la reconciliere istorică, însă toate răspunsurile au la bază diferența de oportunități între romi și neromi.

Știi că au fost adoptate acum ceva timp, tocmai în ideea în care să-i ajute pe romi, pe copii să-și continue studiile pentru că erau mulți care abandonau din motive materiale, sociale (P3, student rom).

Romii, de la un moment al istoriei nu au plecat cu aceleași șanse ca și majoritarii. Și tocmai de aceea poate este un anumit decalaj de educație în anumite zone, pentru că de multe ori sunt și poziționați în zone geografice care sunt destul de îndepărtate de orașe, de sate, și chestiile ăstea fac ca pentru un tânăr rom să fie mult mai greu să meargă către o universitate, chiar dacă poate are rezultatele care îl califică [...] Plus de

asta, pentru a repara și greșelile istoriei, ca Holocaustul, de exemplu (P8, absolvent rom).

P2 și P6 (studenți romi) consideră că nu este suficient doar să existe aceste locuri pentru romi, ci trebuie cunoscute de asemenea motivele pentru care acestea există în primul rând.

Nu știam ce să le spun colegilor, într-un fel mă și simțeam prost, știi? Că eu mă simțeam privilegiată, deși e total opusul a ceea ce eram în momentul ăla [...] Am aflat târziu, în anul întâi [de facultate] și, ți-am zis, e o informație foarte importantă, dar în momentul ăla a început totul să se lege și făcea sens, deci avea logică care e motivul pentru care eu am posibilitatea să intru pe locurile pentru romi (P2, absolvent rom).

Nu știam foarte bine care e treaba cu ele că nu a venit nimeni să îmi explice că acestea sunt pentru tine, nu pentru că nu ești capabil să înveți la fel ca cei care nu sunt romi, sunt pentru tine pentru că ai nevoie de ele, pentru că există decalajul ăsta de sclavie, de 500 de ani de sclavie, nu mi-a explicat mie niciodată lucrurile astea, eu am aflat de sclavie în clasa a XII-a și a fost foarte șocant (P6, student rom).

Formarea identității

Deși cei mai mulți respondenți menționează limba și tradițiile ca elemente ce pot diferenția romii de majoritari, niciunul nu consideră aceste aspecte definitorii pentru romi. **Tema comună ce leagă răspunsurile acestora este apartenența de grup, să fii rom înseamnă că te identifici ca rom și că împărtășești un trecut comun cu toți ceilalți romi.**

Limba este foarte importantă, dar nu este definitorie. Adică eu nu merg pe principiul că nu știi limba, nu ești rom, știu că sângele apă nu se face, orice ar fi. Adică nu trebuie să fii într-un anumit fel sau să mai ai anumite tradiții, sau să mai vorbești limba, sau să faci parte dintr-o anumită categorie de romi ca să fii rom, ci pur și simplu este apartenența etnică și faptul că știi că faci parte dintr-un grup, dintr-o etnie, mi se pare important pentru cunoștința de sine (P1, student rom).

Eu cred că toți avem acest trecut drept moștenire din care trebuie să învățăm foarte multe, și cred că un lucru care ne mai unește pe noi ca și romi, care face parte din identitatea noastră așa spune, este moștenirea asta culturală a portului, dar și a limbii pe care cei mai mulți dintre noi o vorbesc, cultură și valori care sunt transmise din generație în generație (P4, student rom).

În primul rând, te face rom familia din care provii [...] Apoi sunt diferitele tradiții și cum să spun, valorile astea pe care le avem în familie. Mie astea îmi plac foarte mult, până și muzica mi se pare ceva extraordinar, cea mai bună doar pentru că e a mea, a comunității mele! Limba nu te face neapărat rom sau nu pentru că în prezent sunt mulți care nu vorbesc. Cred că depinde, nu poți să spui niciodată când cineva este rom sau nu, cred că știi tu cel mai bine în sufletul tău și cred că este ceva atât de personal și de

sensibil încât nu cred că ești niciodată obligat să spui cuiva „eu sunt rom pentru că”... sunt pentru că așa sunt (P6, student rom).

Deși nu toți respondenții ar spune despre ei înșiși că sunt un model, cei mai mulți consideră că exemplul lor ar putea fi urmat de alte persoane din comunitate și că vor motiva tineri romi să își continue studiile candidând pe locurile pentru romi.

Nu știu dacă sunt neapărat un model, dar faptul că mi-am continuat studiile, faptul că am ajuns să lucrez într-o firmă destul de ok, sper să-i motiveze și pe ei, adică să zică „băi, ia uite, ea a putut, hai să încercăm și noi” (P3, student rom).

Cu siguranță pot fi un model din anumite puncte de vedere pentru că, cel puțin generațiile mai mari din familia mea nu au fost persoane cu studii superioare, adică nici măcar să ia bacalaureatul nu cred [...] Cel mai probabil de la noi totul va merge și mai sus, poate copiii noștri vor face, de ce nu, un doctorat sau cine știe. Și așa se schimbă, practic, o generație întreagă” (P8, absolvent rom).

Sunt sigur că rudele, în special părinții mei, dar și familia extinsă au fost foarte mândri de faptul că eu am intrat la liceu și ulterior am promovat și BAC-ul și am ajuns la facultate, e un motiv de mândrie în familie. (P9, absolvent rom).

Perspectiva studenților neromi

Au fost intervievați șase studenți din cadrul Universității din București, aflați în diferite cicluri de studiu (licență, master și doctorat). Interviuurile au fost structurate, urmând un ghid prestabilit de către echipa de cercetare și s-au desfășurat online, prin intermediul platformelor Zoom sau Google Meet.

Măsuri afirmative

Observăm că cea mai populară temă este aceea că măsurile afirmative sunt bune. Respondenții tind să considere aceste măsuri ca fiind o măsură bună, ce ajută la integrarea socio-economică a etnicilor romi, dar și faptul că aceste locuri sunt un drept pe care minoritatea romă îl merită. De asemenea, măsurile afirmative sunt văzute ca o modalitate de a reduce discriminarea, reprezentând o șansă pentru aceștia, care, ulterior, îi poate ajuta la găsirea unui loc de muncă sau la dezvoltarea unui bazin relațional (networking). Este important de notat faptul că această temă este cea mai prezentă, lucru ce ne arată că, cel puțin la nivel declarativ, nu există un curent de opoziție față de aceste măsuri. Din contră, studenții, în special cei de la Facultatea de Sociologie și Asistență Socială din cadrul Universității din București, consideră că aceste seturi de măsuri au un impact pozitiv în comunitate și îi ajută pe romi să aibă o șansă mai bună în a reuși în viață din punct de vedere socio-economic.

Studenții nu au o problemă cu locurile alocate minorității rome, mai mult, aceștia au o părere atât de bună despre acestea încât consideră că și alte grupuri vulnerabile ar trebui să beneficieze de acest tip de program. Respondenții consideră că măsurile afirmative ar trebui să fie implementate și pentru alte grupuri precum refugiați, minorități religioase, pentru persoane din medii defavorizate sau din mediul rural, pentru persoane care se confruntă cu probleme financiare, pentru persoane cu dizabilități.

Se observă o altă temă care apare pe parcursul interviurilor, tema atitudinilor pozitive la adresa persoanelor de etnie romă. Subiecții au dezvoltat un discurs pozitiv la adresa minorității rome și individual la adresa colegilor de etnie romă care este dificil de verificat la nivelul atitudinilor. Astfel, respondenții mai degrabă și-au însușit discursul dezirabil cu privire la minoritatea romă, menționând că „*nimeni nu a făcut nicio discriminare*” (H2, student nerom), iar „*toată lumea s-a simțit extradordinar de bine cu ei*”, insistând pe dihotomia „noi” (majoritari) – „ei” (romi).

Un alt student vede incluziunea socială drept o formă firească a evoluției societății:

Cu siguranță, odată cu evoluția, consider că ar trebui să vină și incluziunea socială, deoarece atunci când este vorba să treci la un mediu profesional, sau să te dezvolti din punct de vedere științific ar trebui să ai o viziune mai clară despre felul în care este realitatea și să nu mai vezi dintr-o manieră personală lucrurile ci din cea socială, mai ales că e vorba de sociologie și că ar trebui să se îmbine foarte bine cele două, cum am spus, am putea învăța cu toții unii de la ceilalți indiferent de situația culturală și ar fi un pas nou spre o dezvoltare mult mai mare. (H1, student nerom)

Studentii cu atitudini pro-rome descriu un mediu universitar în care studenții romi sunt integrați și se înțeleg bine cu colegii lor. Se observă existența temelor precum: „egalitatea dintre oameni”, „afinitatea pentru cultura romă” – atunci când aceasta este cunoscută de către student, „*etnia nu ar trebui să te facă să te simți inferior*”, „*colegii romi nu sunt discriminați*”. Chiar dacă nu putem extrapola la nivelul întregului mediu universitar din România, putem spune că în cazul subiecților intervievați se observă o dorință de a îi integra și de a îi face pe studenții romi să nu se simtă discriminați în colectivitatea academică. Studenții par să înțeleagă că etnia nu este un criteriu definitoriu pentru personalitatea sau pentru moralitatea unui individ și par să se opună discriminării pe criterii etnice.

Se remarcă printre unii respondenți o înțelegere a contextului social care produce și perpetuează discriminarea în societatea românească:

Persoanele de etnie romă au foarte multe calități care din cauza societății nu au fost valorizate și cu siguranță merită asta și trebuie să se întâmple o schimbare în acest sens, însă nu pot spune ceea ce simte o persoană când vede că are anumite locuri speciale datorită etniei, în acel moment. Am discutat totuși, întâmplător eram în tren, am discutat cu tatăl unei fete de etnie romă care era la altă universitate și spunea că se bucură foarte mult că există aceste locuri, și ea a spus la fel, că se bucură mult că există locuri de etnie romă pentru că așa a putut să intre la facultate, la admitere și să aibă o nouă șansă, dar nu știu pentru toate persoanele cum... (H1, student nerom).

Unii dintre studenții neromi consideră că numărul de locuri pentru romi ar trebui mărit, menționând că numărul de locuri ar trebui să nu fie atât de mic și în valori absolute, ci să fie procentual din numărul total de locuri: „*Procent de locuri? probabil 33%, 35-40% cam așa.*” (H5, student nerom). Alt student consideră că numărul ar trebui să fie egal: „*Păi, mie mi s-ar părea cumva normal să existe o egalitate între locuri, adică dacă sunt, cel puțin la mine în clasă sunt 22 de oameni, mi se pare că ar trebui să fie cumva egal,*

adică 11 cetățeni, nu știu cum să mă refer la noi gen, dar mă rog, să fie 11 copii de etnie romă și restul așa” (H6, student nerom).

Un student a ridicat problema percepției acestor măsuri, chiar dacă nu era propria sa percepție, printre colegii săi: *„negative..cred că putea apărea discriminarea din partea unor studenți care li se pare că.. <<le fură locurile>> cum ar veni..” (H4, student nerom).* Percepția unei discriminări pozitive, a senzației că li se ia un drept, până la apariția invidiei sau la credința că etnicii romi „fură locuri” este simțită de către subiecți: *„Cred că pot apărea persoane care sunt... invidioase, de exemplu de etnie română care să zică că da, dar ia uite ăla a intrat doar pentru că este rom” (H3, student nerom).*

Stereotipuri și prejudecăți

Cu toate că subiecții au un discurs incluziv și anti-discriminare, se remarcă tema stereotipurilor legate de etnia romă, stereotipuri care apar și în discuțiile cu aceștia. O parte dintre subiecți se referea la romi folosind doar apelativul „de etnie”, iar un alt subiect a făcut referire la căsătoriile aranjate atunci când discuta despre romi. Se poate observa că temele abordate sunt generale și nu conțin adjective sau expresii jignitoare sau vădit anti-rome, altfel spus, vorbim de existența unor stereotipuri, doar că acestea par să aibă la bază o necunoaștere a culturii sau a comunității, și nu o ură sau o respingere față de etnia romă. Există această credință, și în rândul unor respondenți, potrivit căreia romii nu au o cultură proprie și o identitate etnică, spre exemplu: *„Și atunci, mie limba mi se pare un criteriu neutru și aplicabil... da și nu, pentru că în multe comunități de romi nu e vorbită din varii motive. Dar, alminteri, sincer nici măcar pentru ei înșiși nu cred că s-a cristalizat foarte bine un numitor comun cultural, adică sunt niște încercări. Adică s-a încercat o teoretizare, știi?” (H1, student nerom).*

Chiar dacă generalizarea și stereotipizarea nu reprezintă un lucru bun, forma prin care se manifestă aceste stereotipuri oferă prezumpția că acestea pot fi combătute prin activități de informare a studenților din universități. Aceste activități pot lua forma unor dezbateri la care să participe membrii ai comunității rome, târguri, conferințe sau alte evenimente de prezentare a culturii rome.

Diversitate și recomandări

Din punct de vedere al activității universităților și al facultăților, se remarcă faptul că studenților de la Facultatea de Sociologie și Asistență Socială le sunt predate cursuri despre diversitate și incluziune socială și le sunt explicate și prezentate beneficiile măsurilor de integrare socială. Acesta poate fi un motiv pentru care atitudinea acestor studenți este mult mai favorabilă față de aceste măsuri și de ce aceștia le consideră utile. Studenții neromi consideră că universitățile și societatea civilă în general ar trebui să deruleze campanii de informare în societate pentru a reduce prejudecățile și stereotipurile.

Da, cred că ăsta ar fi punctul cel mai ușor de atins să facă elevii de etnie romă să își dorească să meargă mai departe. O mare diferență nu știu dacă ar face, pentru că o campanie de genul s-ar, ar atinge cumva publicul mai tânăr, știi. Practic, lor li se dă oportunitatea, oamenii mai în vârstă nu ar avea ce să facă. (H6, Student nerom).

Aceste campanii ar trebui să atingă două obiective, primul ar fi acela de a informa tinerii romi și părinții acestora despre existența și despre beneficiile acestor măsuri afirmative, al doilea ar trebui să se concentreze pe a comunica majorității populației despre avantajele pe termen lung pe care aceste măsuri

le au asupra întregii societăți. Altă măsură propusă de studenți este cea a cursurilor, seminariilor și a campaniilor sociale care să trateze teme precum incluziunea socială și combaterea discriminării. Studenții consideră utile aceste cursuri în interiorul facultăților și consideră că acestea ar trebui făcute din primul an universitar:

Deja se manifestă acest proces de promovare a diversității și incluziunii, dar cred că s-ar putea din mai multe discipline, bazate exclusiv, doar pe acest subiect, de incluziune și să li se prezinte asta din anul I tuturor, ca să nu existe ulterior surprize negative cu privire la raportarea colectivității asupra lor și să înțeleagă mai bine că, cum să zic, persoanele de etnie romă nu ar trebui judecați, în primul rând că nu fac nimic rău care să îi deranjeze, și că și ei au dreptul să nu fie deranjați la rândul lor de ceilalți. (H2, student nerom).

Printre alte măsuri propuse se mai numără: uniformizarea numărului de locuri pentru studenții romi, în prezent existând facultăți care dispun de mai multe locuri pentru romi decât altele, limitând astfel opțiunile profesionale pe care un viitor student rom le poate avea. O altă măsură este educația antidiscriminare care trebuie începută de la vârste mai fragede, nu doar în facultate, acestea fiind făcute cu invitați din comunitatea romă.

Perspectiva societății civile și a reprezentanților instituțiilor

Inițiatorii ai măsurii de alocare a locurilor distincte pentru romi în universități, reprezentanți ai societății civile române și ai instituțiilor române au fost intervievați în cadrul demersului de cercetare.

Construirea firului istoric

Măsura afirmativă pentru romi în universități a apărut în contextul anilor 1990 și la inițiativa unor persoane resursă care au resimțit nevoia formării profesionale a romilor. După 1989, „problematica romă” a început să fie conștientizată și discutată, așa cum este menționat și în introducerea cărții „Țigani în ignoranță și îngrijorare” (Burtea, și alții, 1993) ca urmare a conflictelor interetnice și a dezavantajelor cu care se confruntau românii comparativ cu populația majoritară: „După cum se poate observa, unele dintre aceste tendințe - adâncirea sărăciei lipsită de speranțe, creșterea delinvenței și violenței și pericolul răbufnirii unor conflicte interetnice - sînt de natură a stîrni o profundă ÎNGRIJORARE” (Burtea, și alții, 1993, p. 6). Cercetarea realizată în 1992 și concretizată în cartea apărută în 1993, concluziona că situațiile în care românii au studii postliceale sau superioare sunt foarte rare, ele fiind mai degrabă o excepție, iar aceeași concluzie este reflectată și în cercetarea realizată în 1998 și publicată în cartea „Romii în România” (Berevoescu, și alții, 2002), respectiv „în învățămîntul superior, prezența romilor reprezintă mai degrabă o excepție, procentul de romi care urmează o facultate fiind nesemnificativ.” De asemenea, întregul context al anilor 1990 era afectat de schimbările politice, economice și sociale care au apărut ca urmare a trecerii de la sistemul comunist la începuturile unui sistem capitalist, iar, pe acest fond, decalajele s-au accentuat, iar cei mai mulți dintre romi se aflau în categoriile dezavantajate.

Unul dintre inițiatorii măsurii afirmative pentru romi în universități povestește despre primele interacțiuni cu românii și despre cum s-a dezvoltat interesul față de aceștia când, în perioada revoluției din 1989 „am fost impresionat de tinerii țigani care au devenit foarte activi [...] Ca orice român, aveam și noi prejudecățile noastre. Ei bine, atunci ne-am schimbat punctul de vedere din cauza acelor tineri și ne-am

dat seama că de fapt e o problema națională cu romii pe care o ignorăm complet și o tolerăm, dar nu facem nimic pentru ei”.

La începutul anilor 1990, cu sprijinul lui Cătălin Zamfir, care era atunci Ministrul Muncii și Protecției Sociale, se înființează catedra de Asistență Socială în cadrul Facultății de Sociologie, Psihologie și Pedagogie a Universității București, după ce aceasta a fost desființată în perioada comunistă. Elena Zamfir, în calitate de Șef al Catedrei de Asistență Socială și Psihologie Socială și în contextul cercetării derulate în 1992 cu privire la comunitățile de romi din România, vine cu inițiativa de a identifica tineri romi care să se înscrie la facultate, la secția de Asistență Socială, iar, ulterior, să poată lucra pentru sprijinirea comunităților de romi, și o discută cu Vasile Burtea. Conform interviului realizat cu unul dintre inițiatorii romi ai măsurii pentru romi în universități, la momentul respective era dificil de găsit acei romi care să se înscrie la facultate și să obțină un loc pe baza concursului ținând cont de dezavantajele economice și educaționale ale acestora. Astfel, Vasile Burtea împreună cu Elena și Cătălin Zamfir propun introducerea unor locuri speciale pentru romi în cadrul secției de Asistență Socială și reușesc să pună în practică această idee cu sprijinul Ministerului Educației, iar în 1992 au fost scoase 5 locuri pentru studenți romi la secția de Asistență Socială. La început, au existat reticențe din partea comunităților de romi, dar și din partea unora dintre reprezentanții statului și ai mediului academic, însă prin contextul politic favorabil și prin implicarea personală a celor 3 menționați deja, și nu numai, aceste locuri speciale pentru romi au devenit o realitate: *„Nu pot să spun că a fost o rezistență, pentru că era o stare de spirit de schimbare și toată lumea a realizat că problema romilor e o problemă, cum să spun, social-economică și politică, că nu puteam să o ignorăm iarăși, trebuie să facem ceva”* (U5, inițiator al măsurii).

Locurile speciale pentru romi aveau scopul de a sprijini formarea unor profesioniști în domeniul social care să se întoarcă în propriile comunități și să contribuie la rezolvarea problemelor existente și, în același timp, de *„a stimula crearea unui grup intelectual activ al romilor”* (U5, inițiator al măsurii) care să formeze o masă critică și să devină modele pentru generațiile viitoare. *„Idea era să creăm o intelectualitate romă, aptă să reprezinte romii și să intre în dialog cu instituțiile statului și să servească interesele comunității rome”* (U10, inițiator al măsurii).

Implementarea politicii publice

În a doua parte a anilor 1990, politica de acordare a locurilor pentru romi în universități este formalizată prin intermediul Ordinului de Ministru nr. 3577/1998. Acest ordin menționa încă de la început denumirea de „locuri distincte” pentru „sprijinirea accesului la studiu al romilor”. Terminologia utilizată pentru referirea la această politică publică adresată romilor variază și capătă diverse conotații în funcție de semnificațiile sociale atribuite cuvintelor, astfel sintagmele folosite sunt: „locuri speciale”, „locuri distincte”, „locuri alocate”, „măsură/măsuri afirmativă”, „discriminare pozitivă”. Întrebați despre percepția asupra terminologiei privind locurile pentru romi în universități, cei 10 respondenți (reprezentanți ai societății civile rome și ai instituțiilor rome și inițiatori ai măsurii) susțin că terminologia nu este relevantă, există însă o preferință pentru „locuri distincte” și „măsuri afirmative”:

Că se numesc distincte, că se numesc speciale, importante sunt efectele și anume că ele există și că se simt în economia vieții, în universitate de zi cu zi, dar termenul corect, care descrie cel mai bine, e loc distinct. (U3, reprezentant instituție romă)

Eu consider în primul rând că sunt foarte importante aceste măsuri afirmative, politică pozitivă aș numi, nu aș numi discriminare pozitivă, cum se numea, e un termen după părerea mea impropriu. Măsuri afirmative sau politică afirmativă sau politică pozitivă sunt termeni mult mai apropiați de adevăr. (U8, reprezentant societate civilă romă)

Alocarea de locuri distincte pentru romi în universități este percepută de către unii dintre respondenți ca fiind o **măsură reparatorie a nedreptăților suferite de-a lungul istoriei de către romi în spațiul românesc**, respectiv sclavia și Holocaustul romilor. Această argumentare este întâlnită mai degrabă în rândul reprezentanților societății civile romă și al reprezentanților instituțiilor și mai puțin în rândul inițiatorilor măsurii. Astfel, rolul statului este de a compensa comunitatea romă pentru nedreptățile suferite, inclusiv prin alocarea de locuri în universități.

Aș vrea să vedeți această facilitate acordată nu doar dintr-o perspectivă a incapacității financiare sau condițiilor dezavantajate, [...] ci aș vrea să o vedeți și din perspectiva unei reparații morale pe care statul o oferă tinerilor romi ca o formă de compensare a nedreptăților istorice care s-au întâmplat cu poporul rom de-a lungul anilor. (U6, reprezentant rom instituție publică)

Aceste măsuri afirmative sunt absolut necesare, ele fac parte din compensarea secolelor de persecuții, de sclavie, de Holocaust, de etnocid cultural și așa mai departe, care s-au abătut asupra romilor în România de-a lungul istoriei și fac parte din încercarea de compensare sau de reparare a acestei nedreptăți istorice. Nu este un privilegiu, nu este o favoare făcută de statul român. (U8, reprezentant societate civilă)

Conform înțelegerii unei măsuri compensatorii, aceasta ar trebui să fie implementată pe o perioadă limitată de timp, respectiv până când decalajul sau inechitățile sunt reduse. Rezultatele măsurii afirmative pentru romi în universități sunt vizibile pentru majoritatea respondenților, însă decalajul educațional și socio-economic dintre romi și majoritari persistă, motiv pentru care locurile pentru romi în universități sunt încă necesare, însă ele ar trebui regândite (vezi secțiunea Recomandări).

Temporar poate însemna și două generații - trei generații de acum încolo. Da, pentru că ceea ce a afectat romii și i-a făcut să rămână foarte, foarte înapoi au fost o serie de măsuri care au durat secole. Deci decalajul este atât de mare încât pentru a permite unor astfel de măsuri, bineînțeles, corelate cu alte măsuri politice și publice să schimbe ceva e nevoie, probabil, de câteva decenii. (U9, reprezentant societate civilă)

Reglementarea măsurii afirmative pentru romi în universități (prin ordin de ministru) nu surprinde **dimensiunea temporală a politicii publice** sau a faptului că aceasta s-ar putea încheia la un moment dat. Mai mult decât atât, conform informațiilor publice și a interviurilor realizate, în cei 30 de ani de implementare a măsurii, nu au fost realizate analize sistematice sau rapoarte de monitorizare privind progresul obținut, iar politica publică a continuat de la un an la altul fără să fie cunoscut în ce măsură au fost atinse obiectivele sau dacă s-a redus decalajul.

N-am făcut o monitorizare [...] deci nu avem o evaluare calitativă, avem evaluări cantitative: anual, 400 de locuri, 600 de locuri, o evaluare calitativă să înțelegem impactul, outcome-ul măsurilor în ceea ce privește îmbunătățirea situației romilor ca urmare, nu s-a făcut. (U3, reprezentant instituție publică)

Măsura afirmativă are un termen pentru că nu poți să-mi spui că o vei avea continuu. Pe de altă parte, dacă nu pui un termen, poate fi terminat mâine, ceea ce iarăși nu e ok și atunci de asta îți pui niște obiective, spui <<uite, noi facem programul ăsta pentru zece ani, urmărim să obținem asta și apoi vedem dacă am avut rezultate și ce am obținut din asta și unde stăm, poate mai facem altul, îl îmbunătățim>>. (U1, reprezentant societate civilă)

În practică, au existat, de-a lungul timpului, dezbateri despre **modul în care sunt obținute locurile pentru romi în universități**. În baza reglementărilor existente, candidații romi trebuie să prezinte o recomandare venită din partea unei organizații rome civice, sociale sau politice, înregistrate legal. Astfel, sunt disputate elementele care definesc etnia în general și cum pot fi acestea verificate sau certificate, ținând cont de faptul că etnia reprezintă o asumare individuală a apartinerii unui grup care are caracteristici culturale comune. La nivelul României, nu există o metodologie privind modul de acordare a recomandărilor de către organizații rome pentru candidați romi, motiv pentru care fiecare organizație și-a organizat propriul sistem mai mult sau mai puțin rigid. Unele organizații rome oferă recomandări în baza unei colaborări anterioare (activități de voluntariat, beneficiari în cadrul unor proiecte) și/sau în baza unui interviu pe tema identității (familie, limbă, cultură etc.). Etnia este un concept dificil de operaționalizat și care, în practică, conduce la situații complexe sau dificile, un astfel de exemplu este cazul familiilor mixte, în care este neclar copiilor cum ar trebui să se declare.

Nu există metode perfecte, dar poți să verifici din anumite perspective. Poți să îi întrebi despre limbă, să verifici, locul de unde vine, comunitatea [...]. Și întreb despre viață, despre vecini, despre comunitate, despre ce te face să crezi sau să simți că ești rom. (U9, reprezentant societate civilă).

Suntem foarte selectivi pentru a elibera o recomandare, e mai bine să facem un interviu cu persoana respectivă [...] Pe mine mă interesează motivația. Dacă mă convinge că 10% din ce câștigă el, nu financiar, dar educational, întoarce înapoi în comunitatea din care a plecat și că ne putem baza pe el în viitor ca pe o persoană resursă, atunci îi dăm recomandarea. (U7, reprezentant societate civilă)

De-a lungul timpului au existat și încă mai există **abuzuri privind ocuparea locurilor destinate romilor** în universități care ajung să fie ocupate de alte persoane (de regulă, aparținând etniei majoritare). Aceste abuzuri au fost realizate uneori cu sprijinul reprezentanților romilor în vederea obținerii unor beneficii materiale sau de altă natură. Respondenții susțin, însă, că întotdeauna vor exista situații în care anumite grupuri vor încerca să abuzeze de oportunitate, acestea ar trebui urmărite și limitate, fără să existe așteptarea unei soluții unice și perfecte, fiind mai relevantă calitatea politicii publice și impactul acesteia în rândul romilor.

N-ai ce face pentru a limita abuzurile. Omul este ceea ce este când vorbim de etnie sau de apartenență la o anumită religie, omul este ceea ce se declară. Heteroidentificarea nu este recomandată, faptul că eu sunt cel de pe partea mesei care îți dau recomandarea și nu-mi pari de etnie romă și pentru asta nu-ți dau, este iarăși un abuz din partea mea (U3, reprezentant instituție publică).

Eu cred că nu asta e important, e o chestiune marginală, e neplăcut să se întâmple așa ceva, dar nici să creăm un întreg sistem de control [...] E o chestie legală foarte complicată, iar riscul e să ne pierdem prea mult timp și energie (U5, initiator măsură).

O altă dimensiune dezbătută de către reprezentanții societății civile este ceea ce **ar trebui să restituie romii înapoi comunității sau mișcării romilor după finalizarea studiilor**. Nu există un consens cu privire la acest subiect, unii dintre respondenți consideră că beneficiarii măsurilor afirmative pentru romi au o „datorie morală” de a contribui la incluziunea romilor, în funcție de natura profesiei pe care și-o aleg, în timp ce alții consideră că absolvenții romi nu au astfel de datorii. În unele cazuri, studenții romi care au obținut un loc destinat romilor în universitate nu își mai asumă identitatea etnică în timpul facultății sau după finalizarea studiilor, devenind „romi invizibili”. Astfel, este remarcat de către respondenți faptul că în timpul facultății, în general, lipsesc măsurile complementare din partea statului privind cunoașterea istoriei, creșterea stimei de sine etnice și/sau asumarea acesteia. Însă, unii dintre studenții romi devin grup țintă în cadrul proiectelor derulate de către diverse asociații și obțin fie sprijin financiar suplimentar (de exemplu, programul de burse coordonat de Roma Education Fund), fie își dezvoltă abilitățile și competențele, le crește stima de sine prin activități de voluntariat, mentorat, tabere etc.

În general, în momentul în care au ajuns studenți și și-au atins scopul pentru care au luat acea recomandare că sunt romi, foarte mulți, din păcate, [...] nu își mai asumă identitatea. Ei au fost salvați ca indivizi [...] însă, ca etnie, ca minoritate națională, nu ne prea ajută pentru că odată ce aceștia nu își mai asumă identitatea, de fapt, nu mai sunt romi (U8, reprezentant societate civilă).

Chiar dacă nu își asumă după aceea apartenența romă sau nu face nimic pentru ceilalți, el totuși trebuie apreciat, el constituie un model [...] Și vine o vreme când începe să-și dea seama că trebuie să întoarcă acest beneficiu de care s-a bucurat, să-l întoarcă către comunitatea mare romă (U4, reprezentant societate civilă).

Așa cum reiese și din analiza datelor cantitative (capitolul 4), numărul total al locurilor alocate pentru romi în universități a scăzut începând cu anul universitar 2014-2015, iar acest aspect a fost observat și de către unii dintre respondenți, însă cauzele acestei diminuări sunt destul de ambigue în viziunea acestora. Una dintre cauzele menționate de către respondenți este faptul că în anii anteriori nu au fost ocupate toate locurile alocate, motiv pentru care Ministerul Educației a decis reducerea numărului de locuri. Numărul mai mic de locuri ocupate poate fi explicat și printr-un număr mai redus de tineri care promovează examenul de Bacalaureat și, implicit, scăderea numărului de studenți în general (Peticila, 2021). „Fenomenul Brăila” (Marin & Bușega, 2019) a fost menționat de către unul dintre respondenți ca o posibilă cauză a scăderii numărului de tineri care se înscriu la examenele naționale și de Bacalaureat în beneficiul

școlilor care obțin un procent mai mare de promovabilitate și rezultate generale mai bune decât elevii cu risc mai mare de rezultate școlare slabe nu se prezintă la examene.

Pe de altă parte trebuie să ne uităm să vedem câți copii și-au luat examenul de Bacalaureat și dacă cifra totală este undeva la 1100 – 1200, ceea ce se întâmplă în prezent, atunci locurile alocate tinerilor romi reflectă o realitate. Nu poți și nu ai de ce să aloci 2000 de locuri la universități dacă tu ai 1100-1200 de absolvenți romi ai examenului de Bacalaureat” (U6, reprezentant instituție publică).

Responsabilitatea privind implementarea cu succes a măsurii afirmative pentru romi în universități este împărțită între Ministerul Educației, ONG-uri romi și universități, conform respondenților. În acest sens, rolul Ministerului Educației este de a reglementa politica publică și de a stabili direcții de acțiune în consultare cu ONG-urile romi și universități. Din analiza interviurilor, reiese faptul că există o presiune mare pusă pe organizațiile romi astfel încât impactul măsurii afirmative să fie cât mai mare, acestea ar trebui: (1) să urmărească evoluția educațională, socială și profesională a tinerilor cărora le-au oferit recomandări, (2) să contribuie la creșterea stimei de sine, etnice și a cunoștințelor despre istoria romilor, (3) să ofere sprijin financiar și material pentru continuarea studiilor, (4) să se implice în consultări cu ministerele, universitățile și alte instituții relevante și să facă acțiuni de advocacy pentru îmbunătățirea politicilor publice pentru romi.

Este vorba de auto-organizarea comunității însăși, așa ar trebui să acționeze [organizațiile romilor] conștient și coerent și convergent, comunicând și agreând de comun acord că este în interesul romilor și că așa ar trebui acționat pentru a optimiza rezultatele unei astfel de politici și de investiții în dezvoltare de resursă umană (U9, reprezentant societate civilă).

Universitățile au rolul de a sprijini parcursul educațional al studenților romi, dar și de a centraliza informații despre progresul lor cu scopul de a monitoriza și evalua politica publică. În același timp, universitățile ar trebui să explice ce sunt măsurile afirmative și care sunt obiectivele acestora și să se asigure că sunt limitate situațiile de stigmatizare, discriminare, etichetare.

Adeseori există tot felul de povești despre experiențe ale tinerilor romi, care întâmpină atitudini neprietenoase, uneori chiar ostile, prejudecăți. Absolut că există și vor exista, din păcate, tot felul de prejudecăți, uneori materializate chiar prin fapte și declarații pe coridoare sau chiar în cadrul seminariilor sau orelor, tot felul de remarci rasiste, răutăcioase, atitudini care încearcă să umilească studenții romi [...] Universitățile și profesorii au un rol extrem de important (U9, reprezentant societate civilă).

Cursurile despre interculturalitate și diversitate sunt limitate în universități, iar studenții nu învață cum să își asume etnia și care sunt beneficiile sau provocările asumării publice:

Ei nu au niciun curs despre identitatea romilor, despre ce înseamnă să fii rom, chestii de genul ăsta. Să nu uităm că oamenii ăștia deja vin cu o traumă identitară pentru că ei au trecut prin tot sistemul de educație și nu au învățat nimic despre ce înseamnă să

fii rom, să discuți public asta [...] din contră, ce înveți e să-ți reprimi identitatea (U1, reprezentant societate civilă)

Impactul perceput al măsurii afirmative

Măsura afirmativă pentru romi a fost și încă este relevantă pentru incluziunea romilor în România, conform răspunsurilor oferite în cadrul interviurilor realizate cu reprezentanți ai societății civile rome, ai instituțiilor rome și inițiatori ai măsurii.

Creșterea numărului de romi cu studii superioare este un rezultat direct al măsurii afirmative pentru romi în universități. Cu toate acestea, nu există date oficiale cu privire la proporția sau numărul romilor care au studii superioare. Cea mai recentă cercetare care include date despre nivelul educațional al romilor este studiul comandat de Agenția „Împreună” și realizat de IRES în 2018 conform căruia 2% dintre romi au studii superioare comparativ cu 22% în rândul populației majoritare (IRES, 2019). Percepția respondenților este că sunt înconjurați de mai mulți tineri romi care au finalizat facultatea sau chiar studii masterale și doctorale decât acum 20-30 de ani. Ca și în cazul populației majoritare, unii dintre absolvenții de studii superioare romi nu au locuri de muncă în domenii specializate, ci continuă să dețină poziții mai slab plătite și cu un statut social mai scăzut. Este nevoie astfel de un sprijin mai consistent în ceea ce privește tranziția de la universitate la piața muncii pentru a putea forma o „elită a romilor” (U1, reprezentant societate civilă).

Oamenii aștia după ce au terminat facultatea, din păcate, nu-și găsesc locuri de muncă. [...] Sunt foarte puțini asistenți sociali romi care au terminat facultatea și care s-au dus si au dat examenul și au fost angajați. Îi vei găsi pe la magazine și chestiuni care n-au nicio legătură cu ce au învățat ei. (U7, reprezentant societate civilă)

Măsura afirmativă de alocare a locurilor distincte pentru romi în universități a influențat **formarea resursei umane rome sau crearea „elitei rome”**, așa cum este ea cunoscută de către unii dintre membrii comunității rome. Nu există o definiție unanim acceptată asupra ceea ce înseamnă „elită romă”, iar unii dintre respondenți preferă să folosească sintagme mai puțin pretențioase. Prin promovarea publică a persoanelor de etnie romă care au reușit și au obținut locurile de muncă dorite sau chiar lucrează pentru incluziunea romilor, au fost create modele pentru copii, tineri și membrii ai comunităților locale. Asumarea identității pentru unele dintre aceste modele a contribuit la motivarea și sprijinirea tinerilor pentru a continua educația la un nivel cât mai înalt.

O mulțime de activiști romi din zilele noastre cu vârste de peste 40 de ani sunt recunoscători și își afirmă recunoștința în spațiul public pentru locul special acordat pe care ei au intrat. (U2, reprezentant instituție publică)

Astăzi, dacă intrați într-o universitate, o să vedeți mulți tineri romi, unii care își asumă identitatea (U6, reprezentant instituție publică)

Absolvirea facultății a permis unora dintre romi să parcurgă un traseu profesional în instituții publice (universități, ministere, instituții de reprezentare a romilor etc.) și private (ONG-uri) prin care să poată sprijini mai departe comunitatea romă. Așa cum observă parte dintre respondenți, există un progres al

comunității rome și al incluziunii acestora, însă progresul este mai lent decât cel anticipat. Nu toți romii absolvenți de studii superioare aleg însă să își asume public etnia, unii dintre ei decid să își facă meseria cât mai bine independent de etnie.

În prezent, sunt foarte mulți romi în structurile de conducere ale organizațiilor, îi găsești în instituțiile publice, îi găsești în universități, găsești profesori romi, găsești specialiști romi. (U6, reprezentant instituție publică)

Sunt colegi, sunt doctori sau doctoranzi în lingvistică, unii cu doctorate în afară făcute, în general în Franța, în Anglia, în mari universități unde doctoratul nu e cu măsuri afirmative acolo, și cum să spun...sunt foarte mândră. Deci eu cred că da, au contribuit fundamental la crearea unei elite rome, mi-aș fi dorit să contribuie la crearea unei elite rome responsabile etnic (U8, reprezentant societate civilă).

Perspectiva universităților

Vulnerabilități

Reprezentanții UB intervievați confirmă angajamentul deja tradițional al instituției privind politicile nondiscriminare și promovarea accesului la educație, inclusiv prin măsura locurilor dedicate studenților romi. Interviu nostru a căutat însă să identifice și problemele apărute în managementul acestor politici și al măsurilor aferente, eficiența și atractivitatea lor pentru grupul țintă, în percepția reprezentanților UB.

Apare în discuții ideea că riscurile de acces în mediul universitar țin mai degrabă de latura socio-economică și de mediul din care provin studenții. Practic, aceste măsuri asigură locuri dedicate romilor, dar condițiile socio-economice fac ca o proporție semnificativă a potențialilor beneficiari să nu își poată asuma costurile (financiare) ale vieții de student (în special cei din mediul rural se vor confrunta cu astfel de situații):

Riscurile de acces sunt legate, nu neapărat sau poate nu în primul rând, de apartenența la etnie, ci sunt legate cumva de o corelație de factori care se aplică și celor care nu sunt neapărat romi. Vă dau un exemplu, foarte mulți tineri din mediul rural nu reușesc să acceseze învățământul de nivel superior. (CUB_1, reprezentant al Universității)

...nu știu dacă au posibilitatea, au banii necesari să vină până la București, să plătească taxele de înscriere, să plătească acel cămin care, ok, este pusă la dispoziție camera de cămin, dar sunt 300 lei pe lună sau cât sunt, reprezintă poate pentru o familie cu mai mulți copii sau cu o situație socială deservită, asistat social, poate fi o sumă care să te împiedice să accesezi. Iarși, nu știu ce beneficii au ei ca om în afară de aceste locuri speciale. (CUB_2, reprezentant al Universității)

Deseori vorbim deja de un complex de vulnerabilități socio-economice, nu doar despre apartenența la minoritatea romă. Măsura locurilor dedicate romilor rezolvă parțial problema incluziunii, doar din perspectivă educațională. La aceasta se adaugă alte tipuri de probleme: lipsa de resurse financiare, proveniența din mediul rural sau distanța mare față de un centru universitar, dificultăți în găsirea unui loc de muncă prin care să își poată asigura sprijin pe durata studiilor, un parcurs educațional lung și la capătul căruia nu este niciodată cert că te așteaptă un beneficiu profesional imediat. Este nevoie ca măsurile să

fie complementate de alte măsuri, prin care să se încerce acordarea de sprijin extins pentru grupurile vulnerabile:

Eu cred că orice măsură din asta trebuie privită integrat, adică s-ar putea ca doar a oferi niște locuri gratuite să fie un element pozitiv, dar s-ar putea să nu fie suficient, sau a oferi burse să nu fie suficient. Cumva, toate măsurile astea de sprijin pentru grupurile vulnerabile sau grupurile de risc trebuie corelate unele cu altele, astfel încât să răspundă tuturor vulnerabilităților grupului și nu doar a unora dintre ele. (CUB_1, reprezentant al Universității)

Locuri destinate romilor în universități

De asemenea, se simte nevoia ca filosofia din spatele acestor măsuri incluzive să nu intre în rutină. Chiar dacă ele sunt astăzi în mai mare măsură acceptate de studenți în general (și de societate în general) în mult mai mare măsură decât la inițierea lor, aceste politici trebuie explicate coerent, trebuie explicat că sunt parte a unui proces reparatoriu, altfel existând riscul apariției de noi atitudini discriminatorii sau a unei acceptări ritualizate a lor:

[Există riscul...] să pară că nu e corect, deci trebuie formulat în așa fel încât să avem coerența... explicația, pentru că în mod tradițional nu au avut acces, au fost discriminați, este o realitate socială... eu am avut norocul să cresc la bunici la Constanța cu colegi din mai multe etnii și atunci n-am simțit partea asta în educație, dar am văzut-o la alți colegi. Deci este în mod tradițional tendința de a uita, a banaliza; din acest motiv cred că trebuie discutat, trebuie explicat... nu știu care e termenul potrivit, dar vă spun din ce perspectivă văd care ar putea fi o problemă” (CUB_2, reprezentant al Universității)

Există o altă categorie de români care este cumva nemulțumită de existența acestor locuri separate, neînțelegând discriminarea la care este supusă minoritatea romă și gândindu-se că ar trebui să aibă și ei aceleași șanse ca și ceilalți, să fie compensate cumva aceste măsuri (CUB_4, reprezentant al Universității).

Locurile dedicate romilor au funcționat bine în învățământul universitar, dar s-a ajuns la un moment în care trebuie acordată mai multă atenție gestionării și extinderii măsurilor afirmative pentru a oferi suport elevilor din învățământul gimnazial și liceal. Acolo sunt riscuri grave de abandon școlar și aici se fracturează șansele multor tineri de a ajunge la învățământul superior. Mai ales că vorbim despre o tendință generală la nivelul societății românești, afectată de scădere demografică și criză economică:

Da, sunt necesare măsurile afirmative în mod clar. Cred că trebuie păstrate acestea, în mod clar. Poate, nu știu, revizuiți, poate văzut... cum sunt împărțite... dar e bine să fie păstrată măsura; dar eu m-aș uita mult mai mult în amonte. M-aș uita la un preuniversitar. Marea, marile separări sunt după clasa a VII-a, a VIII-a, când se merge la liceu și acolo i-aș ajuta eu foarte mult. I-aș ajuta în perioada V-VIII, în special în clasele a VII-a și a VIII-a pentru a le crește șansele să intre la un liceu bun. (CUB_4, reprezentant al Universității)

De bună seamă că chestia asta nu epuizează pentru că, repet, atunci când vrei să adresezi un grup vulnerabil, trebuie să-l adresezi din toate perspectivele și perspectivele astea sunt și de natură economică și de natură socială și de natură culturală și așa mai departe. Și trebuie să vezi ce și cât poți să acoperi din spectrul ăsta, iar pentru asta cred că e important să stai aproape de nevoile lor, de problemele cu care se confruntă. Nu știu cât de frecvent reușim să le înțelegem de fiecare dată. Uneori universitățile mari, cum e și universitatea noastră, se apleacă cu dificultate asupra fiecărui grup în parte (CUB_1)

Eu nu spun că cineva trebuie să le acceseze pe toate, ci spun doar că tu trebuie să ai pe masă mai multe piese ca să construiești un puzzle, iar în cazul ăsta oricât de solidă sau cât de oportună ar fi această măsură, ea nu prea se corelează cu alte elemente, astfel încât să spui că noi avem un ecosistem care sprijină grupul acesta sau alte tipuri de grupuri vulnerabile. (CUB_1, reprezentant al Universității)

Chiar în cazul învățământului universitar, vorbim despre necesitatea unei analize pentru identificarea acelor domenii în care ar fi nevoie de mai multe locuri. De asemenea, de oferirea și a altor stimulente, pentru a încuraja prezența la școală încă din perioada preuniversitară: „toate formele astea de suport care țin de nevoile de bază, de genul masă caldă în școală, sunt esențiale” (CUB_4, reprezentant al Universității), pentru a nu pierde elevii pe parcursul educațional, încă înainte de a ajunge la facultate.

Referitor la acest aspect, au existat probleme în trecut cu părinți care erau sceptici în privința acestor măsuri, ei vedeau trimiterea copilului la facultate ca pe o pierdere a unei resurse de muncă:

Aveam foarte mulți, foarte mulți romi și îmi aduc aminte situații în care părinții veneau și se supărau pe ei și nu voiau, îi ascundeau practic, erau foarte buni studenți și nu-i lăseau la școală, ce o să se facă dacă studiază, cine o să muncească, cine o să întrețină familia, deci teama că această școală n-o să le ofere un viitor, mentalitatea, alții trebuiau să întrerupă studiile, din cauza lipsei banilor se apucau să muncească. (CUB_2, reprezentant al Universității)

Impactul percetel al măsurilor afirmative pentru romi în universități

Per total însă, experiența cu aceste măsuri în universitate a fost una pozitivă, iar locurile au fost mereu ocupate. Măsurile sunt inclusiv eficiente, nu doar bune în sine, la unele facultăți existând un raport foarte bun ofertă/cerere:

Pot să vorbesc ca decan de facultate, noi nu am rămas în niciun an la facultatea de unde provin eu, nu am rămas cu locurile neocupate. Dimpotrivă, au existat candidați, am ocupat aceste locuri de fiecare dată, deci a existat un interes pentru locurile astea. Experiența aș numi-o mai degrabă pozitivă, însă cred că e nevoie de o analiză de impact cu privire la măsura asta. (CUB_1, reprezentant al Universității)

Cumva a existat o creștere organică a acestei oferte să spunem, dedicate. Eu știu că sunt mulți care critică genul ăsta de măsuri afirmative, dar atâta timp cât nivelul de

acces și de vulnerabilitate este încă crescut, cum cred că este cazul comunităților de romi, eu nu m-aș grăbi să renunț la genul ăsta de măsură afirmativă (CUB_1, reprezentant al Universității)

Da, și-a atins scopul pentru că au venit copiii săraci, copiii în plasament, copiii orfani, copiii pe care părinții îi băteau dacă plecau la școală și totuși au venit și au găsit o soluție să stea cu cineva sau în cămin cumva și după aceea să ajungă cineva și să-și ajute comunitatea, am văzut. (CUB_2, reprezentant al Universității)

Apare însă ideea că nu este de studiat doar cum putem îmbunătăți accesul studenților romi la aceste locuri, nici doar eficiența alocării lor în universități sau atractivitatea pentru participanți. Este nevoie de studierea și de monitorizarea aprofundată a impactului pe care aceste măsuri l-au avut în societate, lucru care nu este ușor accesibil universităților:

Cum ar trebui să fie evoluția, din nou, nu vreau să vorbesc în termeni de loterie sau strict de ce cred eu, cred că orice tip de decizie de tipul ăsta trebuie bazată pe date și pe evidențe. În momentul ăsta, nu avem niște evidențe corelate care să ne spună unde merge, unde merge mai puțin, unde nu merge deloc, unde ar fi nevoie de mai mult și calibrări de tipul ăsta (CUB_1, reprezentant al Universității)

Ca evaluare generală, măsura și-a atins o parte din scopuri, dar o problemă ar fi că nu există un studiu privind impactul ei în societate și în economie.

Cred că în bună măsură și-a atins o parte din obiective pentru că, repet, a fost inițiată treaba asta punctual ca o încercare, ca o tentativă și ea a devenit recurentă, deci s-a stabilizat din punct de vedere instituțional, și atunci când ceva se stabilizează din punct de vedere instituțional înseamnă cumva că cel puțin minimal își face treaba, își atinge scopurile, iar din perspectiva asta aș zice că, uitându-ne acum la oferta publică a universităților și văzând că măsura asta s-a stabilizat, este un pas semnificativ înainte către atingerea obiectivelor (CUB_1, reprezentant al Universității)

Da. O să revin obsesiv și enervant la ideea că nu știu rezultatele până nu văd un studiu de impact. Nu am văzut un astfel de studiu de impact, asta înseamnă că nu s-a făcut pentru că mă uit cu atenție. Probabil că, chestiuni punctuale, analize punctuale s-au mai făcut, dar pe genul ăsta de investiții și în general, pe orice investiție socială mare pe care o fac, <<domne>, trebuie făcut evaluări de impact, periodic>>. (CUB_1, reprezentant al Universității)

Locurile sunt alocate fiecărei facultăți, în funcție de cerere, existând și cazuri de facultăți la care aceste locuri nu sunt ocupate. Aici este vorba și de atractivitatea anumitor domenii, dar apare și un fenomen în sine pozitiv: mulți studenți romi vin la facultate fără să acceseze locurile dedicate.

Nu... nu se acoperă toate locurile. Asta și pentru că sunt și mulți tineri romi care merg pe locurile obișnuite, adică nu vor să aplice pe locurile pe discriminare pozitivă, pe locurile speciale, și merg alături de ceilalți (CUB_4, reprezentant al Universității)

Nu se ocupă întotdeauna. Ele se mai ocupă, se mai scot iarăși, mai rămân pentru toamnă, din păcate... e păcat, asta spun că nu vin chiar așa de mulți, nu există foarte multă competiție pe aceste locuri, adică în general cam unul vine dacă un loc este scos, două dacă doi... adică nu e așa o mare competiție, poate dacă am scoate mai multe nu știi, poate la un moment dat e o chestiune de testare, dacă există într-adevăr mai mare interes, nu îmi dau seama aici dacă există o mai mare nevoie să scoată mai multe locuri, e posibil. (CUB_3, reprezentant al Universității)

Cred că statul aici este proactiv, el oferă locurile în ideea că... pleacă de la premiza că trebuie asigurate aceste locuri și așteptăm să se prezinte, noi popularizăm, anunțăm de fiecare dată, când anunțăm în presă locurile la buget sau la taxă menționăm și locurile pentru romi, pentru mai știu eu ce instituții sau celelalte angajamente pe care le avem. Acum, faptul că vin sau nu vin, să știți că nu mai vin nici la locurile bugetate la master pentru cei care ar trebui să se pregătească în domeniu după ce termină o licență. În momentul de față multe din mastere, și cele ale universității și cele ale facultății noastre, și din țară, locurile sunt neocupate. (CUB_3, reprezentant al Universității)

O variantă ar fi adaptarea permanentă a acestei politici, în funcție de cerere. De exemplu, locuri pentru întreaga universitate, care să fie apoi distribuite în funcție de cum sunt înscrierile la facultăți:

Rezultatele nu sunt neapărat negative, dar sunt limitate pentru că dacă provii dintr-un grup vulnerabil nu trebuie neapărat să te faci asistent social, adică poți să te faci și matematician de exemplu. Așa că, uite, o chestiune care ar putea să fie dată spre gândire ar fi ca aceste locuri să nu se mai aloce neapărat pe programe de studii, ci să se aloce pe universitate. (CUB_1, reprezentant al Universității)

Dat fiind faptul că s-au schimbat lucrurile, cu siguranță ar trebui să se schimbe și scopul măsurilor, să concorde cu ce avem nevoie în prezent și ce avem nevoie în prezent este să sprijinim cât mai mulți care încă sunt în situații de a-și dori să învețe, de a-și dori să facă altceva, să-și depășească condiția familiei biologice care sunt în dezacord sau să-și ajute familia, să se ajute pentru că sunt situații, sunt o grămadă de situații în care sunt romi cu dizabilități, și atunci ce faci? (CUB_2, reprezentant al Universității)

O problemă ar fi că, de multe ori, aceste locuri nu ajung să îi ajute pe mai vulnerabili dintre elevi:

Nu, din păcate nu. De ce? Pentru că cei mai vulnerabili n-ajung să ia Bacalaureatul și să aibă condiții necesare. Dar sunt și unii dintre cei mai vulnerabili care reușesc să ajungă acolo. Adică am avut de-a lungul timpului copii studenți care erau extrem de săraci, din familii foarte sărace și care au auzit, au fost sprijiniți de cineva și au reușit să intre. (CUB_4, reprezentant al Universității)

Nici romii nu au toți aceleași probleme și aceleași nevoi, iar abordarea asta pe care... asta ce discutăm noi acum e o abordare de tipul „one size fits all”, adică avem măsura asta, o punem pe masă. Hai să vedem dacă funcționează și hai să vedem dacă nu cumva trebuie creat un ecosistem cu mai multe tipuri de măsuri, ceva mai focalizate pe nevoi. (CUB_1, reprezentant al Universității)

Abuzurile în contextul acestor măsuri, persoane care se dau drept rome pentru a ocupa un astfel de loc, sunt foarte rare sau inexistente; din acest motiv, aceste cazuri sunt un preț mic plătit în comparație cu beneficiile:

În afară de mituri, nu prea... cred că o singură dată și cu mulți ani în urmă am auzit un astfel de caz și nici acum nu sunt sigur că era real sau nu. Deci părerea mea, ca să concluzionez, sunt rare și sunt un mic preț plătit pentru ca un program să funcționeze. Nu mi-aș face probleme cu asta (CUB_4, reprezentant al Universității)

Per total există tot felul de folclor și în jurul acestei chestii, cât de onești sunt oamenii și așa mai departe, dar eu sincer nu mi-aș bate capul cu folclorul ăsta pentru că în ultima instanță, atât timp cât n-ai o soluție mai bună la soluția existentă, ce poți să faci este doar să minimizezi impostura, dar impostura există în orice domeniu. (CUB_1, reprezentant al Universității)

Societatea are o atitudine din ce în ce mai favorabilă față de aceste locuri, sau, oricum, sunt percepute mai puțin problematic decât în trecut. În plus, măsura este cunoscută în comunitățile de romi:

Cred că sunt mai cunoscute în comunități. În comunitățile de romi. Cred că sunt mult mai acceptate de toată lumea, adică în universitate acum, nu prea am mai auzit discuții despre cum e corect, nu e corect să le avem, ceea ce în trecut am auzit mai ales de la facultățile care nu aveau astfel de locuri. (CUB_4, reprezentant al Universității)

Acum cred că a intrat în conștiința publică, inclusiv conștiința comunităților de romi, faptul că există genul ăsta de ofertă, deci cumva informația a circulat și circulă în continuare. Noi ca universități, o facem cât se poate de publică, cum facem toată oferta educațională. Accesul la informație în sine, probabil că nu mai este o problemă atât de mare. (CUB_1, reprezentant al Universității)

Beneficiarii acestor măsuri le pot promova în comunități. Există, de asemenea, percepția că lumea profesională este mai puțin discriminatorie în București, mai ales în cazul ocupațiilor care cer diplomă de studii superioare:

Obiectivele principale țin de creșterea ponderii de absolvenți de învățământ superior în rândul comunităților rome și cumva, implicit, pornind de aici, construirea treptată a unei, hai să-i spunem pretențios, a unei anumite elite care să se întoarcă și să își ajute comunitățile, având un bagaj educațional mult mai așezat, (CUB_1, reprezentant al Universității)

Da, da, da, mulți dintre ei fac asta, cel puțin jumătate, inclusiv pe romi. În București cel puțin, nu știu în țară, dar cei care se angajează în presa centrală, în agențiile din București, aici cred că este un grad de toleranță mai mare. Cred că lucrul ăsta contează foarte puțin, din ce etnie faci parte atunci când ești angajat în București, cel puțin asta e percepția mea. Nu am auzit asemenea plângeri sau probleme în București, poate că în țară sau, depinde acum poate de comunitate, de rural, urban, de regiune, poate că sunt asemenea probleme, dar în aceste industrii care sunt destul de progresiste, destul de liberale, industriile comunicării și relații publice, publicitate, există mai puțin conservatorism. Ușile sunt mult mai deschise, oamenii se uită mai mult la talent, la inovație, la creativitate, la lucruri prin care ieși în evidență, la efort, la muncă, cum ziceam, talent, deci nu interesează că ai ochi albaștri sau că ești gay sau că ești chinez, important e să fii eficient, creativ, productiv, să îți faci treaba. Acesta este businessul, important e să produci bani pentru agenție sau să fii foarte bun jurnalist în investigațiile pe care le faci, nu e de importanță că ai ochii albaștri sau că ești rom. (CUB 3, reprezentant al Universității)

Elita romă a însă fost sprijinită în dezvoltarea sa de către aceste măsuri:

Da. Da, clar. Adică, eu vă spun că știu, știu foarte bine, în 1991, făceam studiu, culegeam date la Kogălniceanu, în Județul Constanța, și mă întâlneam cu elita lor. De atunci aveau doi sociologi la nivel național cunoscuți, Gheorghe Nicolae și Vasile Burtea, deci doi sociologi. Mai exista profesorul Sarău care, din câte spune lumea, nu era rom la origine, dar a fost profesor în comunitate de romi și așa, și era Gheorghe Sarău, care a scris și Abecedarul și, mă rog, cărți din acestea, despre limba romani. (CUB_4, reprezentant al Universității)

Dincolo de faptul că impactul acestor politici și măsuri trebuie evaluat și cuantificat și la nivel macrosocial, nu doar prin experiențe individuale, există și contribuții pozitive certe ale lor care sunt greu de pus într-un șablon și raportate. De exemplu, aceste măsuri au fost bune din prisma interacțiunii dintre studenții neromi și cei romi, aceștia ajungând să se cunoască, să interacționeze, ceea ce va duce în timp la scăderea prejudecăților, la delegitimarea discursului rasist, etc. Au apărut noi forme de sprijin pentru comunitate, s-au creat efecte de sprijin în comunitățile lor din partea absolvenților Universității din București.

Studenții au stat împreună și au fost colegi și lucrurile au mers bine și atunci s-au dus și acasă și au zis <<Mamă, n-ai avut dreptate toată copilăria, prietena mea cea mai bună, ia uite ce faină e ea și familia ei>> sau <<Am putea să ajutăm? Că ei nu au posibilitatea sau nimeni nu le dă nicio șansă să se angajeze și atunci, acum ce să facă, dacă nu le dă nimeni să muncească>> și lucrurile s-au schimbat generație cu generație. Lucrurile s-au schimbat. Cred că asta a fost un lucru foarte bun și care chiar și-a atins scopul. (CUB_2, reprezentant al Universității)

Mă gândesc că au apărut diverse inițiative, de exemplu au fost organizații, cum ar fi organizațiile internaționale care au făcut diverse proiecte prin universități, UNICEF, au fost burse speciale pentru ei de la tot felul de alte fundații care au suplimentat cumva faptul că li se oferea loc gratuit la facultate. (CUB_4, reprezentant al Universității)

Au ajutat alți oameni să aibă locuri de muncă, au făcut varii proiecte, au atras fonduri din străinătate, europene sau din alte părți, au schimbat societatea, au descrescut nevoia de a fi asistat social, au descrescut nevoi, au descrescut cifra infracționalității si da, au schimbat lucrurile. (CUB_2, reprezentant al Universității)

De ce n-ar fi? Oare ce ne-ar împiedica să alocăm niște locuri de la buget și să ajutăm integrarea lor? Iarăși, să ne uităm la un cost văzut în viitor și cât ne costă un deținut, foarte mult, aproape 3.000 lei, nu? Și cât ne costă un loc la buget ca să-l învățăm să nu mai fie deținut sau să, nu știu, să-și educe la rândul lui copiii, sau și ca imaginea țării, că am ajuns cu această imagine că toți romii sunt sau nu, toți care cerșesc sunt români dar și cu siguranță sunt de etnie, și chiar în noi credem când călătorim în străinătate că dacă vedem pe cineva cântând la acordeon, sigur e de-al nostru, <<Nu vorbi că înțelege!>> (CUB_2, reprezentant al Universității)

Lecții învățate

Subiecții arată că la nivelul Universității a existat permanent o preocupare pentru politicile publice de incluziune pentru romi. O problemă serioasă este însă cea legată de cadrul macro de design și implementare a acestor măsuri, multe dintre problemele de incluziune neputând fi rezolvate pe fond în universități. O politică mai coerentă la nivel național ar fi permis să se realizeze mai multe pentru comunitate:

Cred că ar fi putut să se întâmple mai mult în 30 de ani, mult mai mult, implicarea trebuia să fie mult mai mare a societății în general. Ok, avem o Agenție Națională pentru Romi dar cât poate face ea? Restul o fac niște asociații, niște fundații, evaluări în care iau inițiativa, care se zbat voluntari, care încearcă să atragă fonduri, care încearcă să miște lucrurile punctual pe comunități, dacă nu la nivel național. De ceea, ce spuneți de politică publică, atunci e greu ca câteva, sau oricât ar fi de multe ONG-uri, să schimbe lucrurile... îmi permit o comparație absolut stupidă, e ca și cu autostrăzile, adică am fi putut să avem numai autostrăzi în România accesând fondurile europene, am fi putut să nu avem situațiile acestea sociale. (CUB_2, reprezentant al Universității)

A existat o preocupare permanentă de a valorifica cumva principiile noastre de incluziune, atât pentru cei care intră prin astfel de măsuri în Universitate, dar și de a dezvolta proiecte educaționale în comunitățile cu romi, pentru că mie nu mi se pare că trebuie să te uiți doar la cei câțiva studenți care îți vin în universitate. (CUB_1, reprezentant al Universității)

Măsurile pot fi modificate și adaptate la nevoile comunității iar serviciile de sprijin educațional pot fi o măsură complementară benefică:

Dau un fel de vouchere și să meargă la orice facultate doresc ei. Este și asta o variantă, repet, de targetare a comunității. Nu știu în ce măsură li se poate condiționa, numai pentru unii. În niciun caz nu cred că trebuie condiționate în general pentru burse. Programul actual poate să rămână așa, dar pot să existe și burse acordate pentru cei de care e nevoie pe anumite profesii în anumite comunități. Adică, dacă eu știu, <<domne, îmi trebuie 10 asistenți sociali, 5 profesori de nu știu ce în anumite comunități>>, atunci pot să ofer niște burse mai consistente cu acoperirea costurilor de cazare, de masă sau altceva, dar cu un fel de contract, acord pentru a se întoarce și a lucra în comunitatea aceea. Și vă spun și pe ce model, pe modelul de la programele de școală vocațională și de liceu în care există acorduri pe 2 ani sau pe 3 ani cu firmele. La fel se pot face niște acorduri cu comunitățile în loc de firme. (CUB_4, reprezentant al Universității)

Servicii educaționale de suport, însoțirea studenților vulnerabili care să poată să beneficieze de consiliere, de coaching, de mentoring, inclusiv de unele beneficii materiale dacă e cazul și unde se poate, astfel încât să poată să-și finalizeze studiile. (CUB_1, reprezentant al Universității)

Lecțiile învățate sunt extrem de importante și diversitatea este cheia succesului. Aceste măsuri trebuie continuate:

Sunt lecții pozitive, în primul rând că e foarte important să investești în oameni, adică în momentul în care oferi, o să și primești, asta e unu. Doi, eu cred că diversitatea este extrem de importantă. (CUB_4, reprezentant al Universității)

Senzația mea, uitându-mă anecdotic la ce se întâmplă, nu aș opri o astfel de măsură pentru că nu văd niciun motiv. Nu e mai costisitor să menții măsura decât să o oprești. Din punctul meu de vedere, a stopa măsura asta ar putea avea unele efecte imediate, pentru că având acces la o educație mai precară de multe ori, tinerii din comunitățile cu romi ar putea fi expuși la riscul de a nu se putea califica la un loc bugetat la universitate, iar ei dacă provin din familii cu probleme economice, asta ar putea să le zădărnicească, adică să te trezești admis la o universitate la taxă și să nu poți să te susții din punct de vedere financiar. (CUB_1, reprezentant al Universității)

Angajamentul Universității din București pentru incluziune

Universitatea din București are peste 34.000 de studenți, dintre care 700 sunt studenți străini, 60 de studenți au dizabilități, aproape 70% din numărul total de studenți sunt de gen feminin, iar 2% din numărul de locuri la admitere sunt alocate persoanelor defavorizate și/sau cu nevoi speciale¹³. Diversitatea

¹³ Potrivit Raportului privind Obiectivele de Dezvoltare Durabilă 2020 – 2021. Disponibil la: <https://unibuc.ro/despre-ub/sustenabilitate/>

corpului studențesc este, în general, reflectată la nivel discursiv în documentele publice asumate de Universitatea din București prin susținerea incluziunii sociale și a nediscriminării ca valori și principii de bază.

Spre exemplu, în Carta Universității din București¹⁴ se menționează că Universitatea este organizată și funcționează în baza principiului incluziunii sociale și a principiului echității, printre altele. De asemenea, Universitatea din București este semnatară a Cartei Diversității¹⁵, prin care „își reafirmă astfel misiunea deja asumată pentru ca, atât în cadrul comunității sale academice, cât și în societate- prin generațiile pe care le formează-, diversitatea, respectarea demnității umane, promovarea egalității de șanse și a incluziunii sociale să devină valori și principii de acțiune constantă”. Declarația de misiune a alianței universitare europene CIVIS¹⁶, din care face parte și Universitatea din București, subliniază incluziunea ca valoare ce va sta la baza acțiunilor sale, rețeaua universitară fiind angajată pe deplin în promovarea egalității de gen, a nediscriminării și a echității sociale.

În pași concreți, pentru promovarea diversității în cadrul instituției, Universitatea din București a aprobat în 2022 primul Plan de Egalitate de Gen¹⁷, bazat pe o cercetare care întregeste perspectiva comunității UB asupra tematicii de gen, și care vine cu o serie de măsuri concrete și măsurabile. Potrivit raportului de cercetare, majoritatea angajaților din Universitatea din București nu au avut niciodată contact cu tematica egalității de gen prin cursuri, materiale informative sau discuții, existând chiar o categorie de angajați ostili față de promovarea egalității de gen. De asemenea, cercetarea mai arată că politica și procedurile de raportare ale comportamentelor discriminatorii sunt încă ineficiente și puțin cunoscute în comunitate. În acest sens, amintim existența Ombudsmanul universitar, care are rolul de a oferi membrilor comunității universitare consultanță independentă și imparțială privind soluționarea disputelor, cât și a Comisiilor de Etică din facultăți, ca mijloace puțin cunoscute sau folosite de către studenți în cazul în care se confruntă cu situații de discriminare în facultate.

Astfel, observăm o disonanță între valorile și misiunea asumate public de Universitatea din București și cultura organizațională existentă *de facto*, sau a opiniilor unui segment din angajații instituției. Chiar dacă cercetarea care a stat la baza elaborării Planului de Egalitate de Gen se înclină în principal asupra discriminării pe bază de gen, rezultatele studiului și recomandările făcute pot fi generalizate, având în vedere specificul fiecărei măsuri, și către tematica mai largă a diversității, sau mai restrânsă, a discriminării etnice, atitudinile sexiste corelând puternic cu intoleranța față de romi sau de musulmani, spre exemplu¹⁸.

¹⁴ Carta Universității din București. Disponibil la: https://doctorat.unibuc.ro/wp-content/uploads/2020/03/Carta_Universitatii_din_Bucuresti_2016.pdf

¹⁵ Universitatea din București, semnatară a Cartei Diversității din România. Disponibil la: <https://unibuc.ro/universitatea-din-bucuresti-semnatară-cartei-diversitatii-din-romania/>

¹⁶ CIVIS – Alianța Civică Universitară Europeană. Disponibil la: <https://unibuc.ro/despre-ub/civis/>

¹⁷ Planul de Egalitate de Gen al Universității din București. Disponibil la: <https://gep.unibuc.ro/>

¹⁸ *Decalajul etnic în România*, Agenția „Împreună” (2022). Disponibil la: <https://www.agentiaimpreuna.ro/decalaje-etnice-in-romania-raport-2022/>

Dintre recomandările studiului, menționăm câteva dintre cele mai relevante care credem că pot fi extinse pentru promovarea diversității, incluziunii sociale și a nediscriminării în Universitatea din București:

- În procesul de evaluare de către studenți din metodologia cadru de evaluare a performanțelor profesionale individuale ale personalului didactic și de cercetare, se vor introduce itemi / întrebări privind egalitatea de gen, discriminarea și hărțuirea sexuală;
- Organizarea unei școli de vară pe tema studiilor de gen pentru studenții din ciclul de licență (cu accent pe cei din domeniile STEM);
- Promovarea reconcilierii obligațiilor de îngrijire ale studenților cu cele educaționale pentru încurajarea educației terțiare pentru toți tinerii, indiferent de obligațiile familiale;
- Campanie privind combaterea discriminării și hărțuirii sexuale în UB derulată de studenți prin asociațiile studențești și prin parteneriate cu ONG-uri de profil;
- Plan de comunicare și calendar de activități pentru promovarea egalității de gen: luna diversității, luna promovării drepturilor femeii, campania pentru prevenirea și combaterea violenței domestice, excelența în cercetare la feminin / Femeile în știință;
- Realizarea unui ghid prietenos pentru promovarea limbajului incluziv care să conțină clarificări terminologice și exemple concrete;
- Organizarea unui birou cu cel puțin un angajat specializat pe probleme de egalitate de gen în structura administrativă deja existentă a UB.

Aceste măsuri, propuse prin Planul de Egalitate de Gen al Universității din București, ușor dezvoltate și adaptate pentru a conține noțiuni mai largi despre discriminare și diversitate în general, pot ajuta la construirea unui mediu mai incluziv și echitabil pentru întreaga comunitate a universității, implicit și pentru studenții romi.

Universitatea din București nu duce lipsă, la nivel discursiv, de documente prin care își asumă principii și valori promotoare ale incluziunii și diversității, însă trebuie să urmeze pași concreți pentru a pune în practică și a construi mediul academic dorit (vedeți, de asemenea, secțiunea Recomandări).

Povești despre schimbare

Numele	Facultatea	Nivelul de studii	Status academic
Raluca Munteanu	Facultatea de Economie - ASE	master	absolventă
Alexandru Stan	Facultatea de Drept, Facultatea de Afaceri - UB	licență	student
Silvia Coman	Facultatea de Sociologie și Asistență Socială – UB	licență	absolventă
Lucian Tănase	Facultatea de Educație Fizică - Universitatea Valahia din Târgoviște	licență	absolvent
Nicoleta Filip	Facultatea de Psihologie și Științele Educației - UB	master	studentă
Florentina Nicolae	Facultatea de Psihologie și Științele Educației - UB	master	absolventă
Mihaela Nan	Facultatea de Economie - ASE	master	absolventă
Mihai Mitică	Facultatea de Drept - Universitatea din Craiova	master	absolvent
Adriana Cercel	Facultatea de Științe Economice - Universitatea „1 Decembrie 1918” Alba Iulia	master	studentă
Victor Dulghere	Facultatea de Sociologie și Asistență Socială – UB	licență	absolvent

În cadrul cercetării au fost culese o serie de 10 povești de tip „Cea mai semnificativă schimbare” (*Most Significant Change*) ce și-au propus să surprindă schimbările care au apărut în viața respondenților ca urmare a faptului că au beneficiat de măsuri afirmative în timpul studiilor universitare. Cei mai mulți dintre studenții și absolvenții romi povestesc despre cum candidarea la facultate pe un loc pentru romi, iar mai apoi anii de studiu, i-au ajutat în dezvoltarea personală și asumarea etniei lor. Dacă o parte dintre respondenți evitau să își afirme etnia de teama reacțiilor rasiste din jur, cu care unii s-au confruntat deja în liceu, ei ne spun că locurile pentru romi în universități au fost oportunitatea prin care au reușit să se simtă confortabili cu identitatea lor și au devenit un exemplu atât pentru alți tineri romi din comunitate, cât și pentru ceilalți neromi care nu cred că romii ar putea reuși în mediul academic. Alți beneficiari ai măsurii afirmative subliniază că nu ar fi putut absolvi facultatea în lipsa locurilor pentru romi deoarece costurile de școlarizare și traiul într-un oraș nou ar fi fost prea mari pentru ei, iar oportunitățile de angajare și de dezvoltare pe plan personal ar fi fost și ele pierdute odată cu încetarea timpurie a studiilor.

În continuare se află poveștile despre schimbare împărtășite de studenții/absolvenții romi, beneficiari ai măsurii afirmative.

Labirintul încâlcit

Raluca Munteanu, absolventă de master a Facultății de Economie din cadrul Academiei de Studii Economice din București

Pot să spun despre mine că sunt o persoană cu diverse pasiuni, care într-un fel se completează frumos. Pe de-o parte îmi place economia, motiv pentru care și lucrez în domeniul bancar, iar pe de altă parte îmi place și lumea culinară. Colac peste pupăză, chiar și IT-ul mă atrage. Toate acestea fac parte din identitatea mea. Vorbind despre acestea, identitatea mea etnică joacă un rol foarte important. A fost un proces mai lung până să ajung la „versiunea” la care sunt acum.

Mi-am recunoscut dintotdeauna, public, etnia, chiar dacă uneori a venit cu unele dezavantaje - spre exemplu, pe când eram în gimnaziu, un coleg de-al meu s-a mirat la final de an, doar pentru că eram etnic rom, că am reușit să am o situație școlară mai bună decât al lui. Acel moment m-a înfuriat. A fost unul dintre acele momente în care am simțit acele prejudecăți care sunt proiectate asupra romilor în mediile academice, și nu numai. De atunci, inclusiv și în anii de liceu, am încercat să le explic celorlalți preconcepțiile, stereotipurile și atitudinea rasistă de care comunitatea romă se lovește în fiecare zi.

Când a fost timpul să-mi aleg facultatea pentru a-mi continua studiile, am optat pentru Academia de Studii Economice pe filiera economică. Mi-am dorit să-mi ating potențialul maxim. Am decis să aplic pentru locurile distincte destinate romilor de care aflasem de la verișoarele mele mai mari. Am făcut asta pentru că mi-am dorit să ofer un exemplu colegilor mei și altor tineri de vârsta mea, dar și pentru a nu-mi ascunde această parte din identitate. Acei ani de studiu au fost frumoși și plini de provocări deoarece am încercat să-mi împart cât mai bine timpul între facultate și locul meu de muncă. În final, chiar simt că toți acei factori m-au ambiționat să mă străduiesc și mai tare.

Decizia de a aplica pentru locurile distincte pentru romi s-a dovedit a avea un impact foarte mare asupra vieții mele. În primul rând a reprezentat șansa de a primi o educație de calitate în domeniul la care am visat și să cunosc oameni care m-au inspirat și de la care am avut multe de învățat. În comunitatea mea, și în rândul prietenilor mei, simt de asemenea că s-a petrecut o schimbare: am reușit să sparg prejudecăți și stereotipuri, cum ar fi cele legate de etnicii romi în mediul școlar și academic, iar la rândul meu, să încurajez și alți tineri romi să aplice pentru aceste locuri.

Dintre toate aceste schimbări, simt că cea mai semnificativă a fost șansa de a mă cunoaște pe mine cu adevărat, dar și de a putea să îi ajut pe alții să se descopere. Cred că dacă nu aș fi beneficiat de aceste locuri nu aș fi fost omul care sunt acum. Cred cu speranță că viitorul va fi mai incluziv și mai prietenos, iar viitorii mei copii nu vor mai fi nevoiți să se confrunte cu astfel de situații.

Mitul lui Sisif

Alexandru Stan, student al Facultății de Drept și al Facultății de Afaceri din cadrul Universității din București

Cred că mereu am fost pasionat de voluntariat, am început de la o vârstă fragedă ca mulți copii de vârsta mea, în Cercetașii României. Acum sunt student la Facultatea de Drept iar în același timp urmez și cursurile Facultății de Afaceri, specializându-mă în Marketing, în cadrul Universității din București. În momentul de față fac parte din echipa de conducere a Uniunii Naționale a Studenților din România și militez în diferite structuri pentru drepturile, nevoile și incluziunea romilor. Până să ajung în acest punct, totuși am trecut prin niște momente mai neplăcute de unde am prins dorința de schimbare ce a venit în căutarea propriei identități.

Liceul nu a fost cea mai ușoară etapă pentru mine, m-am confruntat cu stereotipuri, prejudecăți și chiar jigniri doar pentru că eram de etnie romă, motiv pentru care a durat să-mi asum în mod public etnia. În a doua jumătate a liceului am început să îmi redescopăr propria persoană, valorile mele dar și noi interese, moment în care am început să fiu pasionat și de magie, lucru ce a devenit un adevărat hobby pentru mine. În același timp am început să citesc din ce în ce mai mult despre probleme de care se lovea comunitatea romă, precum rasismul și indiferența care, din nefericire, încă sunt prezente în societatea noastră. După ce mi-am recunoscut în mod public etnia în rândul colegilor și profesorilor mei am început să militez în spațiul online despre diferitele probleme sau incidente în care erau implicați membri ai comunității române. Îmi primeam și încă îmi primesc foarte mult „hate”, dar prefer să o iau constructiv și să înțeleg de fapt de unde vine această problemă. După, la Facultatea de Drept, am început în mișcarea de reprezentare a studenților dar și mi-am continuat eforturilor mele în spațiul public pe teme ce sunt pentru și despre comunitatea romă. Un pas mare pentru mine totuși, a reprezentat Facultatea de Afaceri, acolo am aplicat pentru un loc destinat romilor. Am vrut să sparg stereotipuri, am vrut să dovedesc că performanța academică nu are nicidecum legătură cu etnia sau de orice alt loc distinct. A fost ca un „statement” care m-a ajutat să deschid masa discuțiilor la nivel academic spre problematica rasismului și discriminării tinerilor romi și nu numai.

Eu mi-am denumit povestea „Mitul lui Sisif” pentru că asemenea legendei grecești simt că împing acest bolovan sus pe deal, fac ce fac iar mai apoi tot cade dar trebuie să continui. Cea mai mare schimbare pe care simt că am făcut-o a fost la nivelul colectivului și mediului academic. Am un frate mai mic căruia doresc să îi insuflu din curaj și perseverență, în special dacă se va confrunta și el la rândul lui, din nefericire, cu prejudiciile și stigma asociată etniei române. Pe viitor aș vrea să continui în această sferă de reprezentare a tinerilor și studenților iar mai departe în mediul politic, pentru a face parte din schimbare.

Mulțumesc, viață!

Silvia Coman, absolventă de licență a Facultății de Sociologie și Asistență Socială din cadrul Universității din București

Numele meu este Silvia Coman, am 24 de ani și sunt o femeie romă. Lucrez ca asistent social în cadrul Direcției Generale de Asistență Socială din Municipiul București, la un adăpost de noapte, iar în prezent îmi urmez visul de a face parte din sistemul medical, urmând o școală postliceală de asistenți medicali. Până să devin adult, mi-am ținut etnia într-un loc „neutru”, tocmai pentru a evita momentele neplăcute pe care alți romi le întâmpinau. Știam în sufletul meu că sunt ambițioasă, muncitoare și nu voiam ca aceste lucruri să nu îmi fie recunoscute.

La liceu am beneficiat de locurile distincte pentru romi. Colegii mei știau că cineva din clasă beneficia de ele, dar nu au știut niciodată că eram eu. Acești ani de liceu au fost lipsiți de situații neplăcute, tocmai de asta nu mă simțeam confortabilă să recunosc, public, etnia mea.

Când am terminat liceul am fost foarte indecisă în legătură cu facultatea pe care să o urmez. Inițial, voiam să mă axez pe filiera administrativă, dar în urma unor discuții cu mai multe persoane de la Agenția Națională a Romilor, de unde mi-am luat și recomandarea pentru a aplica ulterior pentru locurile distincte acordate romilor, am decis să aplic la Facultatea de Sociologie și Asistență Socială din cadrul Universității din București, specializarea Asistență Socială. Mereu m-am considerat o persoană empatică și cu dorința de a-i ajuta pe ceilalți, așa că mi-au plăcut mult materiile pe care le-am studiat în facultate. Cred că au fost cei mai frumoși ani! Decizia de a aplica pentru locurile distincte pentru romi, mi-a asigurat mai apoi un loc la buget și diferite burse care m-au ajutat financiar să-mi urmez studiile. Decizia mea m-a ajutat să nu-mi mai fie frică să-mi asum identitatea etnică și să trec peste preconcepțiile celorlalți.

Consider că cea mai semnificativă schimbare a fost marcată de momentul în care nu mi-a mai fost frică să-mi recunosc public etnia mea. Frica poate schimba omul, de aceea încerc să-mi urmez visurile și dorințele, chiar și în acest punct în care îmi schimb cariera.

Prin educație îți împlinești visul

Lucian Tănase, absolvent de licență al Facultății de Educație Fizică din cadrul Universității Valahia din Târgoviște

Mă numesc Lucian Tănase, am 28 de ani și sunt un tânăr de etnie romă. Mi-a plăcut sportul de când eram copil, iar pasiunea asta a rămas cu mine și după ce am crescut. În clasa a VIII-a, la sfatul consilierului școlar, am aplicat pentru locurile distincte destinate romilor la un liceu sportiv, ceea ce s-a dovedit a fi un prim pas dintr-o lungă și formativă experiență cu măsurile afirmative.

În primele două săptămâni colegii erau mai reticenți în a vorbi cu mine. Probabil nu știau la ce să se aștepte deoarece nu mai fuseseră puși în situația de a avea un coleg de etnie romă. La scurt timp, însă, am început să leg prietenii cu ei, iar după o perioadă am devenit căpitanul echipei de handbal, un fel de lider al colectivului. Cu profesorii am avut o relație foarte bună, am simțit cu adevărat că mă sprijină și că mă ambiționează să îmi ating potențialul maxim pe plan academic și pe plan sportiv. Au fost foarte multe momente frumoase în anii de liceu - tot în perioada aceea am început să mă implic civic pentru cauza ce ține de comunitatea romă, comunitatea mea. Așa am înțeles cât de importantă este orice formă de implicare din partea fiecăruia.

La facultate, am continuat tot pe profil sportiv, la Facultatea de Educație Fizică din Târgoviște. Am decis să aplic din nou pentru locurile destinate romilor, în urma experienței de la liceu. A fost o decizie foarte avantajoasă din punct de vedere financiar deoarece îmi asigura un loc la buget. Am avut ocazia să aflu, la nivel teoretic, tainele sportului, și cum poți să îndrumi corect și în siguranță o persoană în a începe un sport. Experiența per total a fost una pozitivă, mi-am făcut mulți prieteni, iar profesorii au fost dedicați și înțelegători. Un singur eveniment mi-a lăsat un gust amar, când doi colegi au avut o altercație la școală, iar unul dintre ei a sesizat poliția cum că eu aș avea intenția să îl bat. În săptămâna următoare a venit poliția la facultate. Eu nu știam de evenimentul respectiv, nici măcar nu fusesem în ziua respectivă la școală. Le-am explicat agenților de poliție că nu știam nimic de acel eveniment, că nu am avut intenția de a lovi pe cineva având în vedere că abia îi știam pe cei care au avut altercația, și am fost lăsat în pace.

În momentul de față sunt profesor de sport la o școală din Târgoviște, lucru care cred că reprezintă cea mai mare schimbare ca urmare a posibilității de a beneficia de locurile distincte. Eu îmi încurajez și acum elevii sau alți tineri care fac parte din comunitatea romă să aplice pentru aceste măsurile afirmative, dar și să se implice în comunitatea lor pentru cauzele ce sunt aproape de sufletul lor.

Reziliența

Nicoleta Filip, masterandă a Facultății de Psihologie și Științele Educației din cadrul Universității din București

Numele meu este Nicoleta Filip, sunt mămica unei fete, iar ocupația mea este de asistentă la un spital din București și în paralel lucrez la un ONG. Povestea mea începe din copilărie, eu provin dintr-o familie care nu a avut foarte multe posibilități, dar care m-a susținut cu tot ce a putut. De mic copil mi-a plăcut să învăț și să descopăr lucruri noi. În ciuda posibilităților limitate, am căutat mereu o cale să îmi urmez visul și să îmi continui educația. Ca mic copil am fost călăuzită de un profesor pe care îl numeam „bunicul meu”, un domn în vârstă pe care mama l-a cunoscut în timp ce muncea și care și-a dorit să mă ajute să îmi continui educația dar și să aflu lucruri noi din domenii inaccesibile familiei mele. Eu încă îi port poza lui în portofelul meu, a însemnat mult pentru mine. În anii de liceu am fost nevoită să îmi iau un loc de muncă pentru a mă întreține iar mai apoi am continuat la o școală sanitară. Mereu mi-a plăcut să ajut oamenii cu ce pot, așa că m-am decis să continui în mediul medical.

Decizia de a mă înscrie la facultate a venit într-un moment foarte atipic. Însărcinată fiind cu fetița mea, am trecut cu familia mea printr-un eveniment foarte nefericit care m-a făcut să îmi regândesc viața și deciziile mele pentru viitor. În perioada aceea nefericită am dat de niște oameni buni la suflet care erau asistenți sociali, moment în care m-am decis că și eu mi-aș dori să fac același lucru, să ajut oamenii în nevoie și să fac o schimbare în comunitate. Nu voi uita niciodată bunătatea acelor oameni dar și a altora pe care i-am întâlnit. Astfel m-am decis să mă înscriu la facultate, în primul rând să îmi dovedesc că pot iar în al doilea rând să fac o schimbare la nivelul comunității. Alegerea mea a fost Facultatea de Sociologie și Asistență Socială din cadrul Universității din București, la specializarea Asistență Socială. Nu voi uita niciodată emoțiile prin care am trecut în momentul depunerii dosarului. Nici acea perioadă nu a fost lipsită de griji, șansa mea a constant în locul destinat studenților romi pentru a-mi urma visul, deoarece nu aveam posibilitățile necesare să plătesc taxa de școlarizare iar în același timp să îmi susțin familia și să îmi cresc copilul. Un moment de neuitat a fost când am primit telefonul de la Secretariat, mai știam că și-au depus mai mulți dosarul pentru locurile respective și nu eram sigură că voi intra, dar când am auzit confirmarea din partea doamnelor de la Secretariat am luat metroul în secunda doi să îmi depun actele.

Facultatea pentru mine nu s-a materializat doar în lucrurile pe care le-am învățat din pasiune ci și în implicarea mea într-o mulțime de proiecte și ONG-uri aproape de sufletul meu. Totuși, parcursul meu în facultate nu a fost tocmai ușor, am avut un buget limitat, am avut momente când simțeam că nu mai pot de oboseală ori când după facultate și muncă mergeam acasă și aveam grijă de fetița mea și noaptea învățam. Însă, în ciuda acestora am continuat, mi-am găsit puterea în mine și am continuat la master. În final am simțit că facultatea, profesorii și colegii mi-au dat o putere extraordinară.

Pot să spun că cea mai mare schimbare s-a întâmplat într-un moment în care nu mă așteptam, un moment greu, dar îndrăzneam să gândesc pozitiv. Cu sinceritate pot să spun că șansa mea a constant în acele locuri destinate romilor, care mi-au oferit șansa să îmi continui pregătirea mea academică și să îmi urmez visul, fără acestea nu cred că aș fi ajuns aici. Cea mai mare realizare a fost să devin ceea ce sunt eu azi și ce am reușit să fac. În continuare, doresc să mă dedic total mediului academic și să urmez un doctorat pentru

a putea călăuzi la rândul meu alți tineri studenți. Eu cred într-un viitor în care cu toții suntem mai buni și înțelegători, un viitor în care toți tineri își pot urma visul.

Romul care a înțeles ce înseamnă să fii rom

Florentina Nicolae, absolventă de master a Facultății de Psihologie și Științele Educației din cadrul Universității din București

Mă numesc Florentina Nicolae, am 24 de ani iar până acum doi ani îmi era teamă să-mi recunosc etnia. Mult timp am încercat să ascund acest lucru, această parte din mine față de lume, pentru a nu fi privită diferit. Povestea mea începe din liceu, chiar în anii mei de adolescență, unde am urmat profilul pedagogic pe care mi l-am dorit așa de mult. În acei ani am beneficiat de locurile alocate romilor, dar niciodată nu am recunoscut acest lucru. Îmi era teamă că, pur și simplu, voi fi privită cu alți ochi sau chiar tratată diferit de către colegii mei. Această teamă îmi era alimentată și de glumele proaste pe care ei le făceau la adresa romilor. Eu nu eram în „radarul” lor deoarece trăsăturile mele nu sugerau în ochii lor că aparțin acestei minorități. Astfel, am trecut peste anii de liceu ferindu-mă de ce îmi era mai frică.

După ce am terminat liceul, am început Academia de Studii Economice, doar că mi-am dat seamă destul de rapid că nu mi potrivea specializarea la care eram. Așa că, m-am angajat la o grădiniță ca educatoare, având pregătirea pe care o primisem la liceu, iar după am aplicat la Facultatea de Psihologie pentru a urma psihopedagogia specială. Șansa mea a constat în acele locuri rezervate romilor, fără de care nu aș fi reușit să îmi continui educația din cauza costurilor mari ce sunt, în mod normal, asociate. Acea perioadă a facultății a venit cu multe provocări deoarece trebuia să îmi împart timpul cât mai eficient între locul meu de muncă și cursurile de la facultate. Dar cred ferm că totul a meritat. Am vorbit foarte mult despre teme legate de incluziune și interculturalitate, care nu doar că m-au ajutat în profesia mea, m-au și pus pe gânduri asupra propriei identități. Așa am ajuns să mă implic în cauze ce țin de comunitatea romă din țara noastră.

Dacă aceste locuri nu existau în mediul academic, cred că tărie că nu aș mai fi avut viața de care acum mă bucur, job-ul pe care îl am sau studiile pe care le-am urmat. Cea mai importantă schimbare a fost la nivel personal, mi-a dat curajul să-mi asum personal etnia, iar mai apoi să mă simt confortabilă să o recunosc și față de ceilalți. În general, măsurile afirmative mi-au dat „aripile” să visez și să îmi urmez obiectivele pe care mi le-am setat de mai mult timp, care se pare că din ce în ce mai mult se revăd. Un bun exemplu fiind masterul pe care l-am finalizat, iar pentru viitor, obiectivul de a realiza un doctorat tot în domeniul pedagogiei.

Totul este cu un motiv

Mihaela Nan, absolventă de master a Facultății de Economie din cadrul Academiei de Studii Economice București

Mă numesc Mihaela Nan, sunt absolventă a Academiei de Studii Economice și lucrez în industria bancară, un mediu în care îmi place tare mult. Nu mi-a fost niciodată rușine de etnia mea. Îmi amintesc că în generală am avut un colectiv foarte înțelegător, lucru care m-a ajutat să îmi asum mai mult identitatea mea și să mi-o exprim public. Când a venit timpul facultății m-am decis din prima să dau la Academia de Studii Economice pe un profil economic, chiar dacă terminasem filologie în liceu. Am aplicat pentru locurile distincte destinate romilor. Aflasem de ele de la o cunoștință și m-am decis destul de repede să aplic, poate și din dorința de a face un „statement”. Știam foarte bine că există mulți alți tineri cărora le este frică să își recunoască etnia, de aceea am vrut să arăt că „Uite, și un tânăr de etnie romă poate face o facultate!”.

Facultatea chiar a fost o perioadă foarte frumoasă și formativă, m-am lovit probabil, ca fiecare student la început de drum, de unele dificultăți și provocări ale unui nou oraș, dar mi-am și făcut foarte mulți prieteni. Uitându-mă în urmă asupra acelor ani, multe schimbări au avut loc prin prisma faptului că am beneficiat de un loc distinct, pe lângă faptul că am fost scutită de plata taxei de școlarizare, mereu fiind la „buget”, am avut și diferite burse de studiu, care au fost un adevărat suport din punct de vedere financiar. Aveam să mă dezvolt foarte mult din punct de vedere personal. Una dintre valorile pe care le-am interiorizat în acei ani a fost cea a mândriei: mândrie față de etnia mea, de a nu-mi nega niciodată identitatea. Încerc mereu să răspândesc această valoare și în rândul apropiaților mei și comunității din care fac parte.

Una dintre schimbările pe care încă le resimt în urma acestei oportunități s-au petrecut la nivel personal, cât și profesional prin modul în care văd lucrurile, complet diferit în comparație cu câțiva ani în urmă. Sunt ferm convinsă că toate s-au întâmplat în viața mea cu un anumit motiv, de ceea mi-am numit astfel povestea.

Un lucru normal din viața oricărui tânăr rom

Mihai Mitică, absolvent de licență al Facultății de Drept din cadrul Universității din Craiova

Mă numesc Mihai Mitică, sunt un bărbat de etnie romă și lucrez ca polițist în Municipiul Craiova. Povestea mea începe, probabil, ca a oricărui tânăr care încearcă să-și facă un rost în viață. Ca licean m-am înțeles foarte bine cu colegii mei, m-am simțit integrat și apreciat pentru cine sunt eu. Totuși, a fost un eveniment care mi-a lăsat un gust amar. Era vorba de o profesoară care m-a întrebat în timp ce eram la tablă dacă sunt rom, moment în care m-am simțit stânjenit. Când a venit vremea să fiu student, am încercat pentru un an o facultate din București doar că nu mi s-a potrivit și nici posibilitățile mele financiare de la acea vreme nu mi-au permis să continui.

După acel an la București m-am simțit derutat, dar la sfatul bun al unui vecin am aplicat la Facultatea de Drept din cadrul Universității din Craiova, pe locurile destinate romilor ce s-a dovedit a fi avantajos pentru mine din punct de vedere financiar. La vremea aceea foarte puțin aplicau pentru aceste locuri. Țin minte că eram printre puținii solicitanți ai Partidei Romilor pentru adeverința respectivă. Perioada facultății a coincis și cu implicarea mea civică, simțeam că trebuie să contribui cu ceva comunității rome. Așa că am fost printre membrii fondatori ai unei asociații ai studenților romi din cadrul universității, iar mai apoi, după ceva timp, am lucrat la Agenția Națională a Romilor până să devin polițist. Acel pas pe care l-am făcut, să aplic pentru locurile distincte, a fost foarte important pentru mine. Am mai cunoscut și alți studenți romi în facultate, doar că erau reticenți în a-și recunoaște etnia. Eu, în schimb, am vrut să sparg această paradigmă și să dovedesc că și un rom poate urma o facultate și să se specializeze ca oricare alt om, lucru pentru care am simțit că am fost apreciat de profesorii și colegii mei.

Uitându-mă în retrospectivă asupra acelei perioade simt că multe schimbări au apărut în viața pe parcursul acestor ani, ca urmare a faptului că am beneficiat de un loc distinct în facultate. Una dintre ele fiind posibilitatea de a deveni independent din punct de vedere financiar, în special în primii ani de studenție, dar și de a avea parte de o educație de calitate. Dintre toate acestea, cred că cea mai semnificativă a fost că am devenit persoana care sunt acum. Toate aceste lucruri nu cred că s-ar fi petrecut fără îndrumarea pe care am primit-o din partea vecinului meu în acel moment. A creat un „lanț” prin vorbele bune pe care și eu doresc să îl continui cu viitoarea generație.

Un nou început

Adriana Cîrcel, masterandă a Facultății de Științe Economice din cadrul Universității 1 decembrie 1918 Alba Iulia

Mereu am considerat că prin bunătate și ambiție un om poate realiza multe și cred că acesta a fost și cazul meu. Mă numesc Adriana Cîrcel, actual masterandă și mămica unei fetițe. Povestea legată de identitatea mea începe de când eram mică. Niciodată nu mi-a fost rușine să îmi recunosc etnia, dar când a venit timpul liceului am trecut prin momente mai puțin plăcute. La liceu am beneficiat de locurile distincte acordate elevilor romi pentru a avea oportunitatea de a urma profilul pe care cu adevărat mi-l doream. Nu voiam să ascund față de colegii mei faptul că am beneficiat de aceste măsuri, doar că erau momente în care auzeam pe la spate „uite-o și pe asta”. Am învățat până la urmă să trec peste aceste momente cu ajutorul prietenelor mele din clasă.

După ce am terminat liceul, am vrut să mă focusez familiei mele, moment în care am devenit și mămica fetiței mele. După doi ani, la sfatul unei bune prietene, am hotărât să mă reîntorc în mediul academic. Mi-a plăcut foarte mult domeniul contabilității și am simțit că trebuie să îmi construiesc o carieră în această direcție, așadar am decis să aplic la facultate pentru locurile destinate etnicilor romi. La fel ca în liceu, au fost unii colegi care nu au înțeles care este rolul acestor măsuri afirmative, motiv pentru care am simțit în unele momente că nu mă tratau la fel de frumos cum îi tratau pe ceilalți. Oportunitatea acestor locuri distincte mi-a oferit ocazia de a beneficia de o educație de calitate în ciuda bugetului limitat. Pe lângă aspectul financiar, am avut șansa să mă dezvolt foarte mult pe plan profesional. Totuși, cea mai semnificativă schimbare a apărut la nivelul mentalului meu deoarece întreaga experiență m-a motivat să continui mereu, în ciuda dificultăților, și să îndrăznesc să muncesc pentru îndeplinirea visului meu, oricare ar fi acela.

Povestea mea se numește „Un nou început” deoarece am simțit acel moment în care am început facultatea ca o nouă etapă în viața mea. Sunt ferm convinsă că toate aceste experiențe m-au format ca om și cred că niciodată nu este prea târziu să-ți atingi potențialul.

Un pas spre un viitor mai bun

Victor Dulghere, absolvent de licență al Facultății de Sociologie și Asistență Socială din cadrul Universității din București

Pentru mine măsurile afirmative au jucat un rol foarte important deoarece au fost singura modalitate prin care am putut să termin facultatea, dar și să mă dezvolt personal, să-mi înțeleg identitatea, iar mai apoi să o accept. Povestea mea începe odată cu liceul. Nu a fost tocmai o perioadă foarte ușoară pentru mine deoarece colegii se comportau diferit cu mine din cauza etniei mele, lucru care m-a făcut mult timp să neg cine sunt, în speranța că toate acele acte de rasism vor înceta. Nici cu profesorii mei nu a fost așa de simplu în liceu. Erau polarizați, unii erau înțelegători și nu făceau diferențe față de elevi și etniile lor, pe când alții se comportau diferit, lucru care era destul de clar.

După ce am terminat liceul, nu am vrut să continui în mediul universitar pentru că pur și simplu nu aveam posibilitățile materiale de a mă întreține singur, ba chiar de a plăti și taxa de școlarizare, așa că m-am decis să mă angajez. Am lucrat foarte mult timp ca șofer profesionist, iar mai apoi ca agent de vânzări, dar niciodată nu am renunțat la dorința de a-mi continua studiile. Pe parcursul acelor ani, după ce m-am stabilizat financiar, am mai „jonglat” cu mai multe facultăți, dar contextul a fost de așa natură încât trebuia să renunț.

Am aflat de locurile alocate pentru romi la facultăți, ulterior, iar pe vremea aceea chiar era „bătaie” pe ele, dar am decis să aplic. Până la urmă era singura mea opțiune de a finaliza o facultate și de a-mi croi un viitor mai sigur. Am decis să urmez Facultatea de Sociologie și Asistență Socială din cadrul Universității din București, pentru specializarea de Asistență Socială deoarece voiam să aflu mai multe despre realitatea socială a lumii în care trăim. Acei ani de facultate și-au lăsat cu siguranță amprenta asupra mea prin oportunitățile de dezvoltare pe plan academic, dar m-a ajutat mult și pe plan personal. Acea perioadă a coincis și cu momentul în care am vrut să îmi înțeleg și accept identitatea etnică.

Dacă ar fi să mă gândesc la schimbările care au apărut în viața mea în urma faptului că am beneficiat de acele locurile distincte, primul lucru care îmi vine în minte sunt oamenii pe care i-am întâlnit pe parcursul drumului, de la care am avut foarte mult de învățat și care m-au ajutat să mă dezvolt. Apoi au fost avantajele aduse de faptul că eram scutit de costurile de școlarizare. Totuși, cea mai semnificativă schimbare este faptul că finalizarea unei facultăți mi-a oferit un mare avantaj pe piața de muncă, un pas spre un viitor mai bun. Chiar dacă în momentul de față nu lucrez în domeniul asistenței sociale, ci sunt un antreprenor, niciun efort nu a fost degeaba, și asta încerc să le transmit și celor din noua generație, cei pe care îi îndrum să aplice pentru aceste locuri.

Concluzii și recomandări

Politica de acordare a locurilor distincte pentru romi în universități este una dintre cele mai relevante politici publice pentru romi dezvoltate în ultimii 30 de ani în România. Aceasta a apărut în contextul unor nevoi identificate de reprezentanții romi și lucrătorii în domeniul social la începutul anilor 1990 și pe fondul unei deschideri instituționale care a permis punerea în practică a acestei idei.

Acțiunea afirmativă pentru romi în mediul universitar apare pentru prima dată în anul universitar 1992-1993 și este introdusă de către secția de Asistență Socială a Universității București, fiind alocate un număr de 10 locuri pentru studenții romi. Din anul universitar următor, acțiunea este preluată și de alte catedre de profil din cadrul Universităților din Cluj, Iași, Timișoara. Măsurile afirmative conform normei internaționale au caracter temporar, un scop bine definit și nu poate constitui discriminare, însă fără o evaluare obiectivă nu putem stabili dacă aceste măsuri și-au atins scopul. Ministrul Educației și, implicit statul român nu au reușit să monitorizeze și evalueze măsurile afirmative până în prezent. Mai mult decât atât, cadrul legislativ este precar și nu există metodologii de implementare a politicii publice, aceasta fiind lăsată, mai degrabă, să funcționeze din inerție, așa cum s-a întâmplat în ultimii 30 de ani.

Pentru a putea analiza impactul măsurii de alocare a locurilor pentru romi în universități este nevoie de cunoașterea informațiilor cu privire la dinamica studenților romi care au beneficiat de această măsură și care este traiectoria lor educațională și profesională. La momentul actual, nu există un sistem unitar de centralizare și colectare de date cu privire la romii care au intrat pe locuri destinate la facultăți. Conform datelor primite de la Ministerul Educației pentru perioada 2002-2022, aproximativ 9000 de romi au beneficiat de această măsură la nivel național, la ciclul de licență, cu o medie de 447 de studenți anual. În anul 2016, politica publică a fost extinsă și la nivelul studiilor masterale, astfel, 682 de romi au beneficiat de un loc destinat în cadrul programelor masterale din România în perioada 2016-2022. În cazul studiilor doctorate, peste 100 de romi au fost înscriși într-un astfel de program pe un loc destinat romilor în perioada 2017-2022. Cu toate acestea, analiza este incompletă ca urmare a lipsei informațiilor despre parcursul acestora în cadrul programelor de studiu în care au fost înscriși și ce s-a întâmplat după finalizarea studiilor.

Pe baza datelor primite de la Ministerul Educației, a fost analizată dinamica numărului de studenți romi înscriși anual (2002-2022) la 46 de universități publice de la nivel național. Putem identifica astfel 3 categorii de universități:

- 1) Universitățile care au fost constante în alocare de locuri pentru romi;
- 2) Universitățile care inițial au avut un număr mai mic de studenți romi înscriși, dar al căror număr a crescut de-a lungul timpului;
- 3) Universitățile al căror număr de studenți romi a scăzut în ultimii 20 de ani.

De asemenea, am observat că, din anul universitar 2019-2020 până în prezent, ne **confruntăm cu o înrolare mai mică a studenților romi pe locuri destinate romilor**. Această scădere a numărului de studenți romi înscriși pe locuri destinate poate avea mai multe: (1) scăderea numărului total de absolvenți de clasa a 12-a care iau Bacalaureatului care se reflectă și în numărul de tineri romi care se înscriu la facultate; (2) existența unui număr de studenți romi înscriși pe locuri generale pentru care nu există o evidență și (3) scăderea numărului de studenți romi ca fenomen distinct.

Pentru a completa perspectiva analizei cantitative a studenților romi care au beneficiat de măsura afirmativă, am realizat 30 de interviuri semi-structurate cu 4 categorii de respondenți: (1) studenți și absolvenți romi, (2) studenți neromi, (3) inițiatori ai măsurii, reprezentanți ai societății civile romi, (4) reprezentanți ai facultăților din cadrul Universității din București. Politica de acordare a locurilor distincte pentru romi în universități este considerată ca fiind în continuare relevantă și utilă de către toate aceste categorii de respondenți. Decalajul de acces și educațional în general nu a fost încă reparat, motiv pentru care se justifică continuarea acestei politici publice. Impactul perceput al politicii publice este resimțit pe mai multe dimensiuni:

- Creșterea numărului de tineri romi care au avut acces la studii superioare și care au devenit modele pentru comunitățile din care provin și alte comunități de romi;
- Dezvoltarea unui grup de romi („elită romă”) care conștientizează nevoile și decalajele cu care se confruntă romii, promovează combaterea discriminării, contribuie la diminuarea stereotipurilor și prejudecăților și au un rol activ în crearea identității culturale a romilor în spațiul românesc și nu numai;
- Formarea de profesioniști romi care lucrează în domenii diverse precum asistență socială, administrație publică, educație, medicină etc.

De-a lungul celor 30 de ani de implementare a politicii publice într-un cadru legislativ slab reglementat au apărut și o serie de provocări:

- Procesul de acces al romilor pentru un astfel de loc care implică atât asumarea individuală a etniei romi, cât și recomandarea unei organizații romi. Astfel, au apărut dezbateri cu privire la modul de atestare sau verificare a etniei pentru a fi limitate abuzurile. Etnia este un concept fluid și dificil de operaționalizat și care, în practică, conduce la situații complexe sau dificile, un astfel de exemplu este cazul familiilor mixte, în care este neclar copiilor cum ar trebui să se declare.
- Așteptările privind ceea ce ar trebui să restituie romii înapoi comunității sau mișcării romilor după finalizarea studiilor. Nu există un consens cu privire la acest subiect, una dintre perspective fiind că beneficiarii măsurilor afirmative pentru romi au o „datorie morală” de a contribui la incluziunea romilor, în funcție de natura profesiei.
- Modalitatea de stabilire a numărului de locuri alocate de către fiecare facultate și universitate în parte. Exista discrepanțe majore între numărul de locuri oferite de către facultăți ale aceleiași universități, iar acest fapt se datorează și lipsei unei metodologii de stabilire a criteriilor pe baza cărora se decide numărul de locuri;

În continuare urmează recomandări concrete pentru actorii implicați în dezvoltarea și implementarea politicii publice de alocare a locurilor speciale pentru romi în universități, așa cum au rezultat în urma analizei datelor cantitative și calitative ale studiului, cu scopul de a oferi posibile direcții pentru crearea unei abordări mai comprehensive, atât din perspectiva nevoilor studenților, cât și a sustenabilității politicii publice.

Recomandări

În urma analizei datelor cantitative și a interviurilor cu studenți, inițiatori ai măsurii, reprezentanți ai societății civile și ai universităților, reiese faptul că măsura alocării locurilor pentru romi este necesară și binevenită de toți actorii implicați, însă există neajunsuri și ample posibilități de îmbunătățire a politicii publice. Astfel, am structurat acest capitol în funcție de actorii cărora se adresează recomandările, bazate pe datele prezentului raport: instituții publice, ONG-uri, respectiv Universitatea din București.

Recomandări pentru instituții publice

Ministerul Educației alocă în fiecare an universitar un număr de locuri pentru romi în baza unui Ordin de Ministru, iar repartizarea precum și procesul de admitere nu sunt incluse într-o metodologie cadru adoptată la nivel național, fiecare universitate putând aplica o metodologie proprie, păstrând doar elementul de recomandare din partea unui ONG care să ateste etnia candidatului. Astfel, neavând o bază de la care universitățile să pornească, acestea se văd nevoite să creeze în baza autonomiei universitare metodologii de acordare a locurilor pentru romi și nu numai. De asemenea, practica arată că în baza autonomiei universitare, universitățile alocă locuri pentru romi doar la anumite facultăți și specializări, fără o justificare reală proporțională cu scopul urmărit de către aceste măsuri.

Universitățile oferă locuri la buget mai multor categorii vulnerabile: romi, absolvenți de licee situate în mediul rural, absolvenți de liceu proveniți din sistemul de protecție socială, candidați cu cerințe educaționale speciale/dizabilități. În aceste condiții, se impune ca Ministerul Educației să dezvolte o metodologie cadru pentru măsurile afirmative, care va sprijini procesul de admitere și repartizare a locurilor de către universități, evitându-se astfel posibile cazuri de discriminare prin îngrădirea accesului absolvenților romi la anumite specializări.

Măsurile afirmative conform normei internaționale au caracter temporar, un scop bine definit și nu poate constitui discriminare, iar fără o evaluare obiectivă nu putem stabili dacă aceste măsuri și-au atins scopul. Ministrul Educației, și implicit statul român, nu au reușit să monitorizeze și evalueze măsurile afirmative până în prezent, o evaluare obiectivă însoțită de o fundamentare a măsurilor afirmative va ajuta universitățile în procesul de admitere și parcurgerea anilor de studiu pentru cei admiși pe locurile pentru romi. Astfel, facem următoarele recomandări:

- **Revizuirea cadrului legislativ** care reglementează măsura afirmativă pentru romi în universități după cum urmează:
 - Clarificarea modului de stabilire a numărului de locuri care se alocă fiecărei facultăți;
 - Stabilirea unor obiective SMART ale politicii publice astfel încât acestea să fie realiste, cuantificabile și încadrate în timp;
 - Clarificarea metodologiei de admitere și de stabilire a etniei, inclusiv prin existența unui mecanism de centralizare a recomandărilor pentru admitere;
 - Stabilirea unui sistem de monitorizare și evaluare a politicii publice care să includă indicatori de realizare imediată, de rezultat și de impact și, implicit, a mecanismului de colectarea datelor și a responsabilităților în acest domeniu;

- **Colectarea centralizată de date** de la universități cu privire la numărul de locuri rezervate romilor ocupate anual (date dezagregate pe criterii precum gen, facultate, specializare, mediul de proveniență), dar și cu privire la parcursul educațional și profesional al studenților romi;
- **Realizarea de campanii naționale** adresate populației majoritare pentru a explica măsurile afirmative pentru romi și a schimba discursul despre minorități;
- **Realizarea de consultări anuale** cu reprezentanți ai ONG-urilor și universităților, organizațiilor de studenți romi și ai comunității rome astfel încât să fie creat un dialog între acești actori pentru a identifica riscurile, provocările și bunele practici legate de măsurile afirmative pentru romi în universități
- **Implementarea de măsuri complementare** pentru studenții romi care beneficiază de locuri destinate romilor în universități, oferindu-le sprijin constant pe parcursul anilor de studiu prin: consiliere profesională, mentorat și tutorat, cursuri de cultură și istorie romă etc.

Recomandări pentru societatea civilă

Una dintre temele abordate de-a lungul cercetării este rolul pe care societatea civilă ar trebui să îl aibă în implementarea politicilor publice pentru romi în universități. Societatea civilă sprijină statul prin oferirea recomandărilor necesare pentru candidarea pe locuri destinate romilor în universități, dar și prin monitorizarea procesului de admitere și a rezultatelor ulterioare. În urma analizei interviurilor, recomandările pentru societatea civilă care au reieșit sunt:

- ONG-urile rome care eliberează recomandări pentru candidații pe locurile destinate romilor să **realizeze regulamente/metodologii comune de acordare a recomandărilor** care să includă formate cadru pentru adevăruri, criteriile pe baza cărora se oferă recomandărilor, modul de centralizare a recomandărilor și cum se menține legătura cu tinerii romi ulterior;
- Promovarea campaniilor și materialelor realizate de ONG-uri rome și pro-rome care vizează valorificarea educației și incluziunea în licee și universități pentru a reduce prejudecățile și stereotipurile existente despre romi și pentru a crește nivelul de cunoaștere despre minoritatea romă.

Recomandări pentru Universitatea din București

Informația bogată, construită din perspectiva mai multor actori aparținând comunității Universității din București, de la studenți până la persoane în poziții de conducere, cât și a societății civile cu care Universitatea interacționează direct sau indirect, ne-a permis să formulăm recomandări vizând trei nivele ale procesului educațional: accesul la învățământ superior, acompanierea studenților pe parcursul facultății, și dezvoltarea mediului universitar.

Măsuri privind accesul grupurilor minoritare, inclusiv romii, la facultate

- Dezvoltarea de **programe de pregătire și sprijin pentru elevii** de clasele a XI-a și a XII-a prin sesiuni de mentorat, tutorat, consiliere educațională, sprijin în pregătirea dosarelor de admitere. Continuarea și extinderea unor proiecte deja începute care își propun sprijinul elevilor care provin din medii

dezavantajate, precum este proiectul SEED¹⁹. Astfel de proiecte ar veni în întâmpinarea nevoilor complexe și multiple ale elevilor care provin din grupuri și medii vulnerabile, fiind subliniat de mai mulți respondenți faptul că **simplică existență a unor locuri dedicate nu este suficientă pentru accesul la educația universitară** a potențialilor candidați, aceștia fiind confrunțați cu o serie de alte obstacole socio-economice, cu mult înainte de începerea procesului de candidare;

- **Promovarea locurilor dedicate pentru romi și alte grupuri dezavantajate** în licee și comunități prin campanii de informare, explicând care este rolul și semnificația acestora și care sunt procedurile de depunere a aplicațiilor. **Necunoașterea istoriei și a motivației din spatele acestor locuri conduce, potrivit interviurilor cu studenți, la resentimente și stigmatizare** din partea studenților majoritari, dar și la sentimente de rușine și vinovăție a studenților care beneficiază de măsuri afirmative;
- **Realizarea de parteneriate cu organizații neguvernamentale** pentru a încuraja participarea și a sprijini accesul grupurilor minoritare în procesul de candidare al facultăților prin oferirea de granturi, burse, decontare transport și cheltuieli legate de admitere.

Măsuri de acompaniere pe parcursul facultății

- **Analiza nevoilor** pe care studenții romi le au și realizarea de planuri de intervenție pentru a rezolva nevoile identificate;
- **Monitorizarea progresului înregistrat** de studenții care intră pe locuri destinate romilor, urmărind rezultatele educaționale, parcursul academic, cât și cel profesional după finalizarea studiilor;
- **Extinderea atribuțiilor Biroului de incluziune socială și educațională** astfel încât acesta să realizeze constant acțiuni de promovare a minorităților etnice, religioase, sexuale, rasiale etc. și care să ofere sprijin studenților. În acest sens, reamintim de măsura propusă și aprobată prin Planul de Egalitate de Gen al Universității din București, organizarea unui birou specializat pe probleme de egalitate de gen în structura administrativă deja existentă a UB (vezi capitol 5.4.5). Sugerăm că ar fi oportună extinderea scopului biroului astfel încât activitățile derulate de acesta să cuprindă noțiuni mai largi, despre incluziune și diversitate;
- **Activități de mentorat și tutorat** pentru creșterea stimei de sine a studenților care aparțin grupurilor dezavantajate, inclusiv romii, prin intermediul parteneriatelor cu organizații neguvernamentale. **După admiterea studenților la facultate reiese nevoia de activități de retenție și prevenire a abandonului** care să ajute studenții proveniți din grupuri vulnerabile să se orienteze în viața academică și să depășească noile dificultăți provenite din tranziția la mediul universitar, sau a cazurilor de discriminare și excludere cu care o parte riscă să se confrunte pe parcursul facultății;
- **Întărirea rolului pe care organizațiile studențești ale romilor și altor categorii de studenți îl au în procesul decizional și de reprezentare a studenților, cât și oferirea de suport în creșterea vizibilității acestora către studenții tuturor facultăților.** În urma interviurilor cu studenții romi reiese faptul că aceștia nu sunt familiarizați cu existența structurilor studențești rome, deși își exprimă puternic dorința de a fi implicați în astfel de organizații;

¹⁹ Fundația Universității din București: <https://fundatia.unibuc.ro/descoperiti-programul-seed-sprrijin-educational-pentru-elevii-defavorizati/>

- Introducerea de cursuri opționale pe tema **istoriei și culturii romilor** și altor minorități și limba romani. Implicarea Departamentul de Hungarologie, Studii Iudaice și Rromani din cadrul Facultății de Limbi și Literaturi Străine în dezvoltarea, predarea și promovarea cursurilor.

Măsurile de dezvoltare a unui mediu universitar inclusiv

- Introducerea cursurilor privind incluziunea și diversitatea în **formarea inițială a cadrelor didactice** universitare: în cadrul modulelor psiho-pedagogice și în cadrul facultăților de Științe ale Educației (programe licență, masterat și doctorat);
- Introducerea de **cursuri obligatorii privind incluziunea și diversitatea pentru toți studenții** de la ciclurile licență, masterat și doctorat;
- Realizarea de **schimburi de experiență** între studenți care aparțin unor minorități din mai multe state europene și între profesori care susțin cursuri pe tema incluziunii și a diversității.

Bibliografie

- Alon, S., & Malamud, O. (2014). The impact of Israel's class-based affirmative action policy on admission and academic outcomes. *Economics of Education Review*, 40, 123-139.
- Bădescu, G., Grigoraș, V., Rughiniș, C., Voicu, M., & Voicu, O. (2007). *Barometrul Incluziunii Romilor*. București: Fundația pentru o Societate Deschisă (FSD).
- Banca Mondială. (2014). *Studiu de diagnosticare și consultanță pentru politicile de sprijin a incluziunii romilor din România*.
- Bašić, G. (2021). *Roma in the Republic of Serbia*. Minority Rights Group Europe (MRGE).
- Bénabou, R., Kramarz, F., & Prost, C. (2009). The French zones d'éducation prioritaire: Much ado about nothing? *Economics of Education Review*, 345–356.
- Berevoescu, I., Cace, S., Costin Sima, D., Dan, A.-N., Preda, M., Stroie, S., . . . Șerban, M. (2002). *Romii în România*. (C. Zamfir, & M. Preda, Ed.) București: Editura Expert.
- Blanchard, F. A., & Crosby, F. J. (1989). *Affirmative Action in Perspective (Recent Research in Psychology)*. Springer.
- Brest, P., & Oshige, M. (1995). Affirmative Action for Whom? *Stanford Law Review*, 47(5), 855-900.
- Burtea, V., Gheorghe, V., Mărginean, I., Potolea, D., Preda, M., Voinea, M., . . . Zamfir, C. (1993). *Țiganii între ignorare și îngrijorare*. (E. Zamfir, & C. Zamfir, Ed.) Editura Alternative.
- Cace, S., Neagu, G., Raț, C., & Ivasiuc, A. (2014). *Politici de incluziune a romilor în statele membre ale Uniunii Europene*. Bucharest: European Institute of Romania.
- Cassan, G. (2019). Affirmative action, education and gender: Evidence from India. *Journal of Development Economics*, 51-70.
- CRJ et al. . (2021). *Studiu exploratoriu. Situația discriminării romilor și a romilor LGBTI+ în România*. București: CRJ, ACTEDO, Mozaiq, UCTRR.
- Crosby, F. J., Iyer, A., & Sinchroen, S. (2006). Understanding affirmative action. *Annual Review of Psychology*, 585-611.
- Crosby, F. J., Iyer, A., Clayton, S., & Downing, R. A. (2003). Affirmative action: Psychological data and the policy debates. *American Psychologist*, 58(2), 93–115.
- Ding, S., Myers Jr, S. L., & Price, G. N. (2017). Does affirmative action in Chinese college admissions lead to mismatch? Educational quality and the relative returns to a baccalaureate degree for minorities in China. *International Journal of Anthropology and Ethnology*.
- Duminică, G., & Ivasiuc, A. (2010). *O școală pentru toți? Accesul copiilor romi la o educație de calitate : raport de cercetare*.

- Duminică, I. (2009). *Raport Educatia Copiilor Romi din Republica Moldova, 2009*.
- Fleck, G., & Rughiniș, C. (2008). *Come closer. Inclusion and exclusion of Roma in present day Romanian society*. Human Dynamics.
- FRA. (2009). *Data in Focus Report | The Roma- 01 EU-MIDIS*. European Union Agency for Fundamental Rights.
- Giurca, D. (., Rusu, M., Stoian, I., Ilie, S., Toma, Ș., & Ursu, A. (2012). *Incluziunea romilor din România*. București: Fundația Soros România.
- Havirova, Z. (2020, 01). Using affirmative action in practice – You also have a chance! programme. Preluat de pe <https://mensinovapolitika.eu/en/using-affirmative-action-in-practice-you-also-have-a-chance-programme/>
- Institutul Român pentru Evaluare și Strategie. (2018). *STUDIUL COMPARATIV A NEVOILOR COMUNITĂȚILOR DE ROMI ÎN CONTEXTUL STABILIRII PRIORITĂȚILOR STRATEGICE DE INTERVENȚIE PENTRU INCLUZIUNEA SOCIALĂ A ACESTORA*.
- Ionescu, M., & Cace, S. (2006). *POLITICI PUBLICE PENTRU ROMI. EVOLUȚII ȘI PERSPECTIVE*. București: Editura Expert.
- Jorns Magallanes, C. J. (2004). Application of Affirmative Action Law in New Zealand: Uncertainty in Coverage, Definition and Results. *HRR Journal*.
- IRES. (2019). *Studiu comparativ al nevoilor comunităților de romi în contextul stabilirii priorităților strategice de intervenție pentru incluziunea socială a acestora*.
- IRES. (2020). *PERCEPȚIA ASUPRA ROMILOR ÎN TIMPUL PANDEMIEI DE COVID-19*.
- Jigău, M., Surdu, M., Balica, M., Fartușnic, C., Horga, I., & Surdu, L. (2002). *Participarea la educație a copiilor romi. Probleme, soluții, actori*.
- Marin, L. G., & Bușega, I. (2019). *Fenomenul Brăila – o nouă formă de excluziune din educație*. Human Catalyst - Asociația pentru educație și justiție socială.
- Padilla-Carmona, T., & Soria-Vílchez, A. (2015). *Supporting Roma Students to Access Higher Education: Good practice for widening the participation of Roma in Spanish Higher Education*. Dto. de Métodos de Investigación y Diagnóstico en Educación.
- Petcuț, P. (2017). *Rromi : sclavie și libertate : constituirea și emanciparea unei noi categorii etnice și sociale la nord de Dunăre : 1370-1914* . Editura Centrului Național de Cultură a Romilor.
- Peticila, M. (2021, 09 27). *GRAFIC 400 mii de studenți încep azi facultatea, în ciclul de licență, din care 55 de mii sunt la particular. Cel mai mic număr de studenți din ultimul deceniu*. Preluat pe 09 27, 2022, de pe [edupedu.ro: https://www.edupedu.ro/grafic-400-mii-de-studenti-incep-azi-facultatea-in-ciclul-de-licenta-din-care-55-de-mii-sunt-la-particular-cel-mai-mic-numar-de-studenti-din-ultimul-deceniu/](https://www.edupedu.ro/grafic-400-mii-de-studenti-incep-azi-facultatea-in-ciclul-de-licenta-din-care-55-de-mii-sunt-la-particular-cel-mai-mic-numar-de-studenti-din-ultimul-deceniu/)

- Raković, S. (2009). Affirmative Action as a Policy Answer to Roma Inclusion in Secondary and Tertiary Public Education in Serbia. În J. Lozanoska, & S. Dimitrov, *Integrating Differences: Human Rights, Social Inclusion and Social Cohesion in the Balkans on its Road to the EU* (pg. 181-199). Skopje: Euro-Balkan Institute.
- Roma Education Fund & The GALLUP Organisation Romania. (2009). Analysis of the impact of affirmative action for Roma in high schools, vocational schools and universities.
- Rutigliano, A. (2020). *Inclusion of Roma Students in Europe: A literature review and examples of policy initiatives*. OECD Education Working Paper No. 228. Preluat de pe [https://one.oecd.org/document/EDU/WKP\(2020\)16/En/pdf](https://one.oecd.org/document/EDU/WKP(2020)16/En/pdf)
- Sabbagh, D. (2011). THE RISE OF INDIRECT AFFIRMATIVE ACTION: Converging Strategies for Promoting "Diversity" in Selective Institutions of Higher Education in the United States and France. *World Politics*, 470-508.
- Sarău, G. (2012). *Cronica rromă (1990-2011)*. București: Editura Universității din București.
- Vieira, R. S., & Arends-Kuenning, M. (2019). Affirmative action in Brazilian universities: Effects on the enrollment of targeted groups. *Economics of Education Review*, 73.
- Warikoo, N., & Allen, U. (2020). A solution to multiple problems: the origins of affirmative action in higher education around the world. *Studies in Higher Education*, 45(12), 2398-2412.

Pagini Web

- AAAED, disponibil la https://www.aaaed.org/aaaed/History_of_Affirmative_Action.asp
- Carta Universității din București. Disponibil la: https://doctorat.unibuc.ro/wp-content/uploads/2020/03/Carta_Universitatii_din_Bucuresti_2016.pdf
- Central European University - <https://www.ceu.edu/unit/romani-studies-program>
- Centre for the Research of Ethnicity and Culture CVEK: <http://cvek.sk/you-also-have-a-chance/>
- CIVIS – Alianța Civică Universitară Europeană. Disponibil la: <https://unibuc.ro/despre-ub/civis/>
- College Cliffs - Do Colleges Have Quotas Based on Race?: <https://collegecliffs.com/college-quotas-based-on-race/>
- *Decalajul etnic în România*, Agenția „Împreună” (2022). Disponibil la: <https://www.agentiainpreuna.ro/decalaje-etnice-in-romania-raport-2022/>
- Detaliile cazului Grutter v. Bollinger disponibile aici <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/539/306/>
- Fundacion Secretariado Gitano - https://www.gitanos.org/marco/programas_del_irpf_11_gestionados_por_la_fsg/programas/programa_para_facilitar_el_acceso_y_la_continuidad_en_los_estudios_medios_y_superiores.html
- Fundația Universității din București: <https://fundatia.unibuc.ro/descoperiti-programul-seed-sprijin-educational-pentru-elevii-defavorizati/>
- HotNews, 2021, disponibil la: <https://www.hotnews.ro/stiri-educatie-24723256-segregarea-copiilor-romi-scoli-interzisa-hartie-continua-realitate-raport-salvati-copiii-romania.htm>
- JDSupra - Harvard College's Race-Conscious Admissions Process Upheld by U.S. Court Of Appeals for the First Circuit : <https://www.jdsupra.com/legalnews/harvard-college-s-race-conscious-22875/>
- Planul de Egalitate de Gen al Universității din București. Disponibil la: <https://gep.unibuc.ro/>

- Raportul Universității din București privind Obiectivele de Dezvoltare Durabilă 2020 – 2021. Disponibil la: <https://unibuc.ro/despre-ub/sustenabilitate/>
- Roma Education Fund - <https://www.romaeducationfund.org/blavatnik-school-of-government-and-roma-education-fund-launch-a-master-in-public-policy-scholarship-at-the-university-of-oxford/>
- Romaversitas - <https://romaversitas.hu/our-vision-and-mission/>
- Universitatea din București, semnatura Cartei Diversității din România. Disponibil la: <https://unibuc.ro/universitatea-din-bucuresti-semnatura-cartei-diversitatii-din-romania/>

Anexe

Anexa 1. Ghid de interviu pentru studenți/absolvenți romi care au beneficiat de măsuri afirmative

Introducere

- Povestește-mi cu ce te ocupi în prezent (student, angajat, voluntar)?
- Cum te identifici din punct de vedere etnic?

Experiența liceului

- Cum a fost experiența liceului? Care au fost provocările? Dar părțile bune?
- Cum ai descrie rezultatele tale școlare din perioada liceului?
- Cum crezi că erai perceput/ă de către ceilalți elevi și profesori?
- Ce îți doreai să faci după terminarea liceului? Cine sau ce ți-a influențat aspirațiile profesionale și educaționale? Ce voiai să devii („să te faci”) când vei fi mare atunci când erai în liceu?
- ai beneficiat de un loc pentru romi în liceu? Dacă da, de ce ai ales acest lucru? În ce măsură te-a ajutat să existe un loc pentru romi în liceu?

Admiterea la facultate

- Cum ai ales facultatea/facultățile la care să te înscrii? Care au fost acestea?
- Povestește-mi ce știai despre locurile pentru romi în universități atunci când erai în liceu. Când ai auzit prima dată despre existența locurilor distincte pentru romi în universități? De la cine?
- Care au fost motivele care te-au determinat să optezi/să candidezi pe un loc pentru romi? Cu cine ai discutat/ te-ai sfătuit pe acest subiect?
- De ce crezi că romii au locuri distincte? Cunoști semnificația sau modul în care ele au apărut și de când?
- Care au fost pașii pe care i-ai parcurs pentru a candida pentru loc pentru romi? Cine te-a sprijinit? În ce măsură ai avut dificultăți în acest proces?
- Cum ai obținut certificarea/adeverința privind faptul că ești rom? De la ce organizație?

Experiența facultății

- Care au fost așteptările tale când ai început facultatea? În ce măsură acestea s-au adevărat?
- Ce s-a schimbat atunci când ai început facultatea? Cum a fost trecerea la viața de student? Care au fost experiențele plăcute? Dar provocările?
- Cum ai fost privit/ă de către ceilalți colegi și profesori? În ce măsură ți-ai făcut prieteni?
- Ai cunoscut și alți studenți romi? Cum s-a creat legătura cu aceștia?
- Cum sunt tratați studenții romi în universitate? Au fost momente în care consideri că profesorii s-au comportat diferit cu tine din cauza etniei? Povestește-mi mai multe despre aceste experiențe.
- În ce măsură sunt folosite apelative negative sau insulte la adresa romilor în facultate? Te rugăm să ne dai exemple.
- În ce măsură crezi că facultatea este un mediu prietenos/inclusiv cu diversitatea (etnică, religioasă, statut social etc.)? Te rog să detaliezi.

Împuternicire, identitate etnică și stimă de sine

- Din perspectiva ta, ce înseamnă să fii rom? Ce te face pe tine rom?
- În ce măsură crezi că facultatea valorifică diversitatea studenților în general? Dar diversitatea etnică?
- Ai învățat/ discutat în facultate despre istoria romilor? În ce contexte?
- În ce măsură crezi că se abordează teme precum diversitatea, anti-discriminarea, interculturalitate în cursurile facultății pe care le-ai urmat? În ce măsură studenții și profesorii sunt sensibili la aceste teme?
- Cum te-a sprijinit facultatea în dezvoltarea stimei tale de sine? Ce crezi că ar putea fi îmbunătățit sau făcut diferit?

Percepție asupra eficienței și impactului

- Cum crezi că te-a ajutat faptul că ai beneficiat de acest loc? Consideri că au avut de câștigat și cei din jurul tău (familie, prieteni, comunitate)?
- Care crezi că e rolul facultății în dezvoltarea ta profesională? În ce direcție profesională vrei să te dezvolti?
- În ce măsură crezi că ești un model pentru ceilalți tineri romi? Ce ai spune unui tânăr care nu este hotărât să candideze pe un loc pentru romi la facultate?

Recomandări

- Cum crezi că ar putea fi îmbunătățită experiența măsurii afirmative pentru romi în universități?
- Cum crezi că facultatea ar putea să sprijine mai mult incluziunea și diversitatea?

Anexa 2. Ghid de interviu pentru studenții și absolvenții romi care nu au beneficiat de măsuri afirmative în universitate

Introducere

- Povestește-mi cu ce te ocupi în prezent (student, angajat, voluntar)?
- Cum te identifici din punct de vedere etnic?

Experiența liceului

- Cum a fost experiența liceului? Care au fost provocările? Dar părțile bune?
- Cum ai descrie rezultatele tale școlare din perioada liceului?
- Cum crezi că erai perceput/ă de către ceilalți elevi și profesori?
- Ce îți doreai să faci după terminarea liceului? Cine sau ce ți-a influențat aspirațiile profesionale și educaționale?
- Ai beneficiat de un loc pentru romi în liceu? Dacă da, de ce ai ales acest lucru? În ce măsură te-a ajutat să existe un loc pentru romi în liceu?

Admiterea la facultate

- Cum ai ales facultatea/facultățile la care să te înscrii? Care au fost acestea?
- Povestește-mi ce știai despre locurile pentru romi în universități atunci când erai în liceu. Când ai auzit prima dată despre existența locurilor distincte pentru romi în universități? De la cine?
- Care au fost motivele care te-au determinat să **nu** optezi să candidezi pe un loc pentru romi? Cu cine ai discutat/ te-ai sfătuit pe acest subiect?
- De ce crezi că romii au locuri distincte? Cunoști semnificația sau modul în care ele au apărut și de când?

Experiența facultății

- Care au fost așteptările tale când ai început facultatea? În ce măsură acestea s-au adevărat?
- Ce s-a schimbat atunci când ai început facultatea? Cum a fost trecerea la viața de student? Care au fost experiențele plăcute? Dar provocările?
- Cum ai fost privit/ă de către ceilalți colegi și profesori? În ce măsură ți-ai făcut prieteni?
- Ai cunoscut și alți studenți romi? Cum s-a creat legătura cu aceștia?
- Cum sunt tratați studenții romi în universitate? Au fost momente în care consideri că profesorii s-au comportat diferit cu tine din cauza etniei? Povestește-mi mai multe despre aceste experiențe.
- În ce măsură sunt folosite apelative negative sau insulte la adresa romilor în facultate? Te rugăm să ne dai exemple.
- În ce măsură crezi că facultatea este un mediu prietenos/inclusiv cu diversitatea (etnică, religioasă, statut social etc.)? Te rog să detaliezi.

Împuternicire, identitate etnică și stimă de sine

- Din perspectiva ta, ce înseamnă să fii rom? Ce te face pe tine rom?
- În ce măsură crezi că facultatea valorifică diversitatea studenților în general? Dar diversitatea etnică?
- Ai învățat/ discutat în facultate despre istoria romilor? În ce contexte?
- În ce măsură crezi că se abordează teme precum diversitatea, anti-discriminarea, interculturalitate în cursurile facultății pe care le-ai urmat? În ce măsură studenții și profesorii sunt sensibili la aceste teme?
- Cum te-a sprijinit facultatea în dezvoltarea stimei tale de sine? Ce crezi că ar putea fi îmbunătățit sau făcut diferit?

Percepție asupra eficienței și impactului

- Ce părere ai despre locurile pentru romi în universități? Din perspectiva ta, cine beneficiază în general de aceste locuri (romii cei mai dezavantajați, romii mai înstăriți, persoane cu relații, etc.)?
- Ai cunoscut studenți în facultate care au beneficiat de un loc pentru romi? Dacă da, cum ai aflat că beneficiază de un astfel de loc?

Recomandări

- Crezi că este nevoie de măsuri afirmative pentru romi în facultate? Dacă da, cum crezi că ar putea fi îmbunătățită politica măsurii afirmative pentru romi în universități?
- Cum crezi că facultatea ar putea să sprijine mai mult incluziunea și diversitatea?

Anexa 3. Ghid de interviu studenți neromi

Introducere și context

- Povestește-mi despre facultate. Ce îți place, ce nu îți place... Cum vă înțelegeți între voi, colegii? E dimensiunea asta importantă pentru viața de student sau își vede fiecare de ale lui?
- Cunoști persoane de etnie romă (vecini, foști colegi, actuali colegi, prieteni, oameni din cartier...)? Poți să ne spui cum relaționezi cu ei? Are vreo importanță faptul că sunt romi?
- De fapt, când te referi la cineva ca fiind rom, la ce te gândești? (*descriere prin câteva cuvinte*)
- La facultate ai colegi romi? Interacționezi cu ei? Cum ai descrie relația cu ei?

Locurile dedicate romilor în învățământul universitar

- Despre admiterea la facultate: cum s-a desfășurat la promoția ta? Ți s-a părut grea, stresantă, a fost o simplă formalitate, te-ai pregătit în mod deosebit pentru ea sau aveai senzația că nu depinde foarte mult de tine. Crezi că e greu să intri la facultate în ziua de azi? (*dacă este nevoie, i se poate preciza subiectului că mai demult admiterea la facultate se făcea pe bază de examen, nu de dosar, la orice specializare*).
- De aproape 30 de ani, la universitate există, pentru admiterea la unele facultăți, locuri dedicate persoanelor de etnie romă. Știi că există aceste locuri? Ce părere ai despre ele – sunt o măsură bună, mai puțin bună, corectă, incorectă față de ceilalți studenți? Din punctul tău de vedere, sunt multe, puține? De ce crezi că romii au locuri distincte? Cunoști semnificația sau modul în care ele au apărut și de când?
- Pe scurt, ești de acord să existe locurile acestea dedicate romilor? (*dacă subiectul e mai degrabă în dezacord cu măsura se insistă să explice, să exemplifice etc.*). (*a se vedea dacă e de acord, nu e de acord, nu consideră problema importantă sau e complet nefamiliar cu tematica*).

- Ar trebui să existe locuri speciale și pentru alte categorii de studenți, după părerea ta? De exemplu..
- Cum ajută locurile acestea pentru romi? Să facem, pe scurt, o listă cu lucruri bune pe care le aduce o asemenea măsură și una cu efecte mai degrabă negative ale ei, așa cum le vezi tu, desigur.
- La facultate ați discutat vreodată subiecte ca anti-discriminarea, incluziunea socială, diversitatea. La cursuri sau în ce context? Ce părere ai despre lucrurile acestea?
- Unii oameni spun că facultatea e mai degrabă despre performanță, pregătire profesională, concurență, știință. Ți se pare că lucrurile acestea se pot armoniza cu ideea de diversitate, de suport acordat categoriilor vulnerabile, incluziune socială? (*detaliere*)

Percepția despre romi

- Rom sau țigan? Cum vezi cele 2 utilizări ale termenului?
- Cum sunt integrați/incluși romii în facultate/universitate?
- Crezi că există atitudini rasiste, anti-rome în facultate? Cum se manifestă ele? Te rog să ne dai exemple.

Recomandări și concluzii

- Crezi că facultatea și/sau universitatea ar trebui să fie mai implicate în promovarea diversității și a incluziunii? Ce recomandări concrete ai în acest sens?
- Alte lucruri pe care ai vrea să le spui despre ce am discutat...

Anexa 4. Ghid de interviu pentru reprezentanți ONG-uri rome și pro-rome

Introducere

- Putem spune multe despre educația universitară, dar un lucru este sigur: un număr din ce în ce mai mare de joburi/ocupații cer să ai studii universitare. Întrebarea e dacă facultatea este accesibilă tuturor în aceeași măsură. Cum evaluați oportunitățile tinerilor romi de a începe, dar și de a termina o facultate? Care sunt provocările?

- Probabil cea mai importantă măsură legată de această problemă este asigurarea unui număr de locuri dedicate studenților romi în învățământul universitar din România. Cum credeți că ar trebui să ne referim la ea: locuri distincte, dedicate sau locuri speciale pentru romi? Credeți că aceste locuri epuizează conceptul de măsuri afirmative pentru romi sau ar putea fi făcute și alte lucruri, luate și alte măsuri în acest sens? Care sunt acestea?

Implementare

- Cum evaluați procesul de aplicare pentru un loc distinct în universități pentru romi? Care sunt punctele tari? Care sunt provocările?
- Ce părere aveți despre modul în care este certificată/dovedită etnia romă? În ce măsură credeți că există abuzuri? Cum ar putea fi ele limitate?

Relevanță

- Care credeți că este rolul/scopul locurilor pentru romi în universități în prezent?
- Care credeți că este relevanța acestei politici publice în contextul actual?

Eficacitate

- În ce măsură politica măsurilor afirmative pentru romi în universități și-a atins obiectivele?
- Care au fost limitele în atingerea obiectivelor propuse?
- Cine credeți că sunt cei care au beneficiat cel mai mult de această măsură?

Eficiență

- În ce măsură implementarea politicii a fost făcută respectând standardele cost-eficiență? Cât de eficientă a fost abordarea din perspectiva costurilor și a resurselor?

Impact

- Care sunt rezultatele obținute prin această măsură în 30 de ani de implementare?
- În ce măsură s-a dezvoltat o elită romă prin această măsură? Cum evaluați elita romă în prezent?
- Care credeți că sunt rezultatele neașteptate/neprevăzute ale politicii publice?

Coerență

- Cum este completată politica publică a măsurilor afirmative pentru romi în universități de alte politici publice?
- În ce măsură această politică publică este coerentă cu alte politici publice educaționale și nu numai adresate romilor?

Sustenabilitate

- În ce măsură considerați că măsura locurile distincte pentru romi în universități ar trebui să continue? Sub ce formă?
- În ce măsură politica publică este sustenabilă?

Lecții învățate

- Care credeți că sunt lecțiile învățate până acum?

Recomandări

- Ce recomandări de îmbunătățire aveți?

[Anexa 5. Ghid de interviu pentru inițiatorii măsurilor afirmative pentru romi în universități](#)

Introducere

- Putem spune multe despre educația universitară, dar un lucru este sigur: un număr din ce în ce mai mare de joburi/ocupații cer să ai studii universitare. Întrebarea e dacă facultatea este accesibilă tuturor în aceeași măsură. Cum evaluați oportunitățile tinerilor romi de a începe, dar și de a termina o facultate? Care sunt provocările?
- Probabil cea mai importantă măsură legată de această problemă este asigurarea unui număr de locuri dedicate studenților romi în învățământul universitar din România. Cum credeți că ar trebui să ne referim la ea: locuri distincte, dedicate sau locuri speciale pentru romi? Credeți că aceste locuri epuizează conceptul de măsuri afirmative pentru romi sau ar putea fi făcute și alte lucruri, luate și alte măsuri în acest sens? Care sunt acestea?

Istoricul măsurii afirmative pentru romi în universități

- Care a fost scopul inițial al măsurilor afirmative pentru romi în Universități? Cum se justifică această măsură? Ce și-a propus pe termen scurt, mediu și lung?
- Vă rog să îmi povestiți cum a apărut această politică. Cine au fost inițiatorii/suținătorii? În ce context au apărut ele? Cum au fost adoptate/primate de către universități? Cum s-au coalizat eforturile?
- Care au fost așteptările societății civile/elitei române cu privire la această măsură? În ce măsură așteptările au fost îndeplinite?

Implementare

- Cum evaluați procesul de aplicare pentru un loc distinct în universități pentru romi? Care sunt punctele tari? Care sunt provocările?
- Ce părere aveți despre modul în care este certificată/dovedită etnia romă? În ce măsură credeți că există abuzuri? Cum ar putea fi ele limitate?

Relevanță

- Care credeți că este rolul/scopul locurilor pentru romi în universități în prezent?
- Care credeți că este relevanța acestei politici publice în contextul actual?

Eficacitate

- În ce măsură politica măsurilor afirmative pentru romi în universități și-a atins obiectivele?
- Care au fost limitele în atingerea obiectivelor propuse?
- Cine credeți că sunt cei care au beneficiat cel mai mult de această măsură?

Eficiență

- În ce măsură implementarea politicii a fost făcută respectând standardele cost-eficiență? Cât de eficientă a fost abordarea din perspectiva costurilor și a resurselor?

Impact

- Care sunt rezultatele obținute prin această măsură în 30 de ani de implementare?
- În ce măsură s-a dezvoltat o elită romă prin această măsură? Cum evaluați elita romă în prezent?
- Care credeți că sunt rezultatele neașteptate/neprevăzute ale politicii publice?

Coerență

- Cum este completată politica publică a măsurilor afirmative pentru romi în universități de alte politici publice?
- În ce măsură această politică publică este coerentă cu alte politici publice educaționale și nu numai adresate romilor?

Sustenabilitate

- În ce măsură considerați că măsura locurile distincte pentru romi în universități ar trebui să continue? Sub ce formă?
- În ce măsură politica publică este sustenabilă?

Lecții învățate

- Care credeți că sunt lecțiile învățate până acum?

Recomandări

- Ce recomandări de îmbunătățire aveți?

Anexa 6. Ghid de interviu cu membri ai conducerii UB (RECTOR/PRORECTOR)

Introducere

- Putem spune multe despre educația universitară, dar un lucru este sigur: pentru un număr din ce în ce mai mare de joburi/ocupații cer să ai studii universitare. Întrebarea e dacă facultatea este accesibilă tuturor în aceeași măsură. Cum evaluați oportunitățile tinerilor romi de a începe, dar și de a termina o facultate? Care sunt provocările, din experiența instituției pe care o reprezentați?
- Probabil cea mai importantă măsură legată de această problemă este asigurarea unui număr de locuri dedicate studenților romi în învățământul universitar din România. Cum credeți că ar trebui să ne referim la ea: locuri distincte, dedicate sau locuri speciale pentru romi? Credeți că aceste locuri epuizează conceptul de măsuri afirmative pentru romi sau ar putea fi făcute și alte lucruri, luate și alte măsuri în acest sens? Care sunt acestea?

Istoric

- Ne puteți povesti despre experiența cu aceste locuri pentru romi în universitatea/facultatea pe care o reprezentați? Cum a început aplicarea acestei măsuri, cum a evoluat?
- Numărul acestor locuri a crescut, a scăzut de-a lungul timpului? S-a extins la mai multe facultăți? Sunt facultăți care au renunțat la ele sau le-au redus în timp? Care au fost motivele/argumentele?

Implementare

- Cum evaluați procesul de aplicare pentru un loc distinct în universitate pentru romi? Care sunt punctele tari? Care sunt provocările? Sunt accesibile celor mai vulnerabili dintre elevii romi?
- Ce părere aveți despre modul în care este certificată/dovedită etnia romă? În ce măsură credeți că există abuzuri? Cum ar putea fi ele limitate?

Relevanță

- Care credeți că este rolul/scopul locurilor pentru romi în universități în prezent? S-a schimbat acesta față de perioadele de început ale aplicării măsurii?
- Care credeți că este relevanța acestei politici publice în contextul actual?

Eficacitate

- În ce măsură credeți că politica măsurilor afirmative pentru romi în universități și-a atins până acum obiectivele?
- Care au fost limitele în atingerea obiectivelor propuse? Au beneficiat cel mai mult de această măsură cei cărora le era destinată?

Eficiență

- În ce măsură implementarea politicii a fost făcută respectând standardele cost-eficiență? Cât de eficientă a fost abordarea din perspectiva costurilor și a resurselor? Strict din acest punct de vedere, pierde sau câștigă universitatea din aplicarea acestei măsuri?

Impact

- Care sunt rezultatele obținute prin această măsură în 30 de ani de implementare?
- În ce măsură s-a dezvoltat o elită romă prin această măsură? Cum evaluați elita romă în prezent?
- Unii spun că prin această măsură s-a reușit dezvoltarea unei elite romă dar s-a reușit mai puțin deschiderea mai multor profesii (nu doar a celor sociale) către studenții romi. Cum comentați acest aspect? Care credeți că există rezultate neașteptate, pozitive sau negative, ale politicii publice?

Coerență

- Cum este completată politica publică a măsurilor afirmative pentru romi în universități de alte politici publice?
- În ce măsură această politică publică este coerentă cu alte politici publice educaționale și nu numai, adresate romilor?

Sustenabilitate

- În ce măsură considerați că măsura locurile distincte pentru romi în universități ar trebui să continue? Sub ce formă?
- În ce măsură politica publică este sustenabilă?

Lecții învățate

- Care credeți că sunt lecțiile învățate până acum?

Recomandări

- Ce recomandări de îmbunătățire aveți?

Anexa 7. Ghid de interviu cu membri ai conducerii UB (DECANI/PRODECANI)

Introducere

- Putem spune multe despre educația universitară, dar un lucru este sigur: un număr din ce în ce mai mare de joburi/ocupații cer să ai studii universitare. Întrebarea e dacă facultatea este accesibilă tuturor în aceeași măsură. Cum evaluați oportunitățile tinerilor romi de a începe, dar și de a termina o facultate? Care sunt provocările, din experiența instituției pe care o reprezentați?

- Probabil cea mai importantă măsură legată de această problemă este asigurarea unui număr de locuri dedicate studenților romi în învățământul universitar din România. Cum credeți că ar trebui să ne referim la ea: locuri distincte, dedicate sau locuri speciale pentru romi? Credeți că aceste locuri epuizează conceptul de măsuri afirmative pentru romi sau ar putea fi făcute și alte lucruri, luate și alte măsuri în acest sens? Care sunt acestea?

Istoric

- Ne puteți povesti despre experiența cu aceste locuri pentru romi în facultatea pe care o reprezentați? Există astfel de locuri, nu există? Dacă există, cum a început aplicarea acestei măsuri, cum a evoluat?
- Numărul acestor locuri a crescut, a scăzut de-a lungul timpului? Care au fost motivele? Se ocupă ușor sau sunt probleme cu acest aspect?

Implementare (doar dacă se implementează această măsură în facultate)

- Cum evaluați procesul de aplicare pentru un loc distinct în universitate pentru romi? Care sunt punctele tari? Care sunt provocările? Sunt accesibile celor mai vulnerabili dintre elevii romi?
- Ce părere aveți despre modul în care este certificată/dovedită etnia romă? În ce măsură credeți că există abuzuri? Cum ar putea fi ele limitate?

Relevanță

- Care credeți că este rolul/scopul locurilor pentru romi în universități în prezent? Mai rezolvă o problemă? Au același rol pe care l-au avut la început?
- Care credeți că este relevanța acestei politici publice în contextul actual?

Eficacitate

- În ce măsură credeți că politica măsurilor afirmative pentru romi în universități și-a atins până acum obiectivele?

- Care au fost limitele în atingerea obiectivelor propuse? Au beneficiat cel mai mult de această măsură cei cărora le era destinată?

Eficiență

- În ce măsură implementarea politicii este făcută respectând standardele cost-eficiență? Strict din acest punct de vedere, pierde sau câștigă o facultate din aplicarea acestei măsuri? Este important un asemenea criteriu?

Impact

- Care credeți că sunt rezultatele obținute prin această măsură în 30 de ani de implementare?
- Unii spun că prin această măsură s-a reușit dezvoltarea unei elite române dar s-a reușit mai puțin deschiderea mai multor profesii (nu doar a celor sociale) către studenții romi. Cum comentați acest aspect? Care credeți că există rezultate neașteptate, pozitive sau negative, ale politicii publice?

Coerență

- În ce măsură această politică publică este coerentă cu alte politici publice educaționale și nu numai, adresate romilor?

Sustenabilitate

- În ce măsură considerați că măsura locurile distincte pentru romi în universități ar trebui să continue? Sub ce formă?
- În ce măsură politica publică este sustenabilă?

Lecții învățate

- Care credeți că sunt lecțiile învățate până acum?

Recomandări

- Ce recomandări de îmbunătățire aveți?